

Ο Εντοπισμός και η Αναφορά
περιστατικών Κακοποίησης-Παραμέλησης Ανηλίκων
από τους Εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
στην Ελλάδα.

Γκάκου Ε. Αθανασία

Πανεπιστήμιο Κρήτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.1.	Το φαινόμενο της Κακοποίησης-Παραμέλησης ανηλίκων	6
1.2.	Ιστορική Αναδρομή του φαινομένου της κακοποίησης-παραμέλησης	7
1.3.	Μορφές κακοποίησης-παραμέλησης	9
1.4.	Το νομικό πλαίσιο	13
2.	ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	21
3.	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	37
3.1.	Συμμετέχοντες	39
3.2.	Διαδικασία	42
3.3.	Συλλογή δεδομένων-Εργαλεία	43
3.3.1.	Μορφή ερωτηματολογίου	43
3.3.2.	Μετάφραση ερωτηματολογίου	47
3.4.	Ανάλυση των δεδομένων	51
3.4.1.	Η υποχρέωση των εκπαιδευτικών στην υποβολή αναφοράς	51
3.4.2.	Η γνώση των θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης	52
3.4.3.	Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εντοπισμό, την αναφορά αλλά και τον εντοπισμό και απόφαση μη αναφοράς	53
4.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	54
4.1.	Η υποχρέωση των εκπαιδευτικών στην υποβολή αναφοράς	54
4.2.	Η γνώση των θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων	58
4.3.	Ο έλεγχος των τριών μοντέλων	59
4.3.1.	Για τον Εντοπισμό (Detect) περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων.....	64

4.3.2. Για την Αναφορά (report) περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων.....	67
4.3.3. Για τον Εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης παραμέλησης αλλά την απόφαση της Μη-Αναφοράς τους (detect but not report)	68
5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	71
5.1. Προτάσεις	86
5.2. Περιορισμοί	92
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	96
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Επιστολή ενημέρωσης των διευθυντών για τη παρούσα μελέτη και ζήτηση της αρωγής τους	103
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες της παρούσας μελέτης	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: Πίνακας 11. Ο αριθμός και ο τύπος της κακοποίησης-παραμέλησης που εντόπισαν, ανέφεραν ή/και εντόπισαν αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν.....	108
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: Πίνακας 12. Ο έλεγχος της Πολυσυγγραμμικότητας (multicollinearity) των ανεξάρτητων μεταβλητών.....	110
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: Πίνακας 13. Ο έλεγχος της ύπαρξης Ακραίων Τιμών στα δεδομένα	111

ΛΙΣΤΑ ΜΕ ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων-εκπαιδευτικών και του σχολείου στο οποίο εργάζονται	40
2. Factor Loadings, Percent of Variance for Principal Components and Varimax Rotation	44
3. Εντοπισμός, Αναφορά και Εντοπισμός αλλά μη αναφορά περιπτώσεων	

	κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων από τους εκπαιδευτικούς	55
4.	Εντοπισμός και αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης από τους Διευθυντές	57
5.	Πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης ανηλίκων	58
6.	Η γνώση των ενδείξεων της παιδικής παραμέλησης (ECAQ9), της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης (ECAQ 10) και της παιδικής σωματικής κακοποίησης (ECAQ11)	59
7.	Ελάχιστη τιμή, Μέγιστη τιμή, Μέσος όρος και Τυπική απόκλιση των 12 Ανεξάρτητων Μεταβλητών	63
8.	Αποτελέσματα Logistic Regression για Εντοπισμό περιστατικών Κα-Πα	65
9.	Αποτελέσματα Logistic Regression για Αναφορά περιστατικών Κα-Πα	68
10.	Αποτελέσματα Logistic Regression για Εντοπισμό περιπτώσεων Κα-Πα αλλά απόφαση μη αναφοράς τους	69
11.	Ο αριθμός και ο τύπος της κακοποίησης-παραμέλησης που οι εκπαιδευτικοί εντόπισαν, ανέφεραν ή/και εντόπισαν αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν.....	108
12.	Ο έλεγχος της Πολυσυγγραμμικότητας (multicollinearity) των ανεξάρτητων μεταβλητών	110
13.	Ο έλεγχος της ύπαρξης Ακραίων Τιμών στα δεδομένα.....	111

ΛΙΣΤΑ ΜΕ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

1.	Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εντοπισμό και την αναφορά, σύμφωνα με την σχετική βιβλιογραφία	23
2.	Ο έλεγχος της ανεξαρτησίας των παρατηρήσεων	61

Περίληψη

Η πρόσφατα ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα, για την ενδοοικογενειακή βία (Ν.3500/2006), απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς να προβούν σε αναφορά οποιασδήποτε περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου υποπευθούν, αναφέροντάς την στο διευθυντή του σχολείου. Στη συνέχεια, ο διευθυντής θα πρέπει να προβεί αμέσως σε αναφοράς της στον εισαγγελέα ανηλίκων. Στην παρούσα μελέτη, α) ελέγχθηκε το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί εκπληρώνουν αυτή την υποχρέωσή τους, β) διερευνήθηκαν οι γνώσεις τους σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης και τις ενδείξεις των διαφόρων τύπων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων και γ) εξετάστηκε η επίδραση 12 παραγόντων (χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και χαρακτηριστικών του σχολείου) στην απόφαση του εντοπισμού και της υποβολής ή μη αναφοράς περιστατικών κακοποίησης. Το δείγμα αποτελούσαν 153 εκπαιδευτικοί, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν αναφέρουν όλες τις περιπτώσεις που εντοπίζουν, δεν εκπληρώνουν, δηλαδή, την υποχρέωσή τους σύμφωνα με τον νόμο. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν μικρή γνώση των θεμάτων της κακοποίησης των ανηλίκων. Σχετικά με τις ενδείξεις των διαφόρων τύπων κακοποίησης-παραμέλησης έχουν καλύτερη γνώση αυτών της παραμέλησης. Ακολουθεί η γνώση τους για τις ενδείξεις της σωματικής κακοποίησης, με τελευταία αυτές της σεξουαλικής κακοποίησης. Τέλος, όσον αφορά στον έλεγχο των τριών μοντέλων, διαπιστώθηκε ότι η απόφαση των εκπαιδευτικών για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης επηρεάζεται από τέσσερις παράγοντες: α) από τις γνώσεις τους για τις ενδείξεις και τα συμπτώματα του κάθε τύπου κακοποίησης, β) από την οικογενειακή τους κατάσταση (παντρεμένος/ανύπαντρος), γ) από τις αντιλήψεις τους σχετικά με την πειθαρχία και δ) από την περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο στο οποίο εργάζονται (αστική/αγροτική). Το μοντέλο για την αναφορά, δεν κατάφερε να δείξει στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, ενώ το τρίτο μοντέλο, για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης αλλά και την απόφαση της μη αναφοράς τους, έδειξε να επηρεάζεται μόνο από τα χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας του εκπαιδευτικού. Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα, προτείνεται η διενέργεια κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς, με στόχο την ενίσχυση του εντοπισμού και της καταγγελίας μέσω αναφοράς περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, από τους ίδιους.

Λέξεις κλειδιά: κακοποίηση-παραμέληση ανηλίκων, εντοπισμός, υποβολή αναφοράς, εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

«Τα κράτη μέλη οφείλουν να παίρνουν όλα τα κατάλληλα ... μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά από κάθε μορφή σωματικής ή πνευματικής βίας, τραυματισμού ή κακομεταχείρισης, παραμέλησης ή πλημμελούς μεταχείρισης, βίαιης μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακομεταχείρισης ...» (Άρθρο 19 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού)

1. Εισαγωγή

1.1. Το φαινόμενο της Κακοποίησης-Παραμέλησης ανηλίκων

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (W.H.O, 1999) εκτιμά ότι 40.000.000 παιδιά στο κόσμο γίνονται θύματα βίας κάθε χρόνο (Krug, Sharma, & Lorano, 2000). Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, σε σχετική μελέτη, υπολογίζει ότι κάθε χρόνο περίπου 73.000.000 αγόρια και 150.000.000 κορίτσια υφίστανται σεξουαλική παραβίαση σε ολόκληρο τον πλανήτη (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού-Ι.Υ.Π., 2008). Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (W.H.O., 1999) υπολογίζεται ότι 1 στα 5.000 έως 1 στα 10.000 παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών πεθαίνει ετησίως λόγω σωματικής κακοποίησης, ενώ 1 στα 1.000 έως 1 στα 180 παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών παραπέμπεται κάθε χρόνο σε κάποια υπηρεσία υγείας ή κοινωνικής προστασίας λόγω κακοποίησης.

Τα ερευνητικά δεδομένα δεν είναι λιγότερο ανησυχητικά και για την Ελλάδα. Σε μια έρευνα του 1995 με δείγμα 197 κλινικές περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου & Μαραγκός, 1995) αναφέρθηκε θνησιμότητα 6%, σοβαρές κακώσεις 7%, προσωρινή αναπηρία 33% και 8% μόνιμη αναπηρία. Επιπροσθέτως σε μια πρόσφατη μελέτη (Petroulaki et al., 2009, όπ. αναφ. στο Νικολαΐδης, 2010) ενδεικτικά αναφέρονται τα ποσοστά των παιδιών που δήλωσαν τα ίδια ότι έχουν υποστεί μία από τις παρακάτω εμπειρίες στο πλαίσιο της οικογένειας: φωνές δυνατές και επιθετικές (33,1%), προσβολές («ντρόπιασμα») μπροστά σε άλλους ανθρώπους (16,9%) και κλείδωμα έξω από το σπίτι (6,2%). Στην ίδια έρευνα, με βάση τις μαρτυρίες των γονιών (Nikolaidis et al., 2009 όπ. αναφ. στο Νικολαΐδης, 2010), ένα μεγάλο μέρος από αυτούς φαίνεται ότι υποβάλλουν τα παιδιά τους σε ψυχολογική-συναισθηματική βία, καθώς τους φωνάζουν/ουρλιάζουν (82%), τα προσβάλλουν

(51,7%) ή τα ταπεινώνουν δημόσια (10,1%), τα απειλούν ότι θα τα εγκαταλείψουν (13,5%), ότι θα τα διώξουν από το σπίτι (9,9%) ή ότι θα φωνάξουν κάποιον που θα τους κάνει κακό (9,2%).

Η παιδική κακοποίηση αποτελεί έναν γενικό όρο, φασματικού χαρακτήρα. Περιλαμβάνει ποικίλες συμπεριφορές που προκαλούν βλάβη στα παιδιά και στη σχετική βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί διάφορα είδη κακοποίησης που επιφέρουν διαφορετικές επιπτώσεις στα θύματα. (Glaser, 2008). Αποτελεί ένα φαινόμενο που σήμερα, ακόμη και στις θεωρούμενες ανεπτυγμένες χώρες, εμφανίζεται με μεγάλη συχνότητα. Παρατηρείται δε συνεχής αύξηση της εμφάνισης τέτοιων περιστατικών, ενώ μεγάλο ποσοστό από αυτά δεν αναφέρεται ποτέ στις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες (Mok, 2008).

1.2. Ιστορική Αναδρομή του φαινομένου της κακοποίησης-παραμέλησης

Παρά την ένταση του φαινομένου, η παιδική κακοποίηση-παραμέληση αναγνωρίστηκε ως ιδιαίτερο φαινόμενο ανάμεσα στις περιστάσεις άσκησης βίας, μόλις τις τελευταίες δεκαετίες, αν και η παιδοκτονία και η κακομεταχείριση των παιδιών είναι φαινόμενα γνωστά από την ελληνική μυθολογία και την ευρωπαϊκή ιστορία. Μόλις το 1962, ένας αμερικανός παιδίατρος, ο H. Kempe, (Kempe, Silverman, Droegemuller, & Silver, 1962), αναφέρθηκε για πρώτη φορά στο «Σύνδρομο του κακοποιημένου παιδιού» ένα σύνδρομο που συνδύαζε χαρακτηριστικές κακώσεις, συνήθως σε διάφορα στάδια επούλωσης, ειδική συμπεριφορά των γονέων ή αυτών που είχαν την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών και ειδικές κοινωνικές συνθήκες. (I.Y.Π., 1998; Νικολαΐδης, 2010)

Από το 1962 ως σήμερα, μέσα από τα διάφορα θεωρητικά ρεύματα και τα αποτελέσματα κλινικών και κοινωνιολογικών ερευνών, επιχειρήθηκε η αιτιολογική ερμηνεία του φαινομένου και οι προτεινόμενες θεραπευτικές και προληπτικές ενέργειες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 στις ΗΠΑ, η ψυχοπαθολογική αιτιολογική θεώρηση, με κύριους υποστηρικτές παιδιάτρους, ψυχιάτρους και

κοινωνικούς λειτουργούς (Kempfe και Kempfe, Steele, Elmer, Spinetta κ.α.) έδωσε έμφαση στην ψυχοπαθολογία του ατόμου (με βάση κυρίως την ψυχοδυναμική θεωρία), υποστηρίζοντας την ατομική θεραπεία ως κύρια αντιμετώπιση. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, με την επιρροή των κλασικών επιδημιολογικών κοινωνιολογικών ερευνών στις ΗΠΑ (Gelles, Gil, Straus και Steinmetz), η αιτία αποδόθηκε σε κοινωνικούς παράγοντες (όπως φτώχεια, ανεργία, κοινωνική απομόνωση, δυσμενείς συνθήκες κατοικίας), με αποτέλεσμα η αντιμετώπιση να επικεντρωθεί σε ολοκληρωτικές κοινωνικές αλλαγές. Στο τέλος της δεκαετίας του 1970, οι έρευνες επικεντρώθηκαν στα χαρακτηριστικά των ίδιων των θυμάτων (Herrenkohl, Belsky, κ.α.), με την προώθηση της θεωρίας του 'ειδικού θύματος', που πρότεινε ως αντιμετώπιση του φαινομένου την άμβλυνση αυτών των χαρακτηριστικών (όπως η προωρότητα, το χαμηλό βάρος γέννησης κλπ) ώστε το παιδί να μην θεωρείται 'δύσκολο' από τους γονείς που παράλληλα αντιμετώπιζαν δυσκολίες γονεϊκής λειτουργίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η οικολογική θεώρηση (Bronfenbrenner, Belsky, Light κ.α.) προσπάθησε να συγκεράσει όλες τις προηγούμενες θεωρίες υποστηρίζοντας, ως αιτιολογικούς παράγοντες, τέσσερα επίπεδα λειτουργικότητας με συνεχή αλληλεπίδραση: α) το οντογεννητικό ή ατομικό επίπεδο, β) το μικροσύστημα ή οικογενειακό επίπεδο, γ) το εξωσύστημα ή το επίπεδο της διευρυμένης οικογένειας και δ) το μακροσύστημα ή το επίπεδο της κοινωνίας. Το οικολογικό μοντέλο απαιτούσε παράλληλες θεραπευτικές και προληπτικές παρεμβάσεις σε όλα τα επίπεδα. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980, εμφανίστηκε το μεταβατικό μοντέλο (Browne, Wolf, Ammerman) το οποίο επικεντρώθηκε στη συνεχή αλληλεπίδραση ατομικών και κοινωνικών παραγόντων, με έμφαση στη δυναμική μεταξύ τους. Στη δεκαετία του 1990, έκανε την εμφάνισή της η εκλεκτική αιτιολογική θεώρηση, η οποία υποστήριξε ότι κάθε περίπτωση είναι μοναδική και γι' αυτό η θεραπευτική παρέμβαση πρέπει να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες ανάγκες της οικογένειας και του παιδιού. Μέσα από την εναλλαγή των προσεγγίσεων και των ανάλογων προτεινόμενων παρεμβάσεων, υπογράφηκε το 1989 η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, από τα περισσότερα κράτη του κόσμου, η οποία μαζί με την μετέπειτα επικύρωσή της (που επικυρώθηκε με νόμο και από τη χώρα μας το 1992) δημιούργησε ένα ισχυρό διεθνές 'σώμα προστασίας', όχι μόνο των παιδιών θυμάτων

διαφόρων μορφών κακομεταχείρισης αλλά και όλων των παιδιών του κόσμου και της παιδικής ηλικίας αυτής καθ' εαυτής. (Ι.Υ.Π., 1998)

Συνέπεια των διαφόρων θεωρήσεων και παρεμβάσεων που εναλλάσσονταν με την πάροδο του χρόνου, ήταν και η υιοθέτηση διαφορετικών ορισμών για το φαινόμενο της κακοποίησης από τους διάφορους ερευνητές ανά το κόσμο, με αποτέλεσμα τη συχνή ασυμβατότητα των αποτελεσμάτων και την αδυναμία σύγκρισης των διαφόρων μελετών. Για να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες που προέκυψαν από την ασυμβατότητα των ορισμών, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (W.H.O. 1999) κατέληξε στον παρακάτω ορισμό. Τον ορισμό μάλιστα αυτόν προέβαλλε το 2001 στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας καμπάνιας του για την αναγνώριση του φαινομένου της κακοποίησης-παραμέλησης των παιδιών ως προβλήματος δημόσιας υγείας:

«Η κακοποίηση ή κακομεταχείριση του παιδιού περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής ή συναισθηματικής κακής μεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης θεραπευτικής αντιμετώπισης ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη που αφορά τη ζωή και την ανάπτυξη του παιδιού, στο πλαίσιο μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης και δύναμης» (W.H.O. 1999)

1.3. Μορφές κακοποίησης-παραμέλησης

Παρατηρείται μια διεθνής τάση, που πηγάζει από την αλλαγή των αντιλήψεων στον ανεπτυγμένο κόσμο, για 'διεύρυνση' των συμπεριφορών που κατηγοριοποιούνται ως μορφές βίας κατά των ανηλίκων ή ως κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών. Συνεπώς, πέρα από τις θεωρούμενες πιο κλασσικές μορφές, παρατηρείται η ένταξη και άλλων μορφών κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών, που σχετίζονται είτε με τον τρόπο και τις συνθήκες ζωής (π.χ. το διαδίκτυο) είτε με την αλλαγή στον τρόπο αντίληψης και κατανόησης του φαινομένου (π.χ. ιδρυματισμός). Έτσι στη σχετική βιβλιογραφία εμφανίζονται πολλές μορφές κακοποίησης-παραμέλησης, όπως: π.χ. σωματική

κακοποίηση, παραμέληση, υπολειπόμενη ανάπτυξη μη-οργανικής αιτιολογίας (μη-οργανική δυστροφία), σύνδρομο «Μυνχάουζεν δι' αντιπροσώπου» (Munchausen by proxy), σωματική τιμωρία, «εκφοβισμός»-ασύμμετρη βία μεταξύ ανηλίκων (bullying), ψυχολογική-συναισθηματική κακοποίηση-παραμέληση, έκθεση σε σκηνές βίας-σύνδρομο του «αμέτοχου θεατή», σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων, σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκων, trafficking ανηλίκων, κακοποίηση-παραμέληση παιδιών από υπηρεσίες (κακοποίηση από το σύστημα), κακοποίηση-παραμέληση των παιδιών σε ιδρύματα, παιδική εργασία, κακοποίηση των παιδιών μέσω του διαδικτύου κλπ. (Νικολαΐδης, 2010)

Παρακάτω θα επεξηγηθούν οι βασικότερες μορφές κακοποίησης-παραμέλησης των παιδιών. Σημαντική, ωστόσο, κρίνεται η αναφορά στο φαινόμενο του «πολλαπλά θυματοποιημένου» (poly-victimized) παιδιού, εκείνου δηλαδή που κατά τη διάρκεια τα παιδικής του ηλικίας υφίσταται πολλαπλές μορφές θυματοποίησης (π.χ. σωματικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής, παραμέληση κ.λπ.) είτε ταυτόχρονα είτε σε διαφορετικές φάσεις της ανάπτυξής του. Πρόσφατες μελέτες στις ΗΠΑ, υποστηρίζουν ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών που υφίσταται κακοποίηση-παραμέληση, είχαν υποστεί περισσότερες από τέσσερις ή/και επτά διαφορετικές μορφές βίας (I.Y.Π., 1998; Finkelhor, Ormrod & Turner, 2009)

Σωματική κακοποίηση είναι ο τραυματισμός του παιδιού από ενέργειες του ενήλικα (όπως χτύπημα, ξυλοδαρμό, κλωτσιές, ταρακούνημα, στραγγαλισμό, κάψιμο, δάγκωμα, δηλητηρίαση, πρόκληση ασφυξίας κλπ), που γίνονται σκόπιμα για να προκαλέσουν σωματικό πόνο και συχνά αποτελούν επιβολή τιμωρίας στο παιδί, από συγγενικά πρόσωπα και ενήλικους φροντιστές του παιδιού (Cuttler-Naroba, 2006). Περιλαμβάνει γενικά κάθε είδους τραυματισμό ή κάκωση, διαφορετικής σοβαρότητας και συχνά διαφορετικών ηλικιών, που δεν οφείλεται σε ατύχημα (Νικολαΐδης, 2010).

Μια ιδιαίτερη μορφή σωματικής κακοποίησης παιδιών είναι το «Σύνδρομο του ταρακουνημένου βρέφους» (“Shaken baby syndrome”), το δυνατό δηλαδή ταρακούνημα του παιδιού βρεφικής ηλικίας, το οποίο προκαλεί ενδο-εγκεφαλική αιμορραγία, απόρροια συνήθως της δυσκολίας

στη σίτιση του βρέφους-παροξυσμό κλάματος από πλευράς του-που συνοδεύεται από απώλεια ελέγχου κάποιου εκ των φροντιστών του βρέφους. Μια άλλη ειδική περίπτωση σωματικής κακοποίησης είναι ουσιαστικά και το Σύνδρομο Μυνχάουζεν Δι' Αντιπροσώπου (Munchausen Syndrome by Proxy). Αναφέρεται στην περίπτωση όπου ένας γονέας ή φροντιστής του παιδιού προβαίνει σε ενέργειες που προκαλούν παθολογικές βλάβες στο παιδί, ή κατασκευάζει/αλλοιώνει εργαστηριακά αποτελέσματα, με στόχο την ανάληψη, από πλευράς του γονέα, του ρόλου του φροντιστή ενός ασθενούς παιδιού. (Νικολαΐδης, 2010)

Η παραμέληση αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα που περιλαμβάνει μια σειρά από καταστάσεις ένδειας των παιδιών, εξαιτίας της ανεπαρκούς φροντίδας τους από τους γονείς, έως και την θανατηφόρα εγκατάλειψη ή τη μη ικανοποίηση βασικών αναγκών (π.χ. τροφής, προστασίας, κίνησης κλπ), ιδιαίτερα ενός πολύ μικρού παιδιού. Για παράδειγμα παραμέληση θεωρείται η εγκατάλειψη, η ανεπαρκής κηδεμονία, η άρνηση ή η καθυστέρηση της παροχής απαιτούμενων υπηρεσιών υγείας, η άρνηση, καθυστέρηση ή υποτίμηση των γενικών ή ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών του παιδιού αλλά και η ανεπαρκής επιτήρηση ή η συναισθηματική-ψυχολογική παραμέληση (Νικολαΐδης, 2010). Γενικά ορίζεται ως 'η ανικανότητα από την πλευρά του γονέα να παράσχει ένα κατάλληλο υποστηρικτικό περιβάλλον, για την ανάπτυξη και την ευημερία του παιδιού-όπου ο γονέας είναι σε θέση να κάνει κάτι τέτοιο-σε ένα ή περισσότερους από τους παρακάτω τομείς: στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην συναισθηματική ανάπτυξη, στη διατροφή, στην ασφάλεια και στις αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης' (W.H.O., 2006).

Μια ιδιαίτερη μορφή παραμέλησης είναι η «υπολειπόμενη ανάπτυξη μη οργανικής αιτιολογίας» (παλιότερα γνωστή ως «μη-οργανική δυστροφία-failure to thrive) όπου αναφέρεται στο υπερβολικά χαμηλό βάρος του σώματος ενός παιδιού (κάτω από τα φυσιολογικά για την ηλικία του όρια), χωρίς να υπάρχει κάποια οργανική νόσος ή κληρονομική επιβάρυνση (Νικολαΐδης, 2010).

Η συναισθηματική ή ψυχολογική κακοποίηση, αναφέρεται σε εκείνες τις πράξεις, παραλείψεις ή/και συμπεριφορές που εμπεριέχουν τραυματικά στοιχεία όπως η συστηματική απειλή, η απόρριψη, η

τρομοκρατία, ο εκφοβισμός, η απομόνωση, η εκμετάλλευση, η υποτίμηση, η αποθάρρυνση, η παραμέληση ή η αγνόηση (Νικολαΐδης, 2010; WHO, 2006). Αναφέρεται δε τόσο στα μεμονωμένα περιστατικά, όσο και σε ένα σταθερό μοτίβο ανικανότητας από την πλευρά του γονέα ή φροντιστή να παράσχει ένα κατάλληλο και υποστηρικτικό περιβάλλον για την ανάπτυξη του παιδιού. (Watkins & Bradbard, 1982). Και πάλι αυτό το είδος της κακοποίησης έχει φασματικό χαρακτήρα με άκρα που επεκτείνονται από μια ‘απλή’ υποτίμηση (π.χ. χαρακτηρισμοί-calling names) μέχρι και συστηματικές απειλές, εκβιασμούς, κατατρομοκρατία ανηλίκων. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι η συναισθηματική κακοποίηση είναι ένα φαινόμενο που ούτως ή άλλως ενυπάρχει σε όλες τις υπόλοιπες μορφές βίας κατά των παιδιών. (Νικολαΐδης, 2010)

Μια ιδιαίτερη μορφή συναισθηματική κακοποίησης είναι το «Σύνδρομο του Αμέτοχου Θεατή». Πρόκειται για τη συστηματική έκθεση του παιδιού σε διάφορες μορφές ενδο-οικογενειακής βίας χωρίς το ίδιο να υφίσταται άμεσα σωματική κακοποίηση (για παράδειγμα η βία μεταξύ των συζύγων ή συντρόφων, η ενδο-οικογενειακή βία κατά άλλων ανηλίκων, η βία κατά ηλικιωμένων). Θεωρείται ότι, στην περίπτωση του συνδρόμου αυτού, το παιδί ψυχολογικά «μπαίνει στη θέση του θύματος» βιώνοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο το ψυχικό μέρος του τραύματος, όπως ακριβώς θα ένιωθε αν η βία στόχευε σε αυτό το ίδιο. (Νικολαΐδης, 2010)

Σεξουαλική παραβίαση θεωρείται η συμμετοχή ή η έκθεση των παιδιών και των εφήβων σε πράξεις με σεξουαλικό περιεχόμενο υποκινούμενες από ενήλικα, που συνήθως έχει σχέση φροντίδας ή οικειότητας με το παιδί και οι οποίες έχουν ως σκοπό την σεξουαλική διέγερση ή/και ικανοποίηση του ενήλικα. Πέρα από την ύπαρξη του ενήλικου, σεξουαλική παραβίαση μπορεί να συνυπάρχει και μεταξύ δύο ανηλίκων, όταν συνυπάρχει σχετικά μεγάλη διαφορά ηλικίας (5 χρόνια) ή άλλοι παράμετροι που προσδιορίζουν εν γένει την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη και την επάρκεια στη συναίνεση ή μη για συμμετοχή σε μια σεξουαλική πράξη (π.χ. διαφορές νοητικού δυναμικού κ.λπ.) (Νικολαΐδης, 2010). Θα πρέπει επομένως το θύμα να μην κατανοεί πλήρως την σεξουαλική δραστηριότητα, να μην είναι σε θέση να δώσει συγκατάθεση για την συμμετοχή του σε αυτή ή να μην

είναι αναπτυξιακά ώριμο. Παράλληλα θα πρέπει ο θύτης να βρίσκονται σε σχέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας συγκριτικά με το θύμα. (W.H.O., 2006).

Μια ιδιαίτερη μορφή σεξουαλικής παραβίασης είναι η ‘παιδική πορνεία’, η οποία εμπεριέχει α) την οικονομική εκμετάλλευση του παιδιού από την οικογένειά του ή από άτομο που λειτουργεί ως ‘προστάτης’ του παιδιού όταν δεν υπάρχει ή δεν ενδιαφέρεται η οικογένεια για το παιδί, β) την εκμετάλλευση του παιδιού και της παιδικής ηλικίας από τους πελάτες, οι οποίοι καλλιεργούν τη ζήτηση με αποτέλεσμα να αυξάνεται η προσφορά και γ) την αυτόνομη πορνεία εφήβων μεγαλύτερης ηλικίας. Μια άλλη ιδιαίτερη μορφή είναι η ‘παιδική πορνογραφία και διαδίκτυο’ όπου αναφέρεται στην παιδεραστική συμπεριφορά μέσω του διαδικτύου και μπορεί να προσβάλλει τα παιδιά με τρεις διαφορετικούς τρόπους: α) ως μέσον που μπορεί να εντοπισθεί υλικό σχετικά με παιδιά που έχουν υπάρξει θύματα παιδεραστών, β) ως εργαλείο επικοινωνίας από παιδεραστές για να προσεγγίσουν τα παιδιά και γ) ως μέσο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα παιδί με κίνδυνο να διαταραχθεί ψυχολογικά από πορνογραφικό υλικό που έχει σχέση με παιδιά. (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου & Γεωργούδη, 2010)

1.4. Το νομικό πλαίσιο

Όπως διαπιστώθηκε, η κακοποίηση-παραμέληση ανηλίκων παραμένει ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα. Οι επιπτώσεις δε στο παιδί που υφίσταται κακοποίηση μπορεί να κυμαίνονται από μικρά σε εκτεταμένα σωματικά, ψυχολογικά και συμπεριφορικά προβλήματα. Στις πιο σοβαρές περιπτώσεις η κακοποίηση-παραμέληση μπορεί να καταλήξει σε τραγικό θάνατο του παιδιού. (English, 1998)

Για την προστασία του παιδιού από την αύξηση του φαινομένου της κακοποίησης και παράλληλα με την συνειδητοποίηση της πολυπαραγοντικής αιτιολογικής φύσης του φαινομένου, οι χώρες σε πολλές περιοχές, όπως στο Καναδά και την Αμερική, προχώρησαν στην ίδρυση ομάδων-επαγγελματιών για την ανίχνευση της κακοποίησης ανηλίκων και της ανάπτυξης περιεκτικών

παρεμβατικών προγραμμάτων. Βασικό μέλος αυτών των ομάδων αποτελεί το προσωπικό της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα θεσπίστηκαν νόμοι σχετικά με την υποχρεωτική υποβολή αναφοράς υποπτευόμενων ή διαπιστωμένων περιπτώσεων κακοποίησης. Αυτοί οι νόμοι απαιτούν από το προσωπικό του σχολείου (και άλλους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά-ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κλπ) να υποβάλουν αναφορά για όλες τις περιπτώσεις εκείνες που υποπτεύονται παραβίαση. (Abrahams, Casey, & Daro, 1992; Beck, Ogloff, & Corbishley, 1994; Mathews & Walsh, 2004)

Οι νόμοι που θεσπίστηκαν διαφέρουν λίγο ή πολύ σε κάθε χώρα. Όλοι ωστόσο, είναι προϊόντα του 20^{ου} αιώνα και απαιτούν από συγκεκριμένους επαγγελματίες (τους επαγγελματίες υγείας όλων των ειδικοτήτων, τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας όλων των ειδικοτήτων, τους εκπαιδευτικούς και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου και τους δικαστικούς και νομικούς λειτουργούς) καθώς και από ιδρύματα/υπηρεσίες, να αναφέρουν υποπτευόμενες ή διαπιστωμένες περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Πολλές χώρες μάλιστα έχουν διευρύνει τους νόμους τους περιλαμβάνοντας κάθε άτομο στην υποχρέωση υποβολής της αναφοράς. (Child Welfare Information Gateway, 2010; Melli, 1998; Smith, 2009)

Η διαδικασία που προβλέπεται από όλους τους σχετικούς νόμους για την υποβολή αναφοράς, είναι η υποβολή της σε κάποια δικαστική αρχή (law enforcement authority) ή κάποια υπηρεσία προστασίας ανηλίκων (child protective services). Σε ορισμένες περιοχές, ωστόσο, ο εκπαιδευτικός πρέπει να υποβάλλει την αναφορά στο διευθυντή του σχολείου, ο οποίος με την σειρά του την υποβάλλει σε κάποια δικαστική αρχή ή υπηρεσία προστασίας ανηλίκων. Σε πολλές χώρες επίσης, υπάρχει και μία γραμμή τηλεφωνικής επικοινωνίας (hotline) για την αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης. (Child Welfare Information Gateway, 2010; Melli, 1998; Smith, 2009)

Ο βαθμός γνώσης και βεβαιότητας που απαιτείται για να υποβληθεί μια αναφορά ποικίλει ανάλογα με την εκάστοτε νομοθεσία. Ορισμένες χώρες προϋποθέτουν μικρότερο επίπεδο βεβαιότητας/γνώσης ('reasonable cause to believe' ή 'reasonable suspicion') ενώ σε άλλα κράτη

απαιτείται υψηλότερο επίπεδο ('to know or suspect'). Παράλληλα, οι εκάστοτε νόμοι, προστατεύουν το άτομο που υποβάλλει την αναφορά, από πιθανή μήνυση. Σε πολλές χώρες θεωρείται ότι όταν ένα άτομο αναφέρει την παιδική κακοποίηση έχοντας καλή πρόθεση προστατεύεται απόλυτα από ποινικές και αστικές διώξεις. Ωστόσο, η μη υποβολή αναφοράς συχνά συνεπάγεται ποινική κύρωση. Η δε υποβολή εσφαλμένης αναφοράς σε πολλές χώρες προβλέπει ποινικές ή αστικές διώξεις, μόνο όμως στην περίπτωση που η αναφορά πραγματοποιήθηκε χωρίς να υπάρχουν πειστικοί λόγοι και κακόπιστα. Τονίζεται, ωστόσο, ότι οι εισαγγελείς θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί στην επιλογή και την έναρξη δίωξης ενός ατόμου για εσφαλμένη αναφορά, ώστε τα άτομα να μην αποθαρρύνονται. (Child Welfare Information Gateway, 2010; Melli, 1998; Smith, 2009)

Σχετικά με το απόρρητο ορισμένων επαγγελματιών, όλες οι χώρες προβλέπουν την άρση του, όπως π.χ. σε περίπτωση γνώσης ή υποψίας κακοποίησης ανηλίκου, ώστε η υποβολή αναφοράς να είναι εφικτή. Σε ορισμένα κράτη υπάρχει μόνο μία εξαίρεση. Πρόκειται για τους ιερείς που λαμβάνουν την πληροφορία κατά τη διάρκεια ιερής επικοινωνίας ή εξομολόγησης. Σε αρκετές χώρες ωστόσο, εξαιτίας της δημοσιοποίησης περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης μέσα σε εκκλησιαστικούς χώρους από τους κληρικούς, αναθεωρήθηκε η σχετική νομοθεσία. Με την αναθεώρηση συμπεριλήφθησαν και οι ιερείς στην υποχρέωση να αναφέρουν υποπτευόμενη ή γνωστή κακοποίηση- παραμέληση. Επιπροσθέτως, καμία νομοθεσία δεν προβλέπει άρση του απορρήτου των δικηγόρων, όταν λαμβάνουν τη πληροφορία της κακοποίησης από το δράστη στα πλαίσια της σχέσης του δικηγόρου-πελάτη, καθώς κάτι τέτοιο θα παραβίαζε τα δικαιώματά του για υπεράσπιση. Όταν, ωστόσο, οι δικηγόροι εκπροσωπούν παιδιά ή ενήλικες σε άλλα πλαίσια, η αναφορά είναι υποχρεωτική ή επιτρεπτή, ανάλογα με την εκάστοτε νομοθεσία. (Child Welfare Information Gateway, 2010; Melli, 1998; Smith, 2009)

Συγκεκριμένα για την Ελλάδα οι νόμοι που έχουν θεσπιστεί αφορούν τους ανακριτικούς υπαλλήλους, τους δημοσίους υπαλλήλους, τους ιδιωτικούς επαγγελματίες καθώς και τους εκπαιδευτικούς. Σύμφωνα με το άρθρο 37 (§1) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, «οι ανακριτικοί

υπάλληλοι οφείλουν να ανακοινώσουν, χωρίς χρονοτριβή, στον αρμόδιο εισαγγελέα οτιδήποτε πληροφορούνται με κάθε τρόπο για αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως. Οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι καθώς και εκείνοι στους οποίους ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, έχουν την ίδια υποχρέωση να αναφέρουν αξιόποινες πράξεις, αν πληροφορήθηκαν γι' αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους» (άρθρο 37, §2). Η ανακοίνωση γίνεται γραπτώς και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη (άρθρο 37, §3). Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 40 του Κ.Π.Δ. «ακόμα και οι ιδιώτες οφείλουν... αν αντιληφθούν οι ίδιοι την αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως, να την αναγγείλουν στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο. Η αναγγελία μπορεί να γίνει είτε εγγράφως με μια αναφορά ή προφορικά. Αν πολλά άτομα έχουν πληροφορηθεί για την αξιόποινη πράξη, τότε καθένας ξεχωριστά έχει την υποχρέωση αυτή» (άρθρο 40, §3). Επιπλέον ο νόμος προβλέπει την άρση του απορρήτου, στα σχετικά επαγγέλματα: Σύμφωνα με το άρθρο 2 (§3) του Ν. 37/27/2008, επιτρέπεται σε όσους έχουν την υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας και έρχονται κατά την εργασία τους σε επαφή με παιδιά, να αναφέρουν στην αρμόδια αρχή, κατά παρέκκλιση της ανωτέρω υποχρέωσης (του επαγγελματικού απορρήτου), οποιαδήποτε κατάσταση για την οποία έχουν εύλογη αιτία να πιστεύουν ότι ένα παιδί είναι θύμα γενετήσιας εκμετάλλευσης ή κακοποίησης.

Σχετικά με τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών, ο νόμος 3500/2006 (ΦΕΚ/232/Α'/24-11-06) «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας» προβλέπει την υποχρεωτική αναφορά όλων των υποπτευόμενων ή διαπιστωμένων περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Συγκεκριμένα στο αρ. 23 (§1) του εν λόγω νόμου, ενισχύεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την υποχρεωτική αναφορά περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Ως πράξεις ενδοοικογενειακής βίας θεωρούνται από το νόμο: α) η ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, β) η ενδοοικογενειακή σωματική βία και προσβολή, γ) ο βιασμός και η κατάχρηση σε ασέλγεια και δ) η ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (Μηλιώνη, 2010). Αν υποέσει στην αντίληψή του τέτοιο γεγονός, ο εκπαιδευτικός κατά το νόμο, καλείται να ενημερώσει χωρίς

καθυστέρηση το διευθυντή της σχολικής μονάδας στην οποία εργάζεται. Ο διευθυντής ανακοινώνει αμέσως την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα.

Συγκεκριμένα προβλέπεται: «1. ο εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορείται ή διαπιστώνει ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, το διευθυντή της σχολικής μονάδας. Ο διευθυντής της σχολικής μονάδας ανακοινώνει, αμέσως, την αξιόποινη πράξη στον αρμόδιο εισαγγελέα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή. 2. Κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις παραπάνω αρμόδιες αρχές, και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος την πληροφορήθηκε ή τη διαπίστωσε, καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε αποδεικτικό μέσο». Την ίδια υποχρέωση έχουν και οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεων Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

Ο πρόσφατος αυτός νόμος, αποτελεί ένα καινοτόμο νομοθέτημα για την Ελλάδα, το οποίο συμβάλλει σημαντικά τόσο στην πρόληψη και καταπολέμηση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας όσο και στον εκπολιτισμό του νομικού μας συστήματος. Η δημιουργία αυτού του νόμου, ωστόσο, φαίνεται να αποτελεί περισσότερο εκπλήρωση των διεθνών και ευρωπαϊκών δεσμεύσεων της χώρας, παρά απήχηση των κοινωνικών αντιλήψεων και ευαισθησιών απέναντι στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. (Αγγελοπούλου, 2010; Μηλιώνη, 2010)

Εξετάζοντας το νομικό πλαίσιο που ισχύει στην Ελλάδα, διαπιστώνεται η έλλειψη ειδικών νόμων, κανονισμών ή διαδικασιών σχετικών με α) την υποχρέωση των επαγγελματιών υγείας, πρόνοιας, δικαιοσύνης και δημόσιας τάξης να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, β) την προστασία των ομάδων-επαγγελματιών που υποχρεούνται να υποβάλλουν αναφορά (νομική ασυλία), γ) την ακριβή διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν (γραπτή-προφορική) και το φορέα που πρέπει ή μπορούν να απευθυνθούν ή ακόμη και την ύπαρξη μιας τηλεφωνικής γραμμής

επικοινωνίας για την αναφορά, δ) το καταλογισμό ευθυνών σε περίπτωση που δεν ακολουθήσουν την προκαθορισμένη διαδικασία και ε) το βαθμό γνώσης και βεβαιότητας που πρέπει να έχουν οι επαγγελματίες για να αναφέρουν ένα περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης.

Η λογική κάθε συστήματος υποβολής αναφοράς, περιλαμβάνει πρώτα τον εντοπισμό (detect) πιθανής κακοποίησης-παραμέλησης και στη συνέχεια την αναφορά (report) αυτού του περιστατικού. Ιδεαλιστικά οι στόχοι είναι να εντοπιστούν πιθανά ανήλικα θύματα ώστε να παρέμβει το κράτος και να σταματήσει η κακοποίηση ή η παραμέληση. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα παροχής εξειδικευμένης βοήθειας στο θύμα και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, ενώ ο θύτης αντιμετωπίζει την δικαιοσύνη. Γίνεται έτσι εφικτή η πρόληψη της επανεμφάνισης αυτών των περιστατικών. (Walsh, Farrell, Bridgstock, & Schweitzer, 2006)

Κάθε κράτος που επιβάλλει τον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, θεωρεί ότι οι θετικές συνέπειες εφαρμογής του νόμου υπερτερούν των αρνητικών. Στη σχετική βιβλιογραφία, εδώ και τρεις δεκαετίες, τίθεται το ζήτημα των συνεπειών που μπορεί να έχει η υποχρέωση της αναφοράς. Συνοπτικά, οι απόψεις υπέρ της υποχρεωτικής αναφοράς υπογραμμίζουν ότι: α) προλαμβάνει το θάνατο από πιθανή κακοποίηση, β) διευκολύνει την πρόιμη παρέμβαση, γ) παρέχει ισχυρά μηνύματα για τα δικαιώματα των παιδιών, δ) αυξάνει την αναφορά παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο, ε) εκπαιδεύει την κοινότητα σχετικά με τους ορθούς τρόπους συμπεριφοράς προς τα παιδιά, στ) παρέχει στους επαγγελματίες μέσα παρέμβασης και ζ) παρέχει στα άτομα που υποβάλλουν αναφορά ένα δίκτυο προστασίας σε περίπτωση που δεν επαληθευτεί η αναφορά. Οι απόψεις που μάχονται κατά της υποχρεωτικής αναφοράς, περιλαμβάνουν α) την αντίληψη ότι η καταγγελία προξενεί μεγαλύτερο κακό παρά καλό, β) φόβους σχετικά με την παραβίαση της ιδιωτικής οικογενειακής ζωής, γ) ανησυχίες για πιθανή υπερφόρτωση του συστήματος προστασίας του παιδιού με ανακριβείς αναφορές, δ) την πεποίθηση πως η εφαρμογή του νόμου δυσχεραίνει την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μέσα στις κοινότητες και ε) την αντίληψη ότι αναστέλλει τις αυτό-αποκαλύψεις από τα θύματα. (Walsh et al, 2006)

Γενικά στην Αμερική, στην Αγγλία, στην Αυστραλία και στο Καναδά οι περιπτώσεις των κακοποιημένων παιδιών που αναφέρονται στις αρμόδιες υπηρεσίες προστασίας του παιδιού υπολογίζεται ότι ανέρχονται περίπου στο 1.5-5% όλων των παιδιών. Αντιθέτως, μελέτες σε παιδιά, εφήβους και γονείς εκτιμούν ότι η ετήσια συχνότητα κακοποίησης-παραμέλησης των παιδιών ανέρχεται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα από αυτά που αναφέρονται στις αρμόδιες υπηρεσίες (σωματική κακοποίηση 4-16%, συναισθηματική κακοποίηση 10%, παραμέληση 1-15% και σεξουαλική παραβίαση 10-20%). Αυτά τα δεδομένα παρέχουν ισχυρές ενδείξεις για το ότι οι περισσότερες περιπτώσεις κακομεταχείρισης παιδιών παραμένουν στο σκοτάδι (αφανής εγκληματικότητα). (Gilbert et al., 2009; Mok, 2008)

Παρά την καίρια θέση του, το προσωπικό του σχολείου εντάχθηκε αργά στη νομοθεσία για την κακοποίηση των ανηλίκων, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Αυτό ήταν κυρίως απόρροια των διαφορετικών αντιλήψεων που επικρατούσαν για τη φύση του φαινομένου της κακοποίησης. Συγκεκριμένα, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, η κακοποίηση ανηλίκων μπορούσε να διαγνωστεί μόνο ιατρικά (Besharon, 1978). Με την πάροδο του χρόνου, καθώς εμπλουτίζονταν η γνώση και η κατανόηση του φαινομένου, έγινε αποδεκτό ότι και μέλη άλλων επαγγελματιών μπορούν να εντοπίσουν περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης. Μάλιστα έγινε κατανοητό ότι πολλοί από αυτούς μπορούν να εντοπίσουν περιστατικά κακοποίησης πολύ πριν την εμφάνιση σοβαρών τραυματισμών που εφιστούν την προσοχή του γιατρού. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ένταξη και άλλων επαγγελματιών στη νομοθεσία για την υποβολή αναφοράς, μεταξύ των οποίων ήταν και οι εκπαιδευτικοί. (Zellman, 1990b)

Μέσα στα σχολεία, οι εκπαιδευτικοί κατέχουν μια ‘μοναδική θέση’. Καθώς έρχονται σε καθημερινή επαφή με τα παιδιά για μεγάλη χρονική περίοδο, συνήθως γνωρίζουν τα παιδιά καλύτερα από άλλους επαγγελματίες. Είναι, επομένως, πιθανότερο να αντιληφθούν αλλαγές στη συμπεριφορά των παιδιών που ίσως υποδηλώνουν κακοποίηση ή παραμέληση. Επιπλέον, το προσωπικό του σχολείου τις περισσότερες φορές είναι οι μοναδικοί επαγγελματίες που εμπλέκονται με φτωχές και

αγροτικές οικογένειες. Δεδομένου δε, ότι για πολλά παιδιά, ο δάσκαλος είναι ένας από τους λίγους ενήλικες, εκτός από την οικογένειά τους, που γνωρίζουν καλά, γίνεται πιθανότερο και το ενδεχόμενο της αποκάλυψης της κακοποίησης σε αυτούς, από τα ίδια τα θύματα. Μέσα στα σχολεία, επομένως οι εκπαιδευτικοί έχουν περισσότερες πιθανότητες, συγκριτικά με τους άλλους επαγγελματίες, να υποπτευθούν ή να διαπιστώσουν περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. (Abrahams et al., 1992; Zellman, 1990b; Kenny, 2004).

Αν και εκτιμάται ότι το 89% των εκπαιδευτικών έρχεται σε επαφή με κακοποιημένα παιδιά στο χώρο του σχολείου, υπολογίζεται ότι μόνο ένα 20% από αυτούς προβαίνει σε αναφορά τους (Beck et al., 1994). Εξαιτίας αυτής της μειωμένης υποβολής αναφορών, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα της πρώιμης παρέμβασης και της γενικότερης πρόληψης του φαινομένου που μπορεί να επιτευχθεί μέσω της καταγγελίας, καθίσταται αναγκαίος ο προσδιορισμός των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση των εκπαιδευτικών για την υποβολή αναφοράς. Επιπροσθέτως, μέσω του προσδιορισμού αυτών των παραγόντων, μπορεί να επιτευχθεί η δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα έχουν ως στόχο την επίτευξη της συνεπούς εκπλήρωσης των νομικών τους καθηκόντων. Για τη διερεύνηση του εν λόγω ζητήματος, έχουν πραγματοποιηθεί πολλές μελέτες στη σχετική βιβλιογραφία. Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι πολλές φορές αντικρουόμενα, ενώ ορισμένες μεταβλητές δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Κύριος στόχος επομένως, της παρούσας εργασίας, είναι ο έλεγχος της επίδρασης δώδεκα παραγόντων (χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και χαρακτηριστικών του σχολείου) στην ικανότητα του εντοπισμού περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς και την απόφαση της αναφοράς τους.

2. Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας

Υποστηρίζεται ότι τα επίσημα στατιστικά δεδομένα για τον εντοπισμό και την αναφορά της κακομεταχείρισης των ανηλίκων, υποτιμούν τα πραγματικά ετήσια ποσοστά κακοποίησης, όπως αυτά διαφαίνονται μέσα από αυτό-αναφορές σε διάφορες μελέτες (Gilbert et al., 2009). Αυτή η ασυμφωνία μπορεί να υποδεικνύει αποτυχία στον εντοπισμό της κακοποίησης-παραμέλησης, αποτυχία στην αναφορά της ή/και αποτυχία στην αντίδραση των αρμόδιων υπηρεσιών ή στην επαλήθευση της κακοποίησης. Μεγάλος αριθμός μελετών υποστηρίζει ότι οι επαγγελματίες σε τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης, αναφέρουν λιγότερες περιπτώσεις από αυτές που υποψιάζονται (O'Toole, O'Toole, Webster, & Lucal, 1993; O'Toole, Webster, O'Toole & Lucal, 1999). Για παράδειγμα, για τους κλινικούς επαγγελματίες φαίνεται να λειτουργεί θετικά στην υποβολή αναφοράς η συζήτηση με τους συναδέλφους ή με άλλους επαγγελματίες. Ανασταλτικοί παράγοντες φαίνεται να είναι η γνωριμία του επαγγελματία με την οικογένεια, η ύπαρξη ανησυχιών για τις αρνητικές συνέπειες της αναφοράς και την αποτυχία παροχής βοήθειας στα θύματα καθώς και η αντίληψη ότι δουλεύοντας με την οικογένεια το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιστεί. Σε ορισμένες χώρες δε φαίνεται να λειτουργεί ανασταλτικά και ο φόβος των πιθανών νομικών διώξεων που μπορεί να έχει ο επαγγελματίας, σε περίπτωση εσφαλμένης αναφοράς. Η απόφαση επομένως, της υποβολής αναφοράς επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Για να κατανοηθούν τα αίτια των μειωμένων υποβολών αναφοράς, θα πρέπει πρώτα να γίνουν κατανοητοί οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση αυτή, καθώς και οι γενικότερες αντιλήψεις που επικρατούν για το φαινόμενο της κακοποίησης, μεταξύ των διαφορετικών επαγγεμάτων και των διαφορετικών κοινωνιών. (Alvarez, Kenny, Donohue, & Carpin, 2005; Gilbert et al., 2009)

Ο εκπαιδευτικός σύμφωνα με το νόμο, θα πρέπει να αναφέρει οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου υποπτευθεί ή διαπιστώσει. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να διαχωρίσουμε τον εντοπισμό από την επίσημη αναφορά. Ο εκπαιδευτικός πριν προβεί σε αναφορά

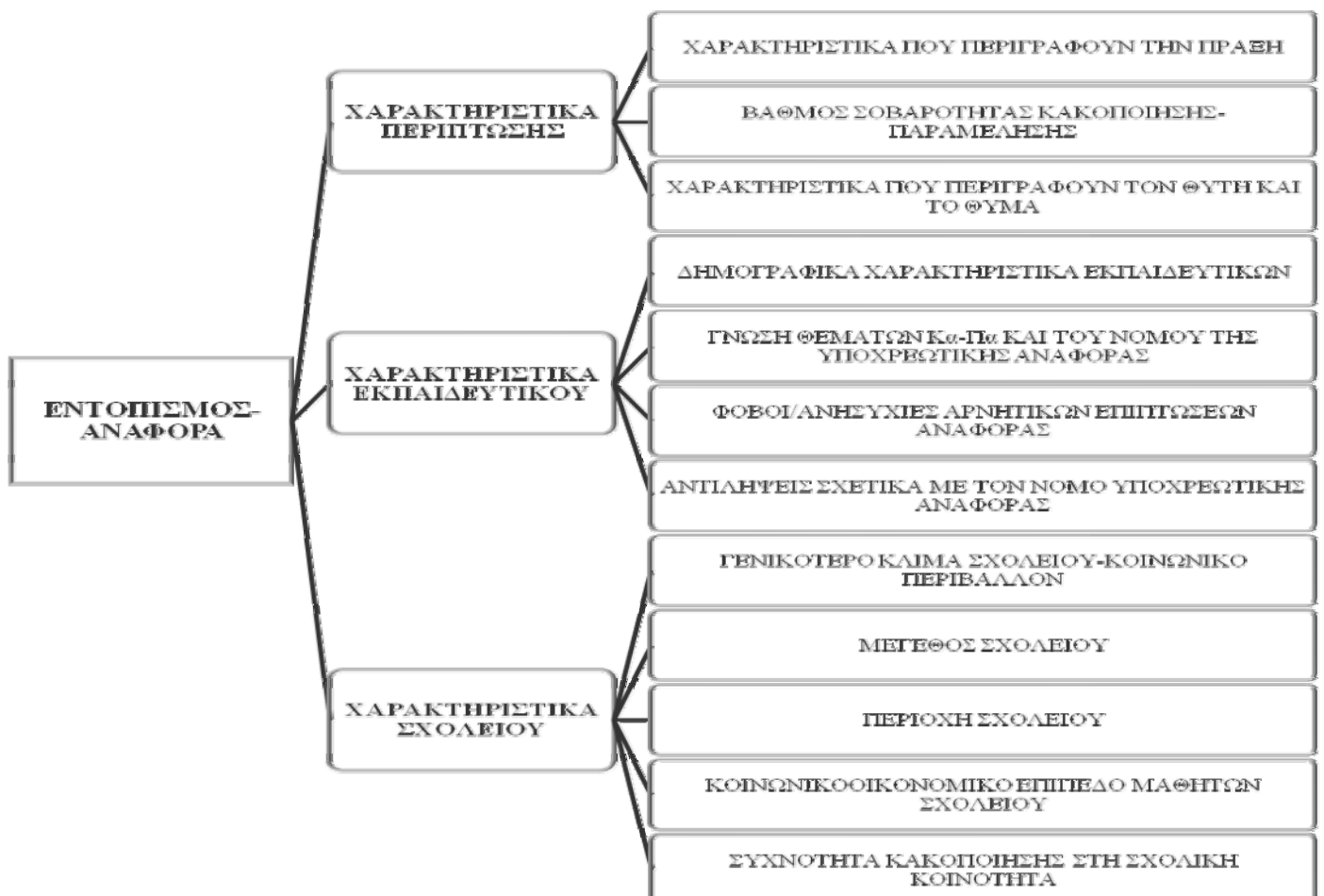
ενός περιστατικού, θα πρέπει πρώτα να αποφασίσει, μέσα από σωματικές και συμπεριφορικές ενδείξεις, κατά πόσο ένα παιδί είναι θύμα κακοποίησης-παραμέλησης (εντοπισμός-detect). Μετά από τον εντοπισμό μιας υποπτευόμενης περίπτωσης κακοποίησης, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αποφασίσει αν θα το αναφέρει (report). Η αναφορά σε αντίθεση με τον εντοπισμό, προϋποθέτει δραστηριοποίηση του ατόμου. Επιπλέον ενέχει το ρίσκο νομικών συνεπειών (Bavolek, 1983), επιβάλλει γραφειοκρατικές προσπάθειες (Abrahams, Casey, & Daro, 1992) καθώς και την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση και βεβαιότητα για τα συμπτώματα που διαπίστωσε (Zellman, 1990; Beck et al., 1994). Εξαιτίας αυτών και άλλων ανασταλτικών παραγόντων, η απόφαση για αναφορά, αν και συμβαίνει μετά από τον εντοπισμό μιας περίπτωσης, δεν φαίνεται πάντα να ακολουθεί τον εντοπισμό. Αντιθέτως, οι μελέτες δείχνουν ότι οι επαγγελματίες αναφέρουν πολύ λιγότερες περιπτώσεις από αυτές που εντοπίζουν (O'Toole et al., 1999). Για τη συστηματική διερεύνηση αυτού του φαινομένου, οι σχετικές έρευνες, διαχωρίζουν αυτές τις δύο αποφάσεις, την απόφαση του κατά πόσο ένα παιδί κακοποιείται, τον εντοπισμό δηλαδή, και την απόφαση του κατά πόσο θα προβούν σε αναφορά αυτού (Egu & Weiss, 2003).

Ο τρόπος αντίδρασης των επαγγελματιών στο φαινόμενο της κακομεταχείρισης των ανηλίκων, εξακολουθεί να απασχολεί την επιστημονική βιβλιογραφία. 'Underreporting' είναι ο όρος που αναφέρεται στη μειωμένη υποβολή αναφοράς από τους επαγγελματίες, επειδή είτε αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν τις ενδείξεις και τα συμπτώματα της κακοποίησης (εντοπισμός) είτε αποτυγχάνουν να τις αναφέρουν στις αρμόδιες υπηρεσίες. Η μειωμένη υποβολή αναφοράς συνεπάγεται αποτυχία στην παροχή προστασίας, βοήθειας και κατάλληλης παρέμβασης στα θύματα και τις οικογένειές τους. Εν αντιθέσει, με τον όρο 'Overreporting' αναφερόμαστε στην υπερφόρτωση των αρμόδιων υπηρεσιών από την υποβολή εσφαλμένων αναφορών. Μια εσφαλμένη αναφορά μπορεί να οδηγήσει στη στιγματοποίηση ή ακόμη και την απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένειά του. Αν και εκφράζονται φόβοι για την υπερφόρτωση του συστήματος από εσφαλμένες αναφορές, τα ερευνητικά αποτελέσματα δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν αποφασίζουν ή δεν καταφέρνουν να αναφέρουν ένα

μεγάλο ποσοστό των περιπτώσεων που εντοπίζουν. (Crenshaw, Crenshaw & Lichtenberg, 1995; O’Toole et al., 1999)

Διεθνώς, στη σχετική βιβλιογραφία, οι ερευνητές έχουν εξετάσει τους παράγοντες που επηρεάζουν τον εντοπισμό και τη διαδικασία της αναφοράς στους επαγγελματίες και ειδικότερα στους εκπαιδευτικούς. Γενικά διαπίστωσαν την επίδραση των παρακάτω τριών ομάδων-παραγόντων: α) τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης (case characteristics), β) τα χαρακτηριστικά του επαγγελματία (professional characteristics) και γ) τα χαρακτηριστικά του πλαισίου, όπου λαμβάνει χώρα ο εντοπισμός και η επακόλουθη διαδικασία αναφοράς (organizational characteristics) (βλ. σχεδιάγραμμα 1). (O’Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh, Bridgstock, Farrell, Rassafianib, & Schweitzer, 2008; Warner-Rogers, Hansen & Speith, 1996)

Σχεδιάγραμμα 1. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εντοπισμό και την αναφορά, σύμφωνα με την σχετική βιβλιογραφία

Συγκεκριμένα για τους εκπαιδευτικούς, από τις προαναφερθείσες τρεις ομάδες παραγόντων, αυτή που φαίνεται να επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό την απόφαση για εντοπισμό και αναφορά είναι τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης. (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2008; Zellman & Bell, 1990) Τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης, χωρίζονται στη σχετική βιβλιογραφία σε τρεις γενικούς παράγοντες (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008):

- A) Στα χαρακτηριστικά που περιγράφουν την πράξη

Η τάση για αναφορά φαίνεται να εξαρτάται από τον τύπο της κακοποίησης (Crenshaw et al., 1995; O'Toole et al., 1999). Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να είναι πιο πιθανό να προβούν σε αναφορά ενός περιστατικού σωματικής κακοποίησης παρά συναισθηματικής κακοποίησης ή παραμέλησης (Beck et al., 1994; Crenshaw et al., 1995; Zellman & Bell, 1990). Αυτό πιθανόν να οφείλεται στη δυσκολία αναγνώρισης των ενδείξεων ορισμένων μορφών κακοποίησης αλλά και στην πολυπλοκότητα της απόφασης του κατά πόσο τα σημάδια και οι ενδείξεις προέρχονται πράγματι από κακοποίηση ή είναι απόρροια άλλων παιδικών και αναπτυξιακών δυσκολιών. Επιπλέον, η ύπαρξη περισσότερων γνώσεων για ορισμένες μορφές κακοποίησης φαίνεται να οδηγεί σε ευκολότερο και συχνότερο εντοπισμό αυτών των μορφών. Επειδή δε, πολλές φορές τα συμπτώματα της σωματικής κακοποίησης είναι έντονα και δραματικά, πιθανόν οι εκπαιδευτικοί να πιστεύουν ότι αυτός ο τύπος κακοποίησης μπορεί ευκολότερα να αποδειχθεί και να επαληθευτεί στις δικαστικές αίθουσες. Επιπροσθέτως, πολλοί εκπαιδευτικοί φαίνεται να θεωρούν ορισμένες μορφές κακοποίησης σοβαρότερες από άλλες, γεγονός που επίσης φαίνεται να συμβάλλει στη συχνότερη αναφορά αυτών των μορφών (Beck et al., 1994; O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008; Zellman 1990a). Τέλος, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να είναι πιο πιθανό να αναφέρουν περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης ή παραμέλησης, όταν τις παρατηρούν για μεγάλο χρονικό διάστημα ή όταν συμβεί ένα σοβαρό γεγονός που να απαιτεί την άμεση αντίδρασή τους. (Hawkins & McCallum, 2001)

- B) Στο βαθμό σοβαρότητας της κακοποίησης-παραμέλησης

Ο βαθμός σοβαρότητας της κακοποίησης-παραμέλησης φαίνεται να επηρεάζει την συμπεριφορά των επαγγελματιών, αν και ανάλογα με το επάγγελμα οι συμπεριφορές διαφέρουν. Όσον αφορά στους εκπαιδευτικούς, ο βαθμός σοβαρότητας της κακοποίησης (severity) και η συχνότητα εμφάνισής της, φαίνεται να επηρεάζει τόσο τον εντοπισμό όσο και την υποβολή αναφοράς. (Egu & Weiss, 2003; Walsh et al, 2008) Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να καθυστερούν την αναφορά έως ότου νιώσουν ότι έχουν επαρκείς ενδείξεις, αν και η νομοθεσία αναφέρει ότι χρειάζεται απλά να έχουν 'λογική υποψία' κι όχι στοιχεία ή αποδείξεις (Beck et al., 1994). Παρομοίως οι εκπαιδευτικοί μπορεί να μην προβούν σε αναφορά όταν πιστεύουν ότι η κακοποίηση-παραμέληση δεν είναι αρκετά σοβαρή ή όταν πιστεύουν ότι οι συμπεριφορές αποτελούν περισσότερο μέσα πειθάρχησης παρά κακοποίηση (O'Toole et al., 1999). Επιπλέον, φαίνεται να είναι πιο πιθανό να προβούν σε αναφορά όταν γνωρίζουν τις επιπτώσεις της κακοποίησης στο παιδί (Shor, 1997).

- Γ) Στα χαρακτηριστικά που περιγράφουν την κοινωνική, ψυχολογική και γενικότερη κατάσταση και συμπεριφορά του θύτη και του θύματος

Άλλα χαρακτηριστικά της περίπτωσης, όπως το φύλο του θύτη, το κοινωνικοοικονομικό του επίπεδο και η εθνικότητά του, σε ορισμένες μελέτες φαίνεται να επηρεάζουν τον εντοπισμό και την αναφορά, ενώ σε άλλες δεν εμφανίζεται κάποια σχέση (O'Toole et al., 1999; Zellman & Bell, 1990). Επίσης τα χαρακτηριστικά του θύματος, όπως η ηλικία, το φύλο, η εθνικότητα, εμφανίζουν αντικρουόμενα αποτελέσματα στις σχετικές μελέτες (Crenshaw et al., 1995; Egu & Weiss, 2003; O'Toole et al., 1999). Γενικά, ωστόσο, υποστηρίζεται ότι η θετική συμπεριφορά του θύτη και του παιδιού μπορεί να επηρεάσει την κρίση των εκπαιδευτικών για το κατά πόσο ένα γεγονός αποτελεί κακοποίηση. Συγκεκριμένα, φαίνεται να επηρεάζεται η απόφαση του εκπαιδευτικού από το κατά πόσο οι γονείς: α) βλέπουν το παιδί, β) αντιλαμβάνονται το παιδί ως έμφυτα καλό (inherently good), γ) είναι νομοταγείς πολίτες και δ) έχουν αναπτύξει μια θετική σχέση με τον εκπαιδευτικό. Παρομοίως οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να λαμβάνουν υπόψη τους την ποιότητα της σχέσης τους με το παιδί και την

οικογένεια του και τις γνώσεις τους για τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008)

Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά του επαγγελματία, στη σχετική βιβλιογραφία έχουν μελετηθεί ως προς την επίδρασή τους στον εντοπισμό και την αναφορά, τα εξής (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008):

- A) Ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτικών

Οι έρευνες που μελετούν την επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού (όπως π.χ. το φύλο, η επαγγελματική εμπειρία, η οικογενειακή κατάσταση, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο κ.λπ.) στον εντοπισμό και την αναφορά, εμφανίζουν συχνά αντικρουόμενα αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, για το φύλο των εκπαιδευτικών, ενώ ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αναφέρουν ή βοηθούν στην υποβολή αναφορών συχνότερα (Beck et al., 1994; Kenny 2001), άλλες δείχνουν ότι οι άντρες είναι αυτοί που αναφέρουν συχνότερα περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων (O' Toole et al., 1999; Walsh et al., 2008). Σε ορισμένες έρευνες δε, δεν εμφανίζεται καμία σχέση μεταξύ του φύλου των εκπαιδευτικών και του εντοπισμού ή της αναφοράς περιστατικών κακοποίησης (Crenshaw et al., 1995; Webster, O'Toole, O'Toole,, & Lucal, 2005). Όσον αφορά στα χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας των εκπαιδευτικών, τα αποτελέσματα είναι επίσης αντικρουόμενα. Ορισμένες μελέτες διαπιστώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη επαγγελματική εμπειρία, συγκριτικά με αυτούς που έχουν μικρή επαγγελματική εμπειρία, είναι πιο πιθανό να εντοπίσουν και να αναφέρουν ένα περιστατικό κακοποίησης (Goebbeles, Nicholson, Walsh, & De Vries, 2008; Kenny, 2001; Walsh et al., 2006; Walsh et al., 2008). Σε μια άλλη, ωστόσο, έρευνα, τα χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας συσχετίζονταν αρνητικά με τον εντοπισμό και δεν συσχετίζονταν καθόλου με την αναφορά (O'Toole et al., 1999). Υπάρχουν δε και μελέτες που δεν καταφέρουν να εμφανίσουν κάποια σχέση μεταξύ των χρόνων επαγγελματικής εμπειρίας και του εντοπισμού και της αναφοράς (Kenny, 2004; Webster et al., 2005). Επιπλέον, η οικογενειακή κατάσταση των εκπαιδευτικών, η ύπαρξη προσωπικού ιστορικού κακοποίησης και το

κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο εμφανίζουν, επίσης, αντικρουόμενα αποτελέσματα στις σχετικές έρευνες (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008). Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης φαίνεται να αναφέρουν περισσότερες περιπτώσεις κακοποίησης, συγκριτικά με τους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Beck et al., 1994). Η διευθυντική θέση, όμως, καθώς και η εθνικότητα του εκπαιδευτικού δεν φαίνεται να επιδρούν στον εντοπισμό ή στην αναφορά (Egu & Weiss, 2003; O'Toole et al., 1999). Τέλος, σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο, αν και ορισμένες μελέτες διαπιστώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο έχουν περισσότερες πιθανότητες εντοπισμού περιπτώσεων κακοποίησης- παραμέλησης (Goebbeles et al., 2008), σε άλλες δεν εμφανίζεται κάποια σχέση (O'Toole et al., 1999; Walsh et al., 2008).

- B) Οι γνώσεις των εκπαιδευτικών για το φαινόμενο της κακοποίησης και για τη διαδικασία αναφοράς του

Η γνώση των ενδείξεων των διαφόρων μορφών κακοποίησης-παραμέλησης καθώς και η γνώση των διαδικασιών αναφοράς, φαίνεται να επηρεάζουν τον εντοπισμό και την απόφαση για αναφορά (O'Toole et al., 1999). Γενικά η πλειοψηφία των ερευνών υποστηρίζει ότι οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν μικρή εκπαίδευση σχετικά με την αναγνώριση και τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, τόσο κατά τα προπτυχιακά τους μαθήματα, όσο και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους καριέρας. (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Kenny, 2001; Kenny 2004; Tite, 1993; Walsh et al., 2005). Συγκεκριμένα, σε μια μελέτη των Hazzard και Rupp (1986) διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί, συγκριτικά με τους επαγγελματίες της ψυχικής υγείας και τους παιδίατρος, έχουν τις λιγότερες γνώσεις για τα θέματα της κακοποίησης ανηλίκων, ενώ σε μια έρευνα των Walsh, Farrell, Schweitzer και Bridgstock, (2005) διαπιστώθηκε η ελλιπής γνώση των ενδείξεων και η αβεβαιότητά τους στον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης και κυρίως των περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης. Εξαιτίας αυτής της ελλιπούς εκπαίδευσης, αρκετοί εκπαιδευτικοί φαίνεται να μην γνωρίζουν τα κύρια συμπτώματα και τις

σημαντικότερες ενδείξεις του κάθε τύπου κακοποίησης (Hinson & Fossey, 2000). Συνεπώς είναι πιθανό περιστατικά κακοποίησης να μην εντοπίζονται και επομένως να μην αναφέρονται (Beck et al., 1994). Ελλιπής ωστόσο, εμφανίζονται, στη σχετική βιβλιογραφία, και οι γνώσεις των εκπαιδευτικών για τον νόμο και τη διαδικασία υποβολής αναφοράς. Η πλειοψηφία των μελετών υποστηρίζει ότι ένα μικρό μόνο ποσοστό των εκπαιδευτικών γνωρίζει το νόμο, τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει για την υποβολή αναφοράς και τις νομικές συνέπειες που θα έχει σε περίπτωση εσφαλμένης αναφοράς (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Kenny, 2001; Kenny 2004).

Παρόλα αυτά, τόσο η γνώση των ενδείξεων του κάθε τύπου κακοποίησης-παραμέλησης όσο και η γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής αναφοράς, φαίνεται να επιδρούν στον εντοπισμό ενός περιστατικού και την απόφαση της αναφοράς του. Επιπροσθέτως, το επίπεδο των γενικότερων γνώσεων και πληροφοριών που έχει ο εκπαιδευτικός σχετικά με το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης, φαίνεται επίσης να επηρεάζει την τάση για υποβολή αναφοράς. Συγκεκριμένα, σε μια σχετική έρευνα, οι εκπαιδευτικοί με υψηλότερο επίπεδο γνώσεων για την παιδική κακοποίηση ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν όλους τους τύπους της κακοποίησης-παραμέλησης που εντόπιζαν (Beck et al., 1994). Ωστόσο, σε μια μελέτη της Walsh και των συνεργατών της (2008) τα αποτελέσματα ήταν διαφορετικά. Οι εκπαιδευτικοί με μικρότερο επίπεδο γνώσεων ήταν πιο πιθανό να εντοπίσουν και να αναφέρουν περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης. Όσον αφορά δε στην επίδραση των γνώσεων του νόμου και των διαδικασιών αναφοράς, ορισμένες έρευνες εμφανίζουν κάποια επίδραση, ενώ άλλες όχι (Goebbeles et al., 2008; Greytak, 2009). Ωστόσο, η ύπαρξη προηγούμενων εμπειριών στον εντοπισμό και την αναφορά καθώς έχει επισημανθεί ως παράγοντας που προκαλεί περισσότερες πιθανότητες παροντικού εντοπισμού και αναφοράς. Το ποσοστό δε της προηγούμενης επαφής του εκπαιδευτικού με περιστατικά κακοποίησης, φαίνεται επίσης να έχει κάποια επίδραση. (Portwood, 1998; O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008)

- Γ) Οι φόβοι και ανησυχίες των εκπαιδευτικών για τις αρνητικές συνέπειες της αναφοράς

Επίδραση στην απόφαση για υποβολή ή μη αναφοράς, φαίνεται να έχουν και οι πιθανοί φόβοι και ανησυχίες των εκπαιδευτικών για τις αρνητικές συνέπειες της καταγγελίας ενός περιστατικού κακοποίησης-παραμέλησης. Γενικά, οι σχετικές έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι όσο μεγαλύτερους φόβους έχει ο εκπαιδευτικός για τις αρνητικές συνέπειες της αναφοράς, τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα εντοπισμού και αναφοράς περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης (Goebbeles et al., 2008). Συγκεκριμένα, ανασταλτικά στον εντοπισμό και την αναφορά μιας περίπτωσης φαίνεται να λειτουργεί ο φόβος του εκπαιδευτικού για τα προβλήματα που ίσως προκύψουν στην επαγγελματική του καριέρα και την φήμη του μετά την καταγγελία. Επιπλέον, η ύπαρξη αμφιβολιών για την αποτελεσματικότητα του συστήματος προστασίας των παιδιών και την ορθή λειτουργία των υπηρεσιών προστασίας του παιδιού και της αστυνομίας (π.χ. ο φόβος ότι η αναφορά μπορεί να βλάψει περισσότερο το παιδί ή ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν θα μπορέσουν να παράσχουν βοήθεια στην οικογένεια) φαίνεται να επηρεάζουν αρνητικά την τάση για αναφορά (Hinson & Fossey, 2000; O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008). Η αντίληψη δε ότι η αναφορά μπορεί να βλάψει την σχέση του ίδιου με το παιδί ή με την οικογένεια αλλά και ο φόβος των πιθανών νομικών συνεπειών που μπορεί να έχει σε περίπτωση εσφαλμένης αναφοράς, φαίνεται να δυσκολεύουν την απόφασή του για αναφορά ενός περιστατικού. Τέλος, ανασταλτικά φαίνεται να λειτουργεί και ο φόβος του ότι η αναφορά μπορεί να κλιμακώσει, να εντείνει τη κακοποίηση (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Goebbeles et al., 2008; Zellman 1990b), η διστακτικότητά του για την εμπλοκή του σε προσωπικά θέματα της οικογένειας (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Tite, 1993) καθώς και ο φόβος της έλλειψης υποστήριξης από το σχολείο και το διευθυντή σε περίπτωση υποβολής αναφοράς (Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000). Επιπλέον, οι σχετικές μελέτες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί είναι πολλές φορές διστακτικοί στην υποβολή αναφοράς επειδή ερμηνεύουν το περιστατικό ως γονεϊκές μεθόδους πειθαρχίας παρά ως κακοποίησης (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Tite, 1993). Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα των μελετών δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί που πιστεύουν περισσότερο στις θετικές συνέπειες της υποβολής αναφοράς και

παράλληλα φοβούνται λιγότερο τις αρνητικές, τείνουν να εντοπίζουν και αναφέρουν συχνότερα περιστατικά παιδικής κακομεταχείρισης (Goebbeles et al., 2008).

- Δ) Οι γενικότερες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον σχετικό νόμο και την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης ανηλίκου υποπτευθούν (mandatory reporter), η επιθυμία τους να εκπληρώσουν αυτά τους τα καθήκοντα καθώς και οι πεποιθήσεις ότι το σχολείο θα πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο στην προστασία του παιδιού, φαίνεται να έχουν θετικές επιδράσεις στην υποβολή αναφοράς περιπτώσεων κακοποίησης (Crenshaw et al., 1995; Hawkins & McCallum, 2001; Walsh et al, 2005; Walsh et al, 2008; Zellman 1990a). Αντιλήψεις που φαίνεται να προωθούν την αναφορά περιστατικών κακοποίησης, περιλαμβάνουν πεποιθήσεις όπως η αναφορά είναι μέρος του επαγγελματικού ρόλου και των υποχρεώσεων του εκπαιδευτικού απέναντι στο νόμο, μία τέτοια συμπεριφορά προστατεύει τα παιδιά ενώ παράλληλα βοηθάει στην γενικότερη πρόληψη του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης. (Goebbeles et al., 2008; O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008) Ωστόσο, σε μια μελέτη του Kenny (2001), διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πίστευαν ότι δεν θα έπρεπε να είναι υποχρεωμένοι να αναφέρουν περιστατικά πιθανής κακοποίησης (mandated reporters). Το γεγονός αυτό πιθανόν να συμβάλλει στην ύπαρξη μειωμένων υποβολών αναφοράς από τους εκπαιδευτικούς. Γενικά, ωστόσο, διαπιστώνεται ότι οι εκπαιδευτικοί επηρεάζονται από την προσωπική και επαγγελματική τους κρίση στις αποφάσεις τους για την αναφορά ενός περιστατικού. (Beck et al., 1994)

Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά του οργανισμού, όπου στην προκειμένη περίπτωση είναι το σχολείο, λίγες είναι οι μελέτες που έχουν εστιάσει στον έλεγχο της επίδρασης αυτών των παραγόντων. (Walsh et al, 2008) Οι παράγοντες, ωστόσο, που έχουν μελετηθεί και έχουν δείξει κάποια επίδραση στον εντοπισμό και την αναφορά ενός περιστατικού κακοποίησης-παραμέλησης είναι οι εξής: το ευρύτερο κλίμα του σχολείου σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης, ο τύπος του

σχολείου (δημόσιος, ιδιωτικός, χριστιανικός, μη χριστιανικός), το μέγεθος του σχολείου (ο αριθμός των εκπαιδευτικών και των μαθητών), το αν είναι πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο και η υποστηρικτική στάση του διευθυντή σε περίπτωση υποβολής αναφοράς. (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008)

Σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζει το ευρύτερο κλίμα που υπάρχει μέσα στο σχολείο, αν και αυτός ο τομέας έχει ερευνηθεί λίγο στη σχετική βιβλιογραφία, πιθανόν λόγω της δυσκολίας στη μέτρηση των χαρακτηριστικών του σχολικού περιβάλλοντος και του κλίματος που υπάρχει σε αυτό (Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008). Επιπλέον, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η στάση και οι πεποιθήσεις του διευθυντή απέναντι στην υποχρέωση της αναφοράς ενός περιστατικού. Όταν οι εκπαιδευτικοί δε γνωρίζουν τη διαδικασία αναφοράς, οι πεποιθήσεις του διευθυντή φαίνεται να είναι υψίστης σημασίας. Ένα γενικότερο υποστηρικτικό κοινωνικό περιβάλλον μπορεί, επίσης, να επηρεάσει τον εκπαιδευτικό στην υποβολή αναφοράς (π.χ. ανοιχτές συζητήσεις σχετικά με θέματα κακοποίησης στο χώρο του σχολείου) (Abrahams et al., 1992; Goebbeles et al., 2008; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008). Επιπροσθέτως, υπάρχουν ενδείξεις ότι το μέγεθος του σχολείου (ο αριθμός των μαθητών και των εκπαιδευτικών) παίζει σημαντικό ρόλο στην τάση για εντοπισμό και αναφορά. Σε ορισμένες μελέτες υποστηρίζεται ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολεία με περισσότερους μαθητές εντοπίζουν και να αναφέρουν συχνότερα περιπτώσεις κακοποίησης- παραμέλησης, συγκριτικά με τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε μικρότερα σχολεία (Walsh et al, 2008). Σε άλλες, ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι όσο λιγότερους μαθητές έχει το σχολείο και παράλληλα όσο περισσότεροι εκπαιδευτικοί εργάζονται σε αυτό, τόσο πιο πιθανό είναι οι εκπαιδευτικοί να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2006). Γενικότερα όμως, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται με μεγαλύτερο αριθμό παιδιών, φαίνεται να μπορούν να εντοπίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια περιπτώσεις κακοποίησης ή παραμέλησης, χωρίς, ωστόσο, να προβαίνουν απαραίτητα σε αναφορά αυτών (O'Toole et al., 1999). Επιπλέον, υπάρχουν ελάχιστες μελέτες που να συνδέουν παράγοντες της γεωγραφικής τοποθεσίας του σχολείου με την τάση για αναφορά. (Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008; Greytak, 2009) Συγκεκριμένα σε μια μελέτη του O'Toole, Webster,

Ο'Toole και Lucal (1999) διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολεία αγροτικών περιοχών τείνουν να υποβάλλουν λιγότερες αναφορές συγκριτικά με αυτούς που εργάζονται σε σχολεία αστικών περιοχών. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε σχολεία όπου το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών είναι υψηλό, φαίνεται να εντοπίζουν και να αναφέρουν συχνότερα περιστατικά κακοποίησης. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται στην ειδική αγωγή είναι πιο πιθανό να αναφέρουν ή να βοηθήσουν στην υποβολή μιας αναφοράς (Kenny 2001). Τέλος, σχετικά με την εκτιμώμενη, από τους εκπαιδευτικούς, συχνότητα κακοποίησης στη σχολική κοινότητα, διαπιστώνεται ότι όσο περισσότερο πιστεύει ο εκπαιδευτικός ότι το πρόβλημα της κακοποίησης ανηλίκων είναι έντονο στη σχολική κοινότητα, τόσο πιο πιθανό είναι να εντοπίσει και να αναφέρει ένα τέτοιο περιστατικό (Walsh et al, 2008).

Συνοψίζοντας, όπως προκύπτει από την διεθνή βιβλιογραφία, πολλοί παράγοντες φαίνεται να επηρεάζουν την απόφαση των εκπαιδευτικών στον εντοπισμό και την αναφορά υποπτευόμενων περιπτώσεων κακοποίησης. Διαπιστώνεται δε ότι οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν πλήρη γνώση των υποχρεώσεών τους σχετικά με την αναφορά και πολλές φορές δεν είναι συνεπείς με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν. (Beck et al., 1994; Greytak, 2009) Αν και αρκετές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί για το προσδιορισμό των παραγόντων που επιδρούν στον εντοπισμό και την αναφορά ενός περιστατικού, διαπιστώνεται ότι δεν έχει επιτευχθεί ο ακριβής καθορισμός τους. Επιπλέον τα αποτελέσματα είναι πολλές φορές αντικρουόμενα μεταξύ τους και το ποσοστό ερμηνείας των διαφόρων μοντέλων που μελετήθηκαν είναι αρκετά μικρό.

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών, διαπιστώνεται ότι τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συνέπεια στα ερευνητικά αποτελέσματα (π.χ. ο τύπος της κακοποίησης, το φύλο, η ηλικία, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του θύτη και του θύματος κ.λπ.). Αντιθέτως, τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού εμφανίζουν αντικρουόμενα αποτελέσματα ως προς α) την επίδραση του φύλου του εκπαιδευτικού, β) της επαγγελματικής του εμπειρίας, γ) της

οικογενειακής του κατάστασης, δ) το αν είναι εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ε) αν εργάζεται ως διευθυντής ή εκπαιδευτικός, αλλά και στ) της γνώσης των ενδείξεων των μορφών κακοποίησης, ζ) της γνώσης των διαδικασιών του νόμου και η) των αντιλήψεών του για την υποχρέωσή του να αναφέρει οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης υποπτευθεί ή διαπιστώσει. Τέλος, όσον αφορά στα χαρακτηριστικά του πλαισίου, αυτά είτε δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς (όπως η περιοχή του σχολείου, το κύριο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών, την εκτιμώμενη, από τους εκπαιδευτικούς, συχνότητα κακοποίησης στη σχολική κοινότητα) είτε εμφανίζουν ασυμφωνία στα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών (όπως ο αριθμός των μαθητών και ο αριθμός των εκπαιδευτικών του σχολείου). Κρίνεται σημαντική, επομένως, η περαιτέρω μελέτη της επίδρασης των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και του σχολείου στον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης. (Greytak, 2009; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008)

Το ποσοστό της ερμηνευόμενης διακύμανσης των ανεξάρτητων μεταβλητών πάνω στην κάθε εξαρτημένη (εντοπισμός/αναφορά) που επιτυγχάνεται στις σχετικές μελέτες, είναι μικρό προς μέτριο. Επιπλέον το μεγαλύτερο μέρος της ερμηνευόμενης διακύμανσης, από τις τρεις ομάδες παραγόντων (τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης, του εκπαιδευτικού και του σχολείου) οφείλεται κυρίως στην επίδραση των χαρακτηριστικών της περίπτωσης (Goebbeles et al., 2008; O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2008). Τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και του σχολείου, όπου αυτά έχουν ελεγχθεί, φαίνεται να ερμηνεύουν ένα μικρό, μόνο, ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της εξαρτημένης. Για παράδειγμα, το μεγαλύτερο ποσοστό ερμηνείας στη σχετική βιβλιογραφία, επιτεύχθηκε στη μελέτη του O'Toole και των συνεργατών του (1999) με ποσοστό 51,2% για τον εντοπισμό και 51,8% για την αναφορά. Τα χαρακτηριστικά, ωστόσο, της περίπτωσης οφείλονταν για την ερμηνεία του 50,3% και το 51% του συνολικού ποσοστού για τον εντοπισμό και την αναφορά αντίστοιχα. Οι επόμενες, ωστόσο, μελέτες, δεν μπόρεσαν να επαναλάβουν τα υψηλά ποσοστά ερμηνείας της μελέτης του O'Toole και των συνεργατών του (1999). Για παράδειγμα, σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (Walsh et al., 2008) το τελικό μοντέλο με όλους τους προβλεπτές, κατάφερε να ερμηνεύσει ένα ποσοστό της τάξης του 31% για τον εντοπισμό και του 20,1% για την αναφορά, με τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης να

ευθύνονται για το 20% και το 16,7% του ποσοστού, για τον εντοπισμό και την αναφορά αντίστοιχα. Σε μια άλλη πρόσφατη μελέτη (Goebbels et al., 2008) επιτεύχθηκε η ερμηνεία μόνο του 19,9% για τον εντοπισμό και του 12,2% για την αναφορά και από τους τρεις τύπους παραγόντων (χαρακτηριστικά της περίπτωσης, του εκπαιδευτικού και του σχολείου). Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών υποδεικνύουν ότι ένα μεγάλο ποσοστό της διακύμανσης των εξαρτημένων μεταβλητών (του εντοπισμού και της αναφοράς) παραμένει ανερμήνευτο. Επιπλέον, διαπιστώνεται, ότι τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και του σχολείου δεν καταφέρνουν να ερμηνεύσουν, στις σχετικές μελέτες, σημαντικό ποσοστό ερμηνείας πάνω στον εντοπισμό και την αναφορά.

Οι αδυναμίες των σχετικών ερευνητικών προσπαθειών, φαίνεται να είναι κυρίως απόρροια των θεωρητικών και μεθοδολογικών περιορισμών της μελέτης αυτού του φαινομένου. Συγκεκριμένα, υπάρχει έλλειψη σε θεωρητικό υπόβαθρο που θα διευκόλυνε τη συστηματική μελέτη αυτών των παραγόντων και τη μεταξύ τους σχέση. Επιπλέον, στις σχετικές μελέτες, τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται δεν έχουν τις απαιτούμενες ψυχομετρικές ιδιότητες και συνήθως αποτελούν ερωτηματολόγια που έχουν ελεγχθεί μόνο μέσω του pre-testing. Επίσης, οι περισσότερες μελέτες χρησιμοποιούν μικρά δείγματα ενώ προσπαθούν να εξετάσουν ταυτόχρονα πολλαπλούς παράγοντες. Τέλος, τα ποσοστά απάντησης των συμμετεχόντων (response ratings) στις περισσότερες μελέτες κυμαίνονται από 24-44%, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα.

Αν και η μελέτη της πρόθεσης και συμπεριφοράς του εντοπισμού και της αναφοράς προκαλεί έντονο ενδιαφέρον, οι ερευνητικές προσπάθειες στη σχετική βιβλιογραφία προσανατολίζονται σε δύο μεθοδολογικούς σχεδιασμούς (types of designs), στους οποίους ενυπάρχουν περιορισμοί: α) στη μελέτη μέσω της χρήσης ιστοριών-περιστατικών κακοποίησης (case vignettes) όπου παρουσιάζονται στους εκπαιδευτικούς υποθετικές περιπτώσεις πιθανής κακοποίησης-παραμέλησης και τους ζητείται να απαντήσουν στο κατά πόσο θεωρούν ότι υφίσταται κακοποίηση (εντοπισμός) και στο κατά πόσο θα προέβαιναν σε αναφορά της (Kenny 2001; O'Toole et al., 1999; Tite, 1993; Walsh et al., 2005; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008) και β) στην ανάκληση των περιπτώσεων που έχουν εντοπίσει και

αναφέρει (retrospective recall of past reporting behaviours) (Chappell & Macdonald, 1993; Goebbeles et al., 2008; Hinson & Fossey, 2000; Walsh et al. 2005;). Και στις δύο αυτούς μεθοδολογικούς σχεδιασμούς, υπάρχουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα.

Η πλειοψηφία των σχετικών ερευνών χρησιμοποιεί τις ιστορίες (case vignettes) ως μέθοδο μέτρησης της συμπεριφοράς του εντοπισμού και της αναφοράς περιστατικών κακοποίησης- παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς. Αυτός ο μεθοδολογικός σχεδιασμός παρέχει το πλεονέκτημα της συστηματικής μελέτης των χαρακτηριστικών της περίπτωσης. Μέσω του πειραματικού χειρισμού των χαρακτηριστικών του θύτη και του θύματος, των συμπεριφορών τους, του τύπου της κακοποίησης που υφίσταται το παιδί, τη συχνότητα εμφάνισής της και το βαθμό σοβαρότητάς της γίνεται εφικτή η μελέτη του εντοπισμού και της αναφοράς από τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, είναι εφικτή και η μελέτη των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των διαφόρων προβλεπτών. Ωστόσο, οι ιστορίες αυτές αποτελούν υποθετικές καταστάσεις που διαπιστώνουν υποθετικές απόψεις και υποθετικές αντιδράσεις. Σε καμία περίπτωση δε μελετούν τη πρόθεση και συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, εφόσον αυτές ήταν πραγματικές περιπτώσεις και συνέβαιναν στο χώρο του σχολείου. Επιπλέον, καθώς στις σχετικές έρευνες μετά από κάθε ιστορία υπάρχουν ερωτήσεις σχετικά με τον εντοπισμό και την αναφορά (κατά πόσο θεωρούν ότι το περιστατικό είναι κακοποίηση-παραμέληση και κατά πόσο θα προέβαιναν σε αναφορά αυτού του περιστατικού) υπάρχει ανησυχία για τη λογική συνέχεια μεταξύ αυτών των δύο αποφάσεων. Δηλαδή, υπάρχει φόβος ότι ο εκπαιδευτικός που απάντησε στην πρώτη ερώτηση (του εντοπισμού) ότι το παιδί της ιστορίας κακοποιείται και ως επακόλουθη ερώτηση είναι το κατά πόσο θα ανέφερε ένα τέτοιο περιστατικό, η απάντησή του θα τείνει να είναι καταφατική, καθώς μια τέτοια αλληλουχία ερωτήσεων μοιάζει περισσότερο να εξετάζει την επαγγελματική του επάρκεια, τη γνώση και τήρηση του σχετικού νόμου παρά το τι πραγματικά θα έκανε αν αυτό το περιστατικό συνέβαινε πράγματι στο χώρο του σχολείου (Egu & Weiss, 2003). Επιπροσθέτως, στις σχετικές μελέτες, οι ιστορίες που δίνονται σε κάθε συμμετέχοντα κυμαίνονται από 4 ιστορίες έως και 35, όπου σε συνδυασμό με την παράλληλη μέτρηση πολλαπλών χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και του σχολείου, δημιουργούν ένα ιδιαίτερα μεγάλο ερωτηματολόγιο. Το μέγεθος του ερωτηματολογίου

πιθανόν να ευθύνεται για τα μειωμένα ποσοστά απάντησης των συμμετεχόντων που συνηθίζονται σε αυτές τις έρευνες.

Όσον αφορά στο δεύτερο μεθοδολογικό σχεδιασμό, το πλεονέκτημα βρίσκεται στο γεγονός ότι λαμβάνει υπόψη του τις πραγματικές απόψεις και συμπεριφορές των εκπαιδευτικών, δηλαδή, τις περιπτώσεις που πραγματικά εντόπισαν ή/και ανέφεραν περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης στο χώρο του σχολείου. Είναι θετικό, επομένως, ότι μετράει την πραγματική συμπεριφορά που απαιτεί από αυτούς ο σχετικός νόμος. Ένα βασικό ωστόσο, μειονέκτημα, είναι ότι και πάλι οι απαντήσεις βασίζονται σε αυτοαναφορές, γεγονός που ενέχει την πιθανότητα ψευδών απαντήσεων. Επιπλέον, είναι δύσκολο να ελεγχθούν πολλά από τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης.

Στην παρούσα εργασία, επιλέχθηκε ο δεύτερος μεθοδολογικός σχεδιασμός, καθώς στόχος είναι η μελέτη εκείνων των χαρακτηριστικών (του εκπαιδευτικού και του σχολείου) που είτε εμφανίζουν αντικρουόμενα αποτελέσματα στις σχετικές μελέτες είτε δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Οι παράγοντες που μελετήθηκαν ως προς την προβλεπτική τους ικανότητα στον εντοπισμό και την αναφορά είναι οι εξής: το φύλο του εκπαιδευτικού, η οικογενειακή του κατάσταση, το μορφωτικό του επίπεδο, η επαγγελματική του εμπειρία, αν είναι εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι γνώσεις του σχετικά με τις ενδείξεις της κακοποίησης-παραμέλησης, οι γνώσεις του σχετικά με τη διαδικασία αναφοράς, οι αντιλήψεις του σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας (*attitudes toward discipline*), η περιοχή που βρίσκεται το σχολείο στο οποίο εργάζεται, το μέγεθος του σχολείου, το κύριο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών του σχολείου και το επίπεδο της εκτιμώμενης σοβαρότητας της κακοποίησης-παραμέλησης στο σχολικό περιβάλλον. Επιπλέον διερευνήθηκε το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων είναι συνεπείς με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων υποπτευθούν ή διαπιστώσουν και επιχειρήθηκε ο προσδιορισμός των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων και ειδικότερα των ενδείξεων της παραμέλησης, σεξουαλικής κακοποίησης και σωματικής κακοποίησης.

3. Μεθοδολογία

Οι στόχοι της παρούσας έρευνας είναι α) ο έλεγχος του κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων είναι συνεπείς με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων υποπτευθούν ή διαπιστώσουν, β) η αξιολόγηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων καθώς και οι γνώσεις τους για τις ενδείξεις της σωματικής κακοποίησης, της παραμέλησης και της σεξουαλικής κακοποίησης και γ) ο έλεγχος της επίδρασης 12 παραγόντων στον εντοπισμό (detect) περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς, την αναφορά τους (report) αλλά την απόφαση της μη αναφοράς τους. Συγκεκριμένα οι παράγοντες που μελετήθηκαν περιλαμβάνουν: α) τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού, που αποτελούνται από ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά (π.χ. φύλο, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο) και από τη μέτρηση των γνώσεών τους σχετικά με τα θέματα της παιδικής κακοποίησης και του σχετικού νόμου αναφοράς αυτών των περιστατικών (π.χ. γνώση των ενδείξεων, γνώση των διαδικασιών αναφοράς κλπ). και β) τα χαρακτηριστικά του σχολείου στο οποίο εργάζονται (όπως π.χ. η περιοχή σχολείου, ο αριθμός των μαθητών του σχολείου κλπ). Μελετήθηκαν τρία μοντέλα. Το πρώτο αφορούσε την επίδραση αυτών των παραγόντων στην ικανότητα των εκπαιδευτικών για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, μέσα στο πλαίσιο του σχολείου, το δεύτερο αφορούσε την επίδραση αυτών των παραγόντων στην απόφαση για αναφορά αυτών των περιπτώσεων και το τρίτο αφορούσε την επίδραση αυτών των παραγόντων στην απόφαση της μη αναφοράς των περιπτώσεων που έχουν εντοπίσει.

Όπως εξεξηγήθηκε και παραπάνω, με τον όρο εντοπισμό εννοούμε την ικανότητα των εκπαιδευτικών να αναγνωρίζουν και να εντοπίζουν, μέσα στο σχολικό πλαίσιο, περιπτώσεις ανηλίκων

που υφίστανται κακοποίηση-παραμέληση. Η αναφορά αφορά την υποχρέωση πολλών επαγγελματιών, μεταξύ των οποίων και των εκπαιδευτικών, να αναφέρουν, μέσω συγκεκριμένων διαδικασιών που προβλέπει ο νόμος, οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν. Συγκεκριμένα μελετήθηκε ο εντοπισμός και η αναφορά από τους εκπαιδευτικούς, των τεσσάρων βασικών τύπων της κακοποίησης: σωματική κακοποίηση, συναισθηματική κακοποίηση, σεξουαλική παραβίαση και παραμέληση.

Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η έρευνα που εξετάζει τους παράγοντες που επιδρούν στην απόφαση του εντοπισμού και της αναφοράς, ενέχει περιορισμούς, εξαιτίας των μεθοδολογικών και θεωρητικών της αδυναμιών. Μεθοδολογικά, οι ερευνητικές προσπάθειες προσανατολίζονται σε δύο μεθοδολογικούς σχεδιασμούς (types of designs): α) στη μελέτη μέσω της χρήσης ιστοριών κακοποίησης-παραμέλησης (case vignettes) και β) στην ανάκληση των περιπτώσεων που έχουν εντοπίσει ή/και αναφέρει οι εκπαιδευτικοί (retrospective recall of past reporting behaviours). (Goebbeles et al., 2008)

Στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκε ο δεύτερος μεθοδολογικός σχεδιασμός, η ανάκληση δηλαδή των πραγματικών περιπτώσεων που εντόπισαν ή/και ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί μέσα στο χώρο του σχολείου. Η επιλογή αυτή πραγματοποιήθηκε επειδή: α) η απάντηση των συμμετεχόντων στις ιστορίες (case-vignettes) αποτελούν υποθετικές συμπεριφορές στις οποίες δηλώνουν οι εκπαιδευτικοί υποθετικά τι θα έκαναν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτή θα ήταν και η 'πραγματική' τους συμπεριφορά, ενώ στόχος της παρούσας μελέτης είναι η μέτρηση των πραγματικών συμπεριφορών των εκπαιδευτικών, β) τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης και κατά πόσο αυτά επιδρούν στην ικανότητα και απόφαση των εκπαιδευτικών για εντοπισμό και αναφορά έχουν μελετηθεί επαρκώς στη σχετική βιβλιογραφία, ενώ κύριος στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και των χαρακτηριστικών του πλαισίου, στον εντοπισμό και την αναφορά, και γ) η δημιουργία και ο μεθοδολογικός σχεδιασμός των ιστοριών περιλαμβάνει ιδιαίτερα εξειδικευμένες και χρονοβόρες διαδικασίες, καταλήγοντας στη δημιουργία ενός μεγάλου ερωτηματολόγιου που ίσως δυσκολεύει τη δυνατότητα συμμετοχής πολλών εκπαιδευτικών, ενώ στην

παρούσα εργασία στόχος ήταν η δημιουργία ενός σχετικά μικρού ερωτηματολογίου ώστε να επιτευχθεί η αύξηση των ποσοστών απάντησης των συμμετεχόντων που στις σχετικές έρευνες είναι συνήθως χαμηλά.

3.1. Συμμετέχοντες

Λόγω της πρόσφατα ισχύουσας νομοθεσίας στην Ελλάδα (Ν.3500/2006) που αφορά στην υποχρέωση των εκπαιδευτικών να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου υποπευθούν (mandated reporters) καθώς και λόγω του ζωτικού πλαισίου του σχολείου, μέσα στο οποίο είναι εφικτή η καθημερινή παρακολούθηση και συγκριτική αποτίμηση της σωματικής και ψυχικής κατάστασης των ανηλίκων από τους εκπαιδευτικούς, το δείγμα της παρούσας μελέτης αποτελούν οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κύριος παράγοντας συμμετοχής των εκπαιδευτικών στη μελέτη, ήταν η εργασία μέσα στο χώρο του σχολείου (είτε ως δάσκαλοι/καθηγητές είτε ως διευθυντές), αποκλείοντας αυτούς που εργάζονται στα γραφεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή σε άλλες υπηρεσίες (π.χ. ΚΕΔΔΥ, Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων, Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα). Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στη μελέτη έπρεπε να εργάζονται την τρέχουσα και περασμένη σχολική χρονιά μέσα στα σχολεία, καθώς ο μεθοδολογικός σχεδιασμός που επιλέχθηκε (retrospective recall) αφορά την ανάκληση των περιστατικών που εντόπισαν ή/και ανέφεραν τους τελευταίους 24 μήνες στο χώρο του σχολείου.

Το δείγμα της μελέτης αποτελούν 153 εκπαιδευτικοί, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το νομό Ρεθύμνης. Από αυτούς οι 74 (48,4%) είναι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι 79 (51,6%) δευτεροβάθμιας. Οι 53 (34,6%) είναι άντρες και οι υπόλοιποι 100 (65,4%) γυναίκες. Την χρονιά 2009-2010, 12 (7,8%) εργάζονταν ως διευθυντές και από τους υπόλοιπους 141, μόνο οι 7 (4,6%) εργάζονται στην ειδική αγωγή ή σε τμήματα ένταξης. Οι 134 (87,6%) έχουν μόνο το βασικό πτυχίο ενώ 19 (12,4%) έχουν και μεταπτυχιακές σπουδές. Από το

σύνολο των 153 εκπαιδευτικών, οι 52 (34,0%) είναι ανύπαντροι ενώ 101 (66,0%) είναι παντρεμένοι. Η ηλικία των εκπαιδευτικών του εν λόγω δείγματος κυμαίνεται από τα 22 έως 62 χρόνια, με μέσο όρο τα 41.56 χρόνια (τ.α.= 10.559). Σχετικά με την επαγγελματική εμπειρία των εκπαιδευτικών, τα χρόνια εμπειρίας κυμαίνονται από 1 έως 35, με μέσο όρο τα 16.23 χρόνια (τ.α.= 10.140).

Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά του πλαισίου, οι 108 (70,6%) εκπαιδευτικοί εργάζονταν σε σχολεία που βρίσκονται σε αστική περιοχή ενώ 45 (29,4%) εργάζονταν σε σχολεία αγροτικής περιοχής. Σχετικά με το μαθητικό πληθυσμό των σχολείων, οι 63 (41,2%) εργάζονταν σε σχολεία με 200 ή λιγότερους μαθητές ενώ 90 (58,8%) εργάζονταν σε σχολεία με περισσότερους από 200 μαθητές. Τέλος, οι 47 (30,7%) από τους 153 εκπαιδευτικούς δήλωσαν ότι εργάζονται σε σχολεία όπου το κύριο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των μαθητών είναι χαμηλό, ενώ οι 106 (69,3%) σε σχολεία όπου το κύριο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των μαθητών είναι μέτριο/υψηλό.

Πίνακας 1

Δημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων-εκπαιδευτικών και του σχολείου στο οποίο εργάζονταν

		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Φύλο	Άντρας	100	34,6
	Γυναίκα	53	65,4
Εκπαιδευτικός	Πρωτοβάθμιας	74	48,4
	Δευτεροβάθμιας	79	51,6
Θέση εργασίας	Διευθυντής	12	7,8
	Εκπαιδευτικός	141	92,2
Οικογενειακή κατάσταση	Ανύπαντρος	52	34,0
	Παντρεμένος	101	66,0
Μορφωτικό επίπεδο	Βασικές σπουδές	134	87,6

	Μεταπτυχιακές σπουδές	19	12,4
Πλαίσιο εργασίας	Ειδική αγωγή	7	4,6
	Γενική αγωγή	146	95,4
Επίπεδο γνώσεων θεμάτων ΚΑ-ΠΑ	Μικρό	102	66,7
αηλίκων	Ικανοποιητικό-επαρκές	51	33,3
Περιοχή σχολείου	Αστική	108	70,6
	Αγροτική	45	29,4
Αριθμός μαθητών σχολείου	Κάτω και ίσο με 200	63	41,2
	Πάνω από 200	90	58,8
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο μαθητών σχολείου	Χαμηλό	47	30,7
	Μέτριο/υψηλό	106	69,3
	M	SD	
Ηλικία	41.56	10.559	
Χρόνια εμπειρίας	16.23	10.140	

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην Κρήτη και συγκεκριμένα στο νομό Ρεθύμνης. Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε μέσω της τυχαίας επιλογής των σχολείων. Εφόσον τα σχολεία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, μοιράστηκαν τα ερωτηματολόγια στους εκπαιδευτικούς ώστε να συμπληρωθούν. Τα σχολεία που έλαβαν μέρος στη μελέτη είναι συνολικά 17 στον αριθμό τους, 9 Δημοτικά σχολεία και 8 Γυμνάσια και Λύκεια. Όλα τα σχολεία στα οποία απευθυνθήκαμε δέχτηκαν να λάβουν μέρος στην μελέτη. Πρόκειται για το Δημοτικό Σχολείο Ζωνιανών, το Δημοτικό Σχολείο Γωνιάς, το Δημοτικό Σχολείο Ανωγείων, το Δημοτικό Σχολείο Γαζάρου, το Δημοτικό Σχολείου Απλαδιανών, το 5^ο Δημοτικό Σχολείο, το 3^ο Δημοτικό Σχολείο, το 1^ο Δημοτικό Σχολείο, το

15^ο Δημοτικό Σχολείο, το 2^ο Γυμνάσιο και Λύκειο, το ΕΠΑΛ, το Μουσικό Γυμνάσιο, το 1^ο Γυμνάσιο και Λύκειο, το Πειραματικό Γυμνάσιο και Λύκειο. Συνολικά δόθηκαν 208 ερωτηματολόγια και επιστράφηκαν 153, με ποσοστό απάντησης (response rate) 73,5%.

Ένας παράγοντας που πιθανόν να επηρέασε τη μη-συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από το 26,5% του συνόλου των εκπαιδευτικών στους οποίους μοιράστηκε, ίσως να είναι και η χρονική περίοδος κατά την οποία διενεργήθηκε η μελέτη. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν στα σχολεία προς τα τέλη της σχολικής χρονιάς και συγκεκριμένα τους μήνες Απρίλιο, Μάη έως αρχές Ιουνίου. Αυτή η περίοδος για τα ελληνικά σχολεία αποτελεί μια ιδιαίτερη χρονική στιγμή όπου οι εκπαιδευτικοί είναι πιεσμένοι είτε επειδή προσπαθούν να ολοκληρώσουν την διδαχθείσα ύλη είτε επειδή έχουν τις εξετάσεις των μαθητών. Επίσης και άλλες δραστηριότητες των εκπαιδευτικών μπορεί να επηρέασαν τόσο την διασπορά τους όσο και την δυνατότητά τους να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο. Ωστόσο το ποσοστό είναι σχετικά υψηλό αν αναλογιστεί κανείς ότι στην πλειοψηφία αυτών των μελετών το ποσοστό απάντησης κυμαίνεται από 24% έως 44% (Goebbeles et al., 2008).

3.2. Διαδικασία

Αρχικά δινόταν στους διευθυντές του κάθε σχολείου μία επιστολή (βλ. Παράρτημα 1) στην οποία περιγραφόταν ο σκοπός της μελέτης, διαφυλασσόταν το απόρρητο των απαντήσεων και η τήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων και ζητούνταν η αρωγή των εκπαιδευτικών, υπογραμμίζοντας ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου απαιτεί μόνο 5-7 μόνο λεπτά. Η επιλογή ενός σύντομου ερωτηματολογίου είχε ως στόχο τη μη καταπόνηση των συμμετεχόντων και τη συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων εκπαιδευτικών. Σε περίπτωση που το επιθυμούσαν μπορούσε να τους δοθεί και το ερωτηματολόγιο που καλούνταν να απαντήσουν, ώστε να το μελετήσουν. Στις αρχικές οδηγίες του ερωτηματολογίου περιγραφόταν και πάλι ο σκοπός της μελέτης, διασφαλιζόταν η τήρηση του απορρήτου και της ανωνυμίας των συμμετεχόντων και ζητούνταν η ειλικρινής συμπλήρωσή του. Μετά τη σύμφωνη γνώμη του διευθυντή για τη συμμετοχή τους στη

μελέτη, δίνονταν στο κάθε σχολείο ένας αριθμός ερωτηματολογίων (ανάλογα με τους εκπαιδευτικούς που εργάζονταν στο εκάστοτε σχολείο) και κλείνονταν ένα ραντεβού για τη λήψη των απαντημένων ερωτηματολογίων.

3.3. Συλλογή δεδομένων-Εργαλεία

3.3.1. Μορφή ερωτηματολογίου

Στους συμμετέχοντες δόθηκε ένα 3σέλιδο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 2) το οποίο περιελάμβανε μόνο κλειστές ερωτήσεις και η συμπλήρωσή του ήταν σύντομη (5-7 λεπτά), με στόχο τόσο τη μη καταπόνηση των συμμετεχόντων όσο και τη δυνατότητα συμμετοχής όσο το δυνατόν περισσότερων από αυτούς. Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από τα τρία μέρη:

Μέρος Α: Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει συνολικά 16 κλειστές ερωτήσεις, με δυνατότητα συμπλήρωσης από 2 έως 7 απαντήσεις σε κατηγορική ή ιεραρχική κλίμακα, ανάλογα με την ερώτηση. Η επιλογή των συγκεκριμένων ερωτήσεων έγινε μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και περιελάμβανε χαρακτηριστικά που θεωρούνται σχετικά με το υπό μελέτη ζήτημα. Συγκεκριμένα 10 ερωτήσεις αφορούσαν τις απαραίτητες δημογραφικές πληροφορίες των εκπαιδευτικών (π.χ. φύλο, ηλικία, χρόνια εμπειρίας κλπ), 4 ερωτήσεις αφορούσαν πληροφορίες σχετικά με το πλαίσιο-σχολείο στο οποίο εργάζονται (π.χ. η περιοχή που βρίσκεται, το μέγεθος σχολείου, το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των μαθητών του σχολείου κλπ.). και τέλος 2 ερωτήσεις αφορούσαν το επίπεδο γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων (π.χ. ορισμός, αναγνώριση, νομικά θέματα, διαδικασία αναφοράς) και τις κύριες πηγές πληροφόρησής τους (π.χ. εργαστήρια/σεμινάρια, βιβλία/άρθρα περιοδικών/εφημερίδες, μέσα μαζικής ενημέρωσης/τηλεόραση, συζήτηση με συναδέλφους κλπ).

Μέρος Β: Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελούσαν οι 12 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ‘Educators and Child Abuse Questionnaire –ECAQ’ του Kenny (2004). Το ερωτηματολόγιο αυτό μετρά τους εξής 4 παράγοντες: α) την ενημερότητα των ενδείξεων και των

συμπτωμάτων της κακοποίησης ανηλίκων (awareness of signs and symptoms of child abuse), όπου περιελάμβανε τρία υποερωτήματα β) την γνώση σχετικά με τις διαδικασίες αναφοράς (knowledge of reporting procedures), με πέντε υποερωτήματα, γ) τις αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας (attitudes toward discipline), με 3 υποερωτήματα και δ) την σοβαρότητα της κακοποίησης ανηλίκων (seriousness of child abuse), με 1 υποερώτημα. Οι απαντήσεις δίνονταν με την μορφή Likert από το 1=Συμφωνώ απόλυτα έως το 5=Διαφωνώ απόλυτα.

Το ερωτηματολόγιο ECAQ του Kenny (2004) φάνηκε να είναι μία έγκυρη πηγή όπου προσμετράει τους προαναφερθέντες τέσσερις παράγοντες. Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου ελέγχτηκε με την παραγοντική ανάλυση (factor analysis) χρησιμοποιώντας την μέθοδο principal components with varimax rotation. Από την παραγοντική ανάλυση εξήχθησαν οι προαναφερθέντες 4 παράγοντες, όπου αποτελούνται από 12 συνολικά υποερωτήματα και ερμηνεύουν 62% της συνολικής διακύμανσης. Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου ελέγχθηκε με το Cronbach's alpha, όπου για τον πρώτο παράγοντα (ενημερότητα των ενδείξεων και των συμπτωμάτων της κακοποίησης ανηλίκων) είναι .85, για το δεύτερο παράγοντα (γνώση σχετικά με τις διαδικασίες αναφοράς) είναι .72 και για τον τρίτο παράγοντα (αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή της πειθαρχίας) είναι .64.

Πίνακας 2

Factor Loadings, Percent of Variance for Principal Components and Varimax Rotation

Factor loadings	1	2	3	4
Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης.	.85	.02	-.07	.13
Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σωματικής κακοποίησης.	.84	.24	-.18	-.11
Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής παραμέλησης.	.83	.29	-.13	-.05
Νιώθω ότι η διεύθυνση θα με υποστηρίξει αν αναφέρω	.01	.77	-.22	.16

τη κακοποίηση κάποιου παιδιού.

Ως εκπαιδευτικός, θα πρέπει να έχω την υποχρέωση να .21 **.68** -.36 -.13

αναφέρω την παιδική κακοποίηση στην Ελλάδα.

Έχω επίγνωση των διαδικασιών που ακολουθεί το .32 **.65** -.02 .22

σχολείο στην περίπτωση αναφοράς παιδικής
κακοποίησης.

Αν αναφέρω ένα περιστατικό παιδικής κακοποίησης, -.12 **-.57** -.13 .18

χωρίς επαρκή στοιχεία, η οικογένεια μπορεί να με
μηνύσει.

Οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει να είναι υποχρεωμένοι -.15 **-.49** .47 .28

να αναφέρουν την παιδική κακοποίηση.

Όλοι οι γονείς έχουν το δικαίωμα να πειθαρχούν τα -.16 **.06** **.79** .03

παιδιά τους, με όποιο τρόπο θεωρούν καταλληλότερο.

Θα έπρεπε να επιτρέπεται στους εκπαιδευτικούς η -.03 **-.15** **.78** **-.05**

χρήση σωματικής τιμωρίας των μαθητών.

Η παιδική κακοποίηση είναι ένα σοβαρό πρόβλημα .39 **.40** **-.51** .00

της κοινωνίας μας.

Η παιδική κακοποίηση είναι ένα σοβαρό πρόβλημα .02 **.01** **.02** **.92**

στο σχολείο μου.

Percent of variance	20.7	19.8	16.4	9.1
Cronbach's alpha	.85	.72	.64	

Μέρος Γ: Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει την 'παρελθοντική συμπεριφορά και εμπειρία' των εκπαιδευτικών σχετικά με τον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Συγκεκριμένα αποτελείται από 3 ερωτήσεις, με την πρώτη να αφορά τον εντοπισμό

περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης τα τελευταία 2 χρόνια (‘Έχετε υποψιαστεί κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης μέσα στα 2 τελευταία χρόνια’), τη δεύτερη να αφορά την υποβολή αναφοράς κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας (‘Κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας, έχετε αναφέρει κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης;’) και την τρίτη να αφορά τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης αλλά την απόφαση της μη αναφοράς τους κατά τους τελευταίους 12 μήνες (‘Υποπτευθήκατε κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης τους τελευταίους 12 μήνες, που να αποφασίσατε όμως να μην το αναφέρετε;’. Εάν η απάντηση του εκπαιδευτικού ήταν θετική («Ναι») ζητούνταν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των περιπτώσεων που αναγνώρισαν (για την πρώτη ερώτηση), σχετικά με το που ανέφεραν την υποπτευόμενη κακοποίηση-παραμέληση (για την δεύτερη ερώτηση) και σχετικά με τον αριθμό των περιπτώσεων που εντόπισαν αλλά έκριναν ότι δεν πρέπει να το αναφέρουν (για την τρίτη ερώτηση). Επιπλέον κάτω από κάθε ερώτηση, αν η απάντηση του εκπαιδευτικού ήταν θετική, ζητούνταν και το είδος της κακοποίησης που έχουν εντοπίσει, αναφέρει ή/και εντοπίσει αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν (σωματική κακοποίηση, συναισθηματική κακοποίηση, σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση, άλλο _____).

Το τμήμα του ερωτηματολογίου που αφορά την ‘παρελθοντική συμπεριφορά και εμπειρία’ των εκπαιδευτικών βασίζεται στην μελέτη του Zellman (1990a). Το χρονικό διάστημα που επιλέχθηκε για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης είναι τα δύο έτη. Το διάστημα αυτό θεωρήθηκε από αρκετά μεγάλο ώστε να παρέχει την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να βιώσει ένα τέτοιο γεγονός, να εντοπίσει δηλαδή πιθανή κακοποίηση, αλλά όχι τόσο μεγάλο ώστε να δημιουργεί πρόβλημα στην ανάκλησή του. Το χρονικό διάστημα ‘κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας’ για την αναφορά των περιστατικών, επιλέχθηκε καθώς κρίθηκε ότι η υποβολή αναφοράς είναι μία διαδικασία που δύσκολα ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεχάσει ή να δυσκολευτεί να ανακαλέσει. Τέλος, το χρονικό διάστημα που επιλέχθηκε για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης αλλά την απόφαση της μη αναφοράς τους είναι οι ‘12 μήνες’, καθώς θεωρήθηκε αρκετό ώστε να παρέχει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να βιώσει μια τέτοια εμπειρία, να εντοπίσει,

δηλαδή, μια περίπτωση αλλά να μην προβεί σε αναφορά της, ενώ παράλληλα δεν είναι τόσο μεγάλο ώστε να απωθηθεί από την μνήμη του.

3.3.2. Μετάφραση ερωτηματολογίου

Η μετάφραση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο back translation. Αυτή η μέθοδος θεωρείται αποτελεσματική καθώς το εργαλείο περνάει μέσα από έναν αριθμό ‘φίλτρων’, που παράγονται ανεξάρτητα από τους ερευνητές. Στη σχετική βιβλιογραφία έχει περιγραφεί ως μία από τις πιο ικανοποιητικές διαδικασίες μετάφρασης (McGorry, 2000).

Όσον αφορά στις ακριβείς διαδικασίες που ακολουθήθηκαν για την μετάφραση του ερωτηματολογίου, τα βήματα που πραγματοποιήθηκαν βασίζονται στις οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/translation/en/) και του United States Census Bureau (http://www.census.gov/cac/2010_census_advisory_committee/language_translation_guidelines.html) σχετικά με την ορθή και έγκυρη μετάφραση ερωτηματολογίων, καθώς και στη σχετική βιβλιογραφία (Behling & Law, 2000; Bonomi et al., 1996; Harkness, 2003; Hoffmeyer-Zlotnik & Harkness, 2005; McGorry, 2000). Σκοπός ήταν η επίτευξη μιας ελληνικής εκδοχής του αυτοσυμπληρούμενου εργαλείου που περιγράφηκε παραπάνω, το οποίο θα είναι ποιοτικά ισοδύναμο με το αρχικό και η χορήγησή του θα διεξάγεται με τον ίδιο τρόπο που διεξαγόταν στην αρχική (αγγλική) γλώσσα. Στόχος ήταν η διαπολιτισμική και η θεωρητική/εννοιολογική (conceptual) ισοδυναμία των δύο εκδοχών, παρά η κυριολεκτική/ γλωσσολογική (linguistic/literal).

Για την επίτευξη αυτού του στόχου πραγματοποιήθηκαν τα εξής βήματα:

1. Forward translation

Ένας μεταφραστής, ψυχολόγος στο επάγγελμα, έχοντας γνώση της ορολογίας του αντικείμενου που καλύπτει το ερωτηματολόγιο καθώς και γνώστης της αγγλικής γλώσσας (με μητρική ωστόσο την ελληνική) πραγματοποίησε την αρχική μετάφραση του αγγλικού ερωτηματολογίου στην

επιθυμητή γλώσσα, τα ελληνικά. Οι πληροφορίες και οι οδηγίες που δόθηκαν στο μεταφραστή είναι οι εξής:

- ✓ Αρχικά διευκρινίστηκε το αντικείμενο που πραγματεύεται η μελέτη και ο σκοπός για τον οποίο διενεργείται. Διευκρινίστηκε ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνεται (ότι απευθύνεται δηλαδή σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), ώστε να είναι γνωστά στον μεταφραστή τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού αυτού (μορφωτικό επίπεδο, κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο κλπ). Διευκρινίστηκε ο τρόπος χορήγησης του ερωτηματολογίου, η μορφή του ερωτηματολογίου (αυτό-συμπληρούμενο) και ο τρόπος γραφής που επιθυμείται. Επεξηγήθηκε ότι αυτές οι οδηγίες υπογραμμίζουν τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση της γλώσσας στην επικοινωνία και θα πρέπει να λειτουργούν ως οδηγός για την αντιμετώπιση λεξιλογικών λεπτών διαφορών στη μετάφραση.
- ✓ Επιπλέον διευκρινίστηκε ότι ο στόχος της συγκεκριμένης μετάφρασης είναι η σημασιολογική/εννοιολογική (conceptual) ισοδυναμία της κάθε λέξης ή φράσης, κι όχι η λέξη προς λέξη μετάφραση π.χ. η κυριολεκτική/λεκτική (literal) μετάφραση. Στόχος είναι η απλή, καθαρή και περιεκτική (σύντομη αλλά σαφή) διατύπωση της ερώτησης. Όσο λιγότερες λέξεις τόσο το καλύτερο. Μεγάλες προτάσεις με πολλούς όρους/άρθρα θα πρέπει να αποφεύγονται.
- ✓ Θα πρέπει να αποφεύγεται, επίσης, η χρήση της αργκό. Για παράδειγμα θα πρέπει να αποφεύγονται τεχνικοί όροι που δεν μπορούν να γίνουν απόλυτα και ξεκάθαρα αντιληπτοί καθώς και ιδιωματισμοί ή τοπικές εκφράσεις που δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτές από τον τυπικό συμμετέχοντα.
- ✓ Θα πρέπει, τέλος, να σκέφτεται την καταλληλότητα θεμάτων φύλου και ηλικίας και να αποφεύγονται οποιοδήποτε όροι μπορεί να θεωρηθούν προσβλητικοί για τον πληθυσμό-στόχο.

2. Revise-Expert panel

Μία ομάδα, αποτελούμενη από τρία άτομα, δημιουργήθηκε με στόχο την αναγνώριση και επίλυση ακατάλληλων εκφράσεων της μετάφρασης, καθώς και των διαφορών μεταξύ του μεταφρασμένου και του αρχικού ερωτηματολογίου (αμφισβήτηση ορισμένων λέξεων ή εκφράσεων και πρόταση εναλλακτικών λέξεων ή εκφράσεων). Η ομάδα περιελάμβανε τον αρχικό μεταφραστή, τον ψυχολόγο που διενεργεί την εν λόγω μελέτη και τον επόπτη-ερευνητή. Ιδιαίτερα προβληματικές λέξεις ή φράσεις δεν εντοπίστηκαν. Επίσης δεν εντοπίστηκαν λέξεις ή εκφράσεις που να θεωρούνται προσβλητικές στη νέα γλώσσα και στον ελληνικό πολιτισμό. Οι διορθώσεις που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν τη συντακτική αναδόμηση 2 υποερωτημάτων και την απόφαση της επιλογής της καλύτερης μετάφρασης της λέξης report μεταξύ των εναλλακτικών ‘αναφορά ή καταγγελία’. Λόγω της χρήσης του όρου ‘αναφορά’ στη σχετική ελληνική νομοθεσία, επιλέχθηκε η εν λόγω λέξη.

3. Back translation

Χρησιμοποιώντας την ίδια προσέγγιση και τις οδηγίες που περιγράφηκαν στο βήμα 1, το νέο, μεταφρασμένο, ελληνικό ερωτηματολόγιο ‘μεταφράστηκε πίσω’ στην αγγλική γλώσσα, από έναν ανεξάρτητο μεταφραστή, ψυχολόγο, που δεν είχε καμία πρότερη γνώση του αρχικού ερωτηματολογίου, και ενώ η μητρική του γλώσσα είναι τα ελληνικά, μεγάλωσε και έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του στην Αμερική, γνωρίζοντας πολύ καλά την αγγλική γλώσσα. Όπως και στην αρχική μετάφραση, η έμφαση στην αντίστροφη μετάφραση δινόταν στην θεωρητική/εννοιολογική (conceptual) και διαπολιτισμική ισοδυναμία. Ιδιαίτερα προβληματικές λέξεις ή φράσεις δεν εντοπίστηκαν. Τα δύο ερωτηματολόγια, το αρχικό αγγλικό και το νέο μεταφρασμένο αγγλικό, δεν εμφάνιζαν έντονες διαφορές. Οι μόνες διαφορές αφορούσαν τη χρήση όμοιων εννοιολογικά λέξεων και διαφορών στη σύνταξη των προτάσεων και συγκεκριμένα την έκφραση ‘press charges against me’ αντί για την έκφραση ‘sue me’, την έκφραση ‘I feel that the headmaster will support me if I report child abuse’ αντί

για την έκφραση ‘ I feel that administration would support me if I made a child abuse report’ και την λέξη ‘pupils’ αντί για την λέξη ‘students’.

4. Προέλεγχος (Pre-testing)

Σκοπός του προ-ελέγχου (pretesting) ήταν η παροχή δεδομένων σχετικά με την καταλληλότητα, την αποδοχή και την κατανόηση του ερωτηματολογίου από τον τυπικό συμμετέχοντα (Bonomi et al., 1996). Το νέο ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε σε 6 εκπαιδευτικούς (3 πρωτοβάθμιας και 3 δευτεροβάθμιας). Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι συμμετείχαν στο pre-testing, αποτελούσαν αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτών για τους οποίους προοριζόταν το ερωτηματολόγιο (εφόσον ήταν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Ωστόσο, αποτελούσαν άτομα που δεν θα δικαιολογούνταν η συμμετοχή τους στην κύρια μελέτη. Δηλαδή, η κύρια μελέτη εντόπιζε εκπαιδευτικούς μέσα από τα σχολεία και επιθυμούσε συμμετέχοντες όπου την τρέχουσα και προηγούμενη σχολική χρονιά εργάζονται στο πλαίσιο του σχολείου. Για το λόγο αυτό, οι 6 συμμετέχοντες του pre-testing αποτελούσαν εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονται στα ΚΕΔΔΥ και στα γραφεία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αποτελούνταν από 5 γυναίκες και 1 άντρα, με μέσο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο. Σε αυτούς τους έξι συμμετέχοντες, αφού τους χορηγήθηκε το ερωτηματολόγιο, με τις οδηγίες και την εξασφάλιση του απορρήτου όπως ακριβώς προοριζόταν και για την κύρια μελέτη, τους ζητήθηκε να σχολιάσουν οποιαδήποτε ερώτηση δυσκολεύονται να καταλάβουν, οποιαδήποτε φράση, έκφραση ή λέξη δυσκολεύονται να κατανοήσουν πλήρως ή θεωρούν ακατάλληλη/απαράδεκτη και να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους συγγραφής τους. Από τον προ-έλεγχο (pretesting) διαπιστώθηκε ότι οι ερωτήσεις γίνονταν πλήρως κατανοητές από όλους. Τους ζητήθηκε επίσης να υποδείξουν οποιαδήποτε λέξη ή έκφραση δεν κατάλαβαν ή θεωρούν προσβλητική ή απαράδεκτη και να προτείνουν εναλλακτικές εκφράσεις ή λέξεις. Δεν διαπιστώθηκε καμία τέτοια λέξη. Μία υπόδειξη μόνο έγινε που αφορούσε ένα τυπογραφικό λάθος (την χρήση αγγλικού ερωτηματικού ? αντί ελληνικού ;). Η λέξη ‘αναφορά’ αντί της λέξης ‘καταγγελίας’

διαπιστώθηκε ότι γίνεται πλήρως κατανοητή από τους εκπαιδευτικούς. Τέλος, χρονομετρήθηκε το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και διαπιστώθηκε ότι αυτό κυμαίνεται από 5 έως 7 λεπτά.

Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου στην ελληνική γλώσσα-στόχο είναι αποτέλεσμα όλων των διαδικασιών που περιγράφηκαν παραπάνω. Εφόσον διαπιστώθηκε ότι το ερωτηματολόγιο γίνεται κατανοητό και αποδεκτό από τους εκπαιδευτικούς του προ-ελέγχου (pre-testing), θεωρήθηκε κατάλληλη η μετάφρασή του και αποτέλεσε την τελική εκδοχή του ερωτηματολογίου.

3.4. Ανάλυση των δεδομένων

3.4.1. Η υποχρέωση των εκπαιδευτικών στην υποβολή αναφοράς

Ο έλεγχος του κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων είναι συνεπείς με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων υποπτευθούν ή διαπιστώσουν, πραγματοποιήθηκε μέσω της χρήσης της περιγραφικής στατιστικής και συγκεκριμένα τη συχνότητα των απαντήσεων στις εξής ερωτήσεις:

- 1) Έχετε υποψιαστεί κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης μέσα στα 2 τελευταία χρόνια; Αν «Ναι» προσδιορίστε τον αριθμό των περιπτώσεων που έχετε εντοπίσει και το είδος της κακοποίησης-παραμέλησης.
- 2) Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας, έχετε αναφέρει κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης; Αν «Ναι» προσδιορίστε σε ποιον την αναφέρατε και το είδος της κακοποίησης-παραμέλησης που έχετε αναφέρει.
- 3) Υποπτευθήκατε κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης τους τελευταίους 12 μήνες, που να αποφασίσατε όμως να μην το αναφέρετε; Αν «Ναι» προσδιορίστε τον αριθμό και τον τύπο της κακοποίησης των περιπτώσεων που έχετε εντοπίσει και αποφασίσατε να μην αναφέρετε.

3.4.2. Η γνώση των θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης

Ο έλεγχος της γνώσης των θεμάτων της κακοποίησης-παραμέλησης πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της περιγραφικής στατιστικής (ελάχιστη και μέγιστη τιμή, μέσος όρος, τυπική απόκλιση). Οι ερωτήσεις, για τις οποίες ελέγχθηκαν οι παραπάνω τιμές, ήταν οι εξής:

- 1) Για τη γενικότερη γνώση θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης, καθώς και τις κύριες πηγές πληροφόρησης οι ερωτήσεις ήταν: ‘Σε γενικές γραμμές, πώς θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο των γνώσεων/πληροφοριών που έχετε σχετικά με θέματα κακοποίησης ανηλίκων (π.χ. ορισμός, αναγνώριση, νομικά θέματα, διαδικασία αναφοράς); α) Μικρό, β) Ικανοποιητικό/Επαρκές’, και ‘Ποιες είναι οι πηγές πληροφόρησης, αν υπάρχουν, που συμβάλλουν στο επίπεδο των γνώσεών σας σχετικά με θέματα της κακοποίησης ανηλίκων; Μπορείτε να κυκλώσετε περισσότερα από ένα: α) Εργαστήρια ή σεμινάρια, β) Βιβλία, άρθρα περιοδικών, εφημερίδες, γ) Συζήτηση με τους συναδέλφους, δ) Μαθήματα στο πανεπιστήμιο ε) Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης/Τηλεόραση, στ) Άλλο (περιγράψτε)_____’.
- 2) Για την γνώση των ενδείξεων της παραμέλησης, της σεξουαλικής κακοποίησης και της σωματικής κακοποίησης, οι ερωτήσεις ήταν οι εξής: ‘Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής παραμέλησης’, ‘Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης’ και ‘Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σωματικής κακοποίησης’. Οι απαντήσεις και στις τρεις ερωτήσεις δίνονταν σε 5θμια κλίμακα Likert-type με 1=συμφωνώ απόλυτα και 5=διαφωνώ απόλυτα. Ο παράγοντας ECAQ Awareness, αποτελείται από το άθροισμα των παραπάνω ερωτήσεων και προσμετράει την καθολική γνώση των ενδείξεων της κακοποίησης-παραμέλησης με ελάχιστη τιμή το 3=καλή γνώση (good awareness) και μέγιστη το 15=κακή γνώση (bad awareness).

3.4.3. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εντοπισμό, την αναφορά αλλά και τον εντοπισμό και απόφαση μη αναφοράς.

Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 17.0. Ο έλεγχος της επίδρασης των παραγόντων και στα τρία μοντέλα (στον εντοπισμό, την αναφορά και τον εντοπισμό αλλά την απόφαση της μη αναφοράς) πραγματοποιήθηκε με την ανάλυση της binary logistic regression (Hosmer & Lemeshow, 2000; Leech, Barrett & Morgan, 2005; Menard, 1995), καθώς η εξαρτημένη μεταβλητή και στις τρεις περιπτώσεις είναι διχοτομική-binary (ναι/όχι) και οι προβλεπτές είναι σε οποιαδήποτε κλίμακα μέτρησης (και κατηγορικοί και συνεχείς). Η ανάλυση έγινε με την ιεραρχική μέθοδο (hierarchical method) εισαγωγής των προβλεπτών σύμφωνα με τη θεωρία και την ομαδοποίηση των προβλεπτών σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία.

Συγκεκριμένα οι ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες ελέγχθηκαν ως προς την προβλεπτική τους ικανότητα πάνω στην κάθε εξαρτημένη, χωρίζονται σε δύο ομάδες με βάση την θεωρία, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, όπου αποτελούν και τον τρόπο με τον οποίο εισήχθησαν στο κάθε μοντέλο:

α) Τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού:

1. το φύλο του εκπαιδευτικού (άνδρας, γυναίκα)
2. η οικογενειακή του κατάσταση (ανύπαντρος, παντρεμένος)
3. το μορφωτικό επίπεδο (βασικές σπουδές, μεταπτυχιακές σπουδές)
4. τα χρόνια εμπειρίας στο επάγγελμα
5. αν εργάζεται ως δάσκαλος ή καθηγητής
6. η γνώση των ενδείξεων και των συμπτωμάτων της παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης
7. η γνώση των διαδικασιών αναφοράς υποπτευόμενων περιπτώσεων κακοποίησης
8. οι αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας

β) Τα χαρακτηριστικά του σχολείου στο οποίο εργάζονται:

1. η περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο (αγροτική, αστική)
2. το μέγεθος του σχολείου
3. το κύριο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των μαθητών του σχολείου (χαμηλό, μέτριο/υψηλό)
4. το επίπεδο της εκτιμώμενης σοβαρότητας της κακοποίησης- παραμέλησης στο σχολείο, σύμφωνα με την κρίση του εκπαιδευτικού

Στο πρώτο μοντέλο, η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η ικανότητα εντοπισμού (detect) περιπτώσεων κακοποίησης από τους εκπαιδευτικούς στο σχολικό πλαίσιο (‘Έχετε υποψιαστεί κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης μέσα στα 2 τελευταία χρόνια;’). Στο δεύτερο μοντέλο, η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η αναφορά μιας υποπτευόμενης περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης (‘Κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας, έχετε αναφέρει κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης;’) και στο τρίτο μοντέλο η εξαρτημένη μεταβλητή είναι ο εντοπισμός μιας περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης αλλά η απόφαση της μη αναφοράς του (‘Υποπτευθήκατε κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης τους τελευταίους 12 μήνες, που να αποφασίσατε όμως να μην το αναφέρετε;’).

4. Αποτελέσματα

4.1. Η υποχρέωση των εκπαιδευτικών στην υποβολή αναφοράς

Από τους 153 εκπαιδευτικούς, οι 44 (28,8%) δήλωσαν ότι έχουν εντοπίσει έστω μία περίπτωση κακοποίησης, μέσα στα δύο τελευταία χρόνια. Κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας, 20 (13,1%) εκπαιδευτικοί (13 από τους 44 που έχουν εντοπίσει και 7 από το υπόλοιπο δείγμα των

εκπαιδευτικών) έχουν προβεί σε αναφορά, ενώ 20 (13,1%) εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι έχουν εντοπίσει πιθανές περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης τους τελευταίους 12 μήνες αποφάσισαν, ωστόσο, να μην προβούν σε αναφορά τους (detect but not report).

Πίνακας 3

Εντοπισμός, Αναφορά και Εντοπισμός αλλά μη αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων από τους εκπαιδευτικούς

	<i>DETECT</i>				<i>REPORT</i>				<i>DETECT BUT NOT REPORT</i>			
	Physical abuse	Sexual abuse	Emotion abuse	Neglect	Physical abuse	Sexual abuse	Emotion abuse	Neglect	Physical abuse	Sexual abuse	Emotion abuse	Neglect
No	23	41	21	7	10	19	12	4	9	19	11	7
%	52,3%	93,2%	47,7%	15,9%	50,0%	95%	60%	20,0%	42,9%	95,2%	52,4%	33,3%
Yes	21	3	23	37	10	1	8	16	11	1	9	13
%	47,7%	6,8%	52,3%	84,1%	50,0%	5,0%	40,0%	80,0%	57,1%	4,8%	47,6%	66,7%
To	44 (28,8%) από τους 153				20 (13,1%) από τους 153				20 (13,1%) από τους 153			

Στο Παράρτημα 3 (Πίνακας 11) αναγράφεται ο ακριβής αριθμός των περιπτώσεων και ο τύπος της κακοποίησης-παραμέλησης που έχουν εντοπίσει, αναφέρει ή/και εντοπίσει αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν οι εκπαιδευτικοί. Από τον εν λόγω πίνακα (βλ. Παράρτημα 3) διαπιστώθηκε ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί έχουν γνώση του πολυθυματοποιημένου παιδιού, γνωρίζουν δηλαδή ότι μπορεί να συνυπάρχουν περισσότερα του ενός είδη κακοποίησης σε μία περίπτωση. Παράλληλα διαπιστώνεται ότι οι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν, αναφέρουν αλλά και αποφασίζουν να μην αναφέρουν, περισσότερες περιπτώσεις παραμέλησης (37 περιπτώσεις για τον εντοπισμό, 16 περιπτώσεις για την αναφορά και 15 για τον εντοπισμό αλλά την απόφαση της μη αναφοράς), ακολουθώντας αυτές της σωματικής (22 περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης, 10 και 13 για τον εντοπισμό, την αναφορά και

τον εντοπισμό αλλά την απόφαση της μη αναφοράς αντίστοιχα) και της συναισθηματικής κακοποίησης (23 περιπτώσεις εντοπισμού, 8 αναφοράς και 9 εντοπισμού αλλά απόφαση μη αναφοράς τους). Οι λιγότερες εντοπίσεις ή/και αναφορές ή/και εντοπίσεις αλλά απόφαση μη αναφοράς τους, έχουν γίνει για περιστατικά σεξουαλικής παραβίασης και συγκεκριμένα μόνο 3 εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης, εκ των οποίων ο ένας μόνο έχει προβεί σε αναφορά του.

Όσον αφορά στις περιπτώσεις που ανέφεραν κακοποίηση-παραμέληση, στην ερώτηση 'σε ποιόν αναφέρατε τη κακοποίηση-παραμέληση', οι 10 από τους 20 που έχουν αναφέρει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου, δήλωσαν ότι την ανέφεραν στο διευθυντή του σχολείου (ένας από αυτούς το ανέφερε και στους συναδέλφους του). Δύο άλλοι εκπαιδευτικοί το ανέφεραν στον Σχολικό Σύμβουλο, δύο στο Σύλλογο Διδασκόντων, δύο στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ένας στον Εισαγγελέα Ανηλίκων και τέλος ένας στο Κοινωνικό Λειτουργό του σχολείου. Οι υπόλοιποι 2, από τους 20, δεν απάντησαν/δε συμπλήρωσαν την ερώτηση 'σε ποιόν ανέφεραν τη κακοποίηση-παραμέληση'.

Συγκεκριμένα για τους 12 διευθυντές που συμμετείχαν στην εν λόγω μελέτη, μόνο 5 από αυτούς έχουν εντοπίσει ή/και αναφέρει περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης. Στον πίνακα 4 αναγράφεται ο ακριβής αριθμός των περιπτώσεων που έχουν εντοπίσει ή/και αναφέρει οι εν λόγω διευθυντές, το είδος της κακοποίησης που εντόπισαν ή/και ανέφεραν καθώς και το σε ποιόν έχουν υποβάλλει την αναφορά. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα 4, ένας διευθυντής έχει εντοπίσει μία περίπτωση παραμέλησης τα τελευταία δύο χρόνια, ωστόσο δεν έχει προβεί σε αναφορά της. Ένας άλλος έχει εντοπίσει δύο περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης και συναισθηματικής τα τελευταία δύο χρόνια, δεν ανέφερε όμως καμία από αυτές. Ωστόσο, έχει υποβάλλει αναφορά παλαιότερα, όταν ο ίδιος ήταν εκπαιδευτικός, στο διευθυντή του σχολείου του, μία περίπτωση σωματικής κακοποίησης. Ο τρίτος, από τους πέντε διευθυντές που έχουν εντοπίσει ή/και αναφέρει, έχει εντοπίσει 4 περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης, συναισθηματικής και παραμέλησης, ωστόσο δεν τις έχει αναφέρει. Ο τέταρτος διευθυντής υποστηρίζει ότι έχει αναφέρει μία περίπτωση συναισθηματικής κακοποίησης και

παραμέλησης, ωστόσο δε διευκρινίζει το που την ανέφερε. Τέλος, ο πέμπτος διευθυντής, έχει εντοπίσει 2 περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης και παραμέλησης τα τελευταία δύο χρόνια, έχει προβεί σε αναφορά 4 περιπτώσεων κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής του καριέρας που αφορούν περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης, σεξουαλικής κακοποίησης και παραμέλησης, εκ των οποίων κάποιες είναι στον τότε διευθυντή του σχολείου και άλλες έχουν γίνει τώρα που αυτός είναι διευθυντής στον εισαγγελέα ανηλίκων, ενώ τον τελευταίο χρόνο έχει εντοπίσει δύο περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης και παραμέλησης, αποφάσισε ωστόσο να μην τις αναφέρει.

Πίνακας 4

Εντοπισμός και αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης από τους Διευθυντές

Διευθυντές	Εντοπισμός (τα τελευταία 2 χρόνια)	Αναφορά (κατά τη διάρκεια της καριέρας τους)	Σε ποιόν (υπέβαλαν την αναφορά)
1	1 περίπτωση παραμέλησης	Όχι	-
2	2 περιπτώσεις σωματικής & συναισθ.	Όχι	-
3	4 περιπτώσεις σωματικής, συναισθ. & παραμέλησης	Όχι	-
4	Όχι	1 περίπτωση συναισθ. & παραμέλησης	Δεν διευκρινίζει
5	2 περιπτώσεις σεξουαλικής & παραμέλησης	4 περιπτώσεις σωματικής, σεξουαλικής, παραμέλησης	Στο διευθυντή (παλιά) Στον εισαγγελέα ανηλίκων
Σύνολο	9 περιπτώσεις	5 περιπτώσεις	

4.2. Η γνώση των θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων

Όσον αφορά στο επίπεδο των γνώσεων θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, 51 (33,3%) εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι έχουν ικανοποιητικό/επαρκές επίπεδο, ενώ η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, οι 102 (66,7%) δήλωσε ότι έχουν μικρό επίπεδο. Οι κύριες πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών φαίνεται να προέρχονται κυρίως μέσα από την τηλεόραση (80,4%), ακολουθεί η ανάγνωση βιβλίων, άρθρων και εφημερίδων (78,4%), η συζήτηση με τους συναδέλφους (56,9%), τα σεμινάρια/εργαστήρια (17,6%) και τελευταία ακολουθούν τα σχετικά με τη κακοποίηση μαθήματα στο πανεπιστήμιο (13,1%), γεγονός που φαίνεται να δείχνει την ελλιπή κατάρτιση και προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων.

Πίνακας 5

Πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης ανηλίκων

<i>ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ</i>	<i>ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ</i>	<i>ΠΟΣΟΣΤΟ %</i>
Σεμινάρια/Εργαστήρια	27	17,6
Βιβλία/Εφημερίδες	120	78,4
Συζήτηση με Συναδέλφους	87	56,9
Μαθήματα στο πανεπιστήμιο	20	13,1
Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης/Τηλεόραση	123	80,4

Όσον αφορά την γνώση των ενδείξεων της παραμέλησης, σεξουαλικής κακοποίησης και σωματικής κακοποίησης, διαπιστώθηκε ότι καλύτερη γνώση διαθέτουν για τις ενδείξεις της παραμέλησης, ακολουθούμενων των ενδείξεων της σωματικής κακοποίησης και τελευταίας των

ενδείξεων της σεξουαλικής κακοποίησης. Το συνολικό επίπεδο γνώσεων των ενδείξεων φαίνεται να είναι μέτριο προς καλό.

Πίνακας 6

Η γνώση των ενδείξεων της παιδικής παραμέλησης (ECAQ9), της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης (ECAQ 10) και της παιδικής σωματικής κακοποίησης (ECAQ11)

<i>ΕΡΩΤΗΣΗ</i>	<i>ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΤΙΜΗ</i>	<i>ΜΕΓΙΣΤΗ ΤΙΜΗ</i>	<i>ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ</i>	<i>ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ</i>
ECAQ 9	1	5	2,32	0,775
ECAQ 10	1	5	2,94	0,941
ECAQ 11	1	4	2,45	0,760
ECAQ Awareness	3	14	7,73	2,033
(total)				
(3=good awareness/ 15=bad awareness)				

4.3. Ο έλεγχος των τριών μοντέλων

Προτού εφαρμοστεί το μοντέλο, ελέγχθησαν οι παραδοχές που πρέπει να ικανοποιούνται για την εφαρμογή της logistic regression. Η ανάλυση αυτή δε χρειάζεται να πληροί αρκετές από τις προϋποθέσεις της γραμμικής παλινδρόμησης. Συγκεκριμένα: α) δε χρειάζεται να υπάρχει γραμμική σχέση μεταξύ των μεταβλητών, β) δε χρειάζεται να υπάρχουν κανονικές κατανομές σε προβλεπτές και κριτήριο, γ) δε χρειάζεται να υπάρχει ομοιογένεια διακύμανσης, δηλαδή ομοσκεδαστικότητα

(homoscedasticity) και δ) οι ανεξάρτητες μεταβλητές δεν πρέπει να είναι σε συνεχείς ή σε αναλογική κλίμακα μέτρησης, καθώς η logistic regression μπορεί να χειριστεί και μεταβλητές σε ιεραρχική και κατηγορική κλίμακα. (Leech, Barrett & Morgan, 2005)

Ωστόσο, η ανάλυση αυτή ενέχει άλλες πρόσθετες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να είναι εφικτή η εφαρμογή της (Leech, Barrett & Morgan, 2005):

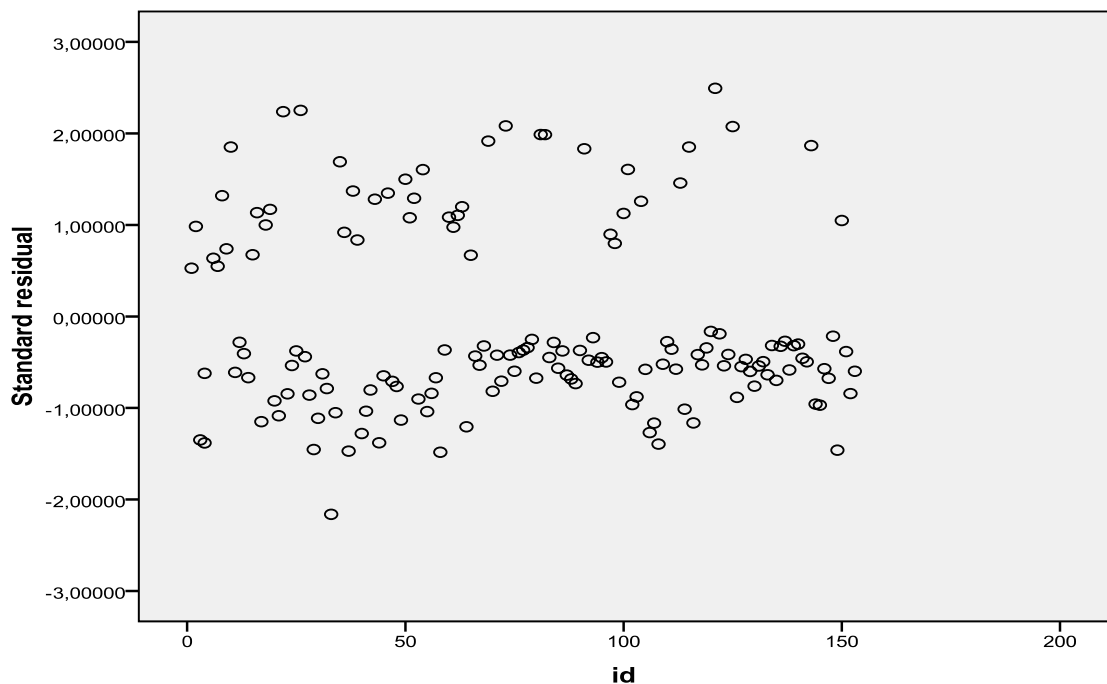
- Πρώτον, η εξαρτημένη μεταβλητή θα πρέπει να είναι διχοτομική (binary). Στην παρούσα μελέτη, και στα τρία μοντέλα οι εξαρτημένη μεταβλητή είναι διχοτομική. Επιπλέον, εφόσον η ανάλυση αυτή υποθέτει ότι $P(Y=1)$ είναι η πιθανότητα της εξαρτημένης μεταβλητής να συμβεί (Ναι) η συμπεριφορά/το γεγονός που μελετάτε, είναι απαραίτητο η εξαρτημένη μεταβλητή να κωδικοποιηθεί κατάλληλα. Δηλαδή, το 1 θα πρέπει να αντιπροσωπεύει το επιθυμητό αποτέλεσμα και το 0 την ανυπαρξία της συμπεριφοράς/του γεγονότος που εξετάζεται. Στην παρούσα μελέτη για το μοντέλο του εντοπισμού, η εξαρτημένη μεταβλητή κωδικοποιήθηκε με 1 στην περίπτωση που εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης και 0 όταν οι εκπαιδευτικοί που δεν έχουν εντοπίσει, για το μοντέλο της αναφοράς, κωδικοποιήθηκε με 1 στην περίπτωση που έχουν αναφέρει και 0 στην περίπτωση που δεν έχουν αναφέρει, ενώ και για το μοντέλο του εντοπισμού αλλά της απόφασης της μη αναφοράς του, η κωδικοποίηση έγινε με 1 όταν οι εκπαιδευτικοί είχαν εντοπίσει περιστατικό κακοποίησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν και με 0 όταν δεν είχαν εντοπίσει περιστατικό κακοποίησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν.
- Δεύτερον, η ανάλυση αυτή απαιτεί κάθε παρατήρηση να είναι ανεξάρτητη. Για τα παρόντα δεδομένα, ο έλεγχος της ανεξαρτησίας των παρατηρήσεων (βλ. Σχεδιάγραμμα 2) έδειξε κάποιες ανομοιόμορφες συσσωρεύσεις σημείων (systematic clustering), οι οποίες ωστόσο ήταν λίγες και όχι συστηματικές και δεν παρουσίασε καθόλου πρότυπα (patterns). Επιπλέον ο δείκτης Durbin-Watson είναι 2,049, γεγονός που εξασφαλίζει

την ανεξαρτησία των παρατηρήσεων, καθώς η τιμή του είναι ανάμεσα στο 1,5 και στο 2,5, όπως πρέπει για να διασφαλίζεται η ανεξαρτησία των παρατηρήσεων (Δαφέρμος, 2005).

- Επιπλέον, το μοντέλο θα πρέπει να έχει λίγη ή καθόλου αλληλοσυσχέτιση (multicollinearity) μεταξύ των προβλεπτών. Στην παρούσα μελέτη, διαπιστώνεται από τον Πίνακα 12 (βλ. Παράρτημα 4) ότι δεν υπάρχει πολυσυγγραμμικότητα μεταξύ των μεταβλητών, καθώς σχετικά με την μεταβλητή 'Tolerance' οι τιμές δεν είναι κάτω από 0.1, δηλαδή κάτω από το 10% (Norisus, 2002 οπ. αναφ. στο Δαφέρμος, 2005), ενώ οι τιμές VIF δεν ξεπερνούν την τιμή 10 (Myers, 1990; Stevens, 2002 οπ. αναφ. στο Δαφέρμος, 2005).

Σχεδιάγραμμα 2

Ο έλεγχος της ανεξαρτησίας των παρατηρήσεων.

- Τέταρτον, η ανυπαρξία ακραίων τιμών είναι αναγκαία. Κατόπιν του ελέγχου των ακραίων τιμών (βλ. Παράρτημα 5, Πίνακα 13) διαπιστώθηκε ότι μόνο σε μία case, την

121, για την μεταβλητή ‘αριθμός μαθητών στο σχολείο’ η DFBETA ήταν πάνω από 1 (1,31084). Ωστόσο, σύμφωνα με τον Stevens (2002, οπ. αναφ. στο Δαφέρμος, 2005) εάν ένα σημείο είναι ακραία τιμή, αλλά η τιμή Cook του είναι μικρότερη του 1, τότε δεν υπάρχει πραγματική ανάγκη να διαγράψουμε αυτό το σημείο από τα δεδομένα μας. Στην παρούσα περίπτωση εφόσον η τιμή Cook για τη μεταβλητή ‘αριθμός μαθητών στο σχολείο’ είναι μικρότερη του 1 (0,25937) δε χρειάζεται να διαγραφεί, εφόσον δεν ασκεί μεγάλη επίδραση στο μοντέλο μας (δεν είναι influential point).

- Τέλος, η ανάλυση αυτή απαιτεί ένα σχετικά μεγάλο αριθμό δείγματος (συμμετεχόντων). Συγκεκριμένα χρειάζεται τουλάχιστον 10 περιπτώσεις ανά ανεξάρτητη μεταβλητή (10:1) ή και 20 περιπτώσεις (20:1). Στην παρούσα μελέτη, στο κάθε μοντέλο ελέγχθηκαν 12 ανεξάρτητες μεταβλητές, με συνολικό δείγμα 153 εκπαιδευτικών, με ικανοποιητική αναλογία συμμετεχόντων και προβλεπτών περίπου 13:1.

Έχοντας ελέγξει τις παραδοχές της logistic regression, διαπιστώνεται ότι είναι εφικτή η πραγματοποίηση των τριών μοντέλων. Στον πίνακα 7, αναγράφονται τα περιγραφικά στατιστικά του δείγματος (ελάχιστη και μέγιστη τιμή, μέσος όρος, τυπική απόκλιση, συχνότητα, ποσοστό επί της %) που αφορούν τις 12 ανεξάρτητες μεταβλητές, των οποίων η επίδραση μετρήθηκε πάνω στην κάθε εξαρτημένη, του εκάστοτε μοντέλου. Όσον αφορά στη γνώση των εκπαιδευτικών σχετικά με τις ενδείξεις της κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία αυτών έχει μέτρια προς καλή γνώση. Επίσης, σχετικά με τη γνώση των διαδικασιών αναφοράς ενός περιστατικού κακοποίησης-παραμέλησης, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δήλωσε πως έχει μέτρια προς καλή γνώση. Όσον αφορά στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών διαθέτει θετικές αντιλήψεις σχετικά με τη χρήση σωματικής τιμωρίας και τη γενικότερη επιβολή πειθαρχίας από τους ίδιους και τους γονείς.

Πίνακας 7

Ελάχιστη τιμή, Μέγιστη τιμή, Μέσος όρος και Τυπική απόκλιση των 12 Ανεξάρτητων Μεταβλητών

Προβλεπτές		Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Εμπειρία (σε χρόνια)		1	35	16,23	10,140
ECAQ Awareness		3	14	7,73	2,033
(3=good awareness/15=bad awareness)					
ECAQ Knowledge		6	23	11,69	2,354
(5=good knowledge/25=bad knowledge)					
ECAQ Attitudes		3	11	5,33	1,758
(3=good attitudes/15=bad attitudes)					
Εκτιμώμενη σοβαρότητα ΚαΠα		1	5	3,54	1,013
(1=very serious/5=not at all serious)					
			Συχνότητα		Ποσοστό %
Φύλο	Αντρας	53		34,6	
	Γυναίκα	100		65,4	
Οικογενειακή Κατάσταση	Παντρεμένος	101		66,0	
	Ανύπαντρος	52		34,0	
Μορφωτικό Επίπεδο	Βασικές σπουδές	134		87,6	
	Μεταπτυχιακές σπουδές	19		12,4	
Δάσκαλος/Καθηγητής	Δάσκαλος	74		48,4	
	Καθηγητής	79		51,6	
Περιοχή σχολείου	Αστική	108		70,6	
	Αγροτική	45		29,4	

Αριθμός Μαθητών Σχολείου	≥ 200	63	41,2
	< 200	90	58,8
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο μαθητών σχ.	Χαμηλό	47	30,7
	Μέτριο/υψηλό	106	69,3

4.3.1. Για τον Εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων

Από το συνολικό δείγμα των 153 εκπαιδευτικών, οι 44 δήλωσαν ότι έχουν εντοπίσει έστω μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά τα τελευταία δύο χρόνια. Η εξαρτημένη μεταβλητή, η οποία μετράει τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων από τους εκπαιδευτικούς, είναι ΝΑΙ. Το Ναι είναι ισούται με 1 αν ο εκπαιδευτικός έχει εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά την διάρκεια των δύο τελευταίων ετών και 0=Όχι αν δεν έχει εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων χρόνων.

Το μοντέλο με την πρώτη εισαγωγή των ανεξάρτητων μεταβλητών (τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού) ήταν στατιστικά σημαντικό με $\chi^2(8, N=153) = 47,219$, $p = ,000$ και μπορεί να προβλέψει σωστά το 89% από αυτούς που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης τα τελευταία 2 χρόνια και το 47,7% από αυτούς που εντόπισαν, με συνολικό ποσοστό επιτυχίας το 77,1%. Το Hosmer & Lemeshow goodness of fit είναι $\chi^2(8, N=153) = 6,412$, $p = ,601$ γεγονός που δείχνει ότι το μοντέλο κάνει καλή εφαρμογή στα δεδομένα/ερμηνεύει καλά τα δεδομένα. Σύμφωνα με το Nagelkerke R Square το ποσοστό που ερμηνεύεται από τις εν λόγω ανεξάρτητες μεταβλητές είναι ένα 30,9 %.

Για το τελικό μοντέλο, μετά δηλαδή και την εισαγωγή των χαρακτηριστικών του σχολείου, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι αυτό είναι στατιστικά σημαντικό με $\chi^2(13, N=153) = 46,527$, $p = ,000$, βελτιώνοντας την προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου, καθώς μπορεί να προβλέψει σωστά το 92,7%

από αυτούς που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης τα τελευταία 2 χρόνια και ένα 54,5% από αυτούς που εντόπισαν περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης μέσα στα δύο τελευταία χρόνια, με συνολικό ποσοστό επιτυχίας 81,7%. Επιπλέον, το Hosmer & Lemeshow goodness of fit είναι $\chi^2 (8, N=153)= 4,891$, $p= ,769$ γεγονός που δείχνει ότι το μοντέλο κάνει καλή εφαρμογή στα δεδομένα/ερμηνεύει καλά τα δεδομένα, και σύμφωνα με το Nagelkerke R Square το ποσοστό που ερμηνεύεται από τις εν λόγω ανεξάρτητες μεταβλητές είναι ένα 37,5 %, βελτιώνοντας το ποσοστό ερμηνείας κατά 6,6%.

Πίνακας 8

Αποτελέσματα Logistic Regression για Εντοπισμό περιστατικών Κα-Πα

Μεταβλητές	Block 1				Block 2			
	B	Wald	Sig.	Exp(B)	B	Wald	Sig	Exp(B)
Σταθερά	,510	,108	,742	1,665	4,186	3,546	,060	65,772
Φύλο	-,381	,624	,429	,683	-,457	,774	,379	,633
Οικογενειακή Κατάσταση	1,187	5,795	,016	3,278	1,103	3,978	,046	3,012
Μορφωτικό επίπεδο	-,204	,104	,747	,815	-,361	,305	,581	,697
Επαγγελματική εμπειρία	-,046	3,083	,079	,955	-,039	1,884	,170	,962
Δάσκαλος/ Καθηγητής	,480	1,160	,281	1,616	,536	,990	,320	1,710
ECAQ Γνώση ενδείξεων ΚΑ-ΠΑ	-,330	7,014	,008	,719	-,340	6,623	,010	,711
ECAQ Γνώση Διαδικασιών Αναφοράς	,035	,123	,725	1,036	,023	,045	,832	1,023
ECAQ Αντιλήψεις για τη πειθαρχία	-,248	4,368	,037	,281	-,343	6,547	,011	,408
Εκτιμώμενη συχνότητα Κα-Πα					-,205	,873	,350	,814
Τοποθεσία σχ.					-2,799	4,721	,030	,061
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο μαθητών					-,567	,978	,323	,567
Αριθμός Μαθητών Σχ.					-2,337	3,653	,056	,097
		Chi-square	df	Sig.		Chi-square	Df	Sig

Omnibus Tests	37,219	8	,000	46,527	12	,000
Of Model coef						
Hosmer & Lemeshow	6,412	8	,601	4,891	8	,769
% Correct Predictions	77,1			81,7		
-2 Log likelihood	146,373			137,064		
Nagelkerke R Square	,309			,375		

Για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού) καθώς και για το τελικό μοντέλο (συν των χαρακτηριστικών του σχολείου, οι μεταβλητές που είναι στατιστικά σημαντικές και τα odds ratio της κάθε μεταβλητής, παρουσιάζονται στον πίνακα 8. Για το πρώτο μοντέλο, με κριτήριο το 0,5 της στατιστικής σημαντικότητας, οι ανεξάρτητες μεταβλητές που προκύπτουν στατιστικά σημαντικές είναι: η οικογενειακή κατάσταση του εκπαιδευτικού, η γνώση των ενδείξεων και των συμπτωμάτων της κακοποίησης-παραμέλησης και οι αντιλήψεις σχετικά με επιβολή πειθαρχίας ενώ στο τελικό μοντέλο προστίθεται και η περιοχή που βρίσκεται το σχολείο.

Όσον αφορά στη ‘οικογενειακή κατάσταση’, ένας ανύπαντρος εκπαιδευτικός είναι 3,012 φορές πιο πιθανό να εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης από ένα παντρεμένο εκπαιδευτικό.

Για τη μεταβλητή ‘γνώση των ενδείξεων και συμπτωμάτων της κακοποίησης-παραμέλησης’ διαπιστώνουμε μία μονάδα αύξησης στην κλίμακα του ECAQ, από καλή γνώση σε κακή γνώση (π.χ. από 3 σε 4) μειώνει την πιθανότητα εντοπισμού περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης κατά 0,711. Δηλαδή, όσο πιο καλή γνώση έχει ο εκπαιδευτικός σχετικά με τις ενδείξεις και τα συμπτώματα της κακοποίησης-παραμέλησης, τόσο πιο πιθανό είναι κατά 1,4 φορές (1/0,711) να εντοπίσει μια τέτοια περίπτωση, δηλαδή σε ποσοστό κατά 40% (1,4-1) πιο πιθανό έναν εκπαιδευτικό που δεν έχει καλή γνώση των ενδείξεων.

Για τη μεταβλητή ‘αντιλήψεις σχετικά με επιβολή πειθαρχίας’ διαπιστώνεται ότι μία μονάδα αλλαγής στην κλίμακα μέτρησης, από ‘θετικές αντιλήψεις’ σε ‘αρνητικές αντιλήψεις’ (π.χ. από 3 σε 4)

μειώνεται η πιθανότητα εντοπισμού περιστατικών κακοποίησης κατά ,408. Δηλαδή όσο πιο πολύ πιστεύει ο εκπαιδευτικός ότι δεν είναι επιτρεπτή η χρήση σωματικής τιμωρίας από τους εκπαιδευτικούς και ότι οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να πειθαρχούν τα παιδιά τους με όποιο τρόπο θέλουν τόσο πιο πιθανό είναι, κατά 2,45 (1/0,408) φορές, να εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης.

Για την 'τοποθεσία/ περιοχή όπου βρίσκεται το σχολείο' διαπιστώνουμε ότι μονάδα αλλαγής στην ανεξάρτητη μεταβλητή (από αγροτική σε αστική) μειώνει την πιθανότητα του εντοπισμού περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης κατά 0,61. Δηλαδή οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε αγροτικές περιοχές είναι πιο πιθανό κατά 1,45 (1/0,69) φορές να εντοπίσουν ένα περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης, συγκριτικά με αυτούς που εργάζονται σε αστικές περιοχές, δηλαδή σε ποσοστό κατά 45% (1.45-1) πιο πιθανό.

4.3.2. Για την Αναφορά περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων

Από το συνολικό δείγμα των 153 εκπαιδευτικών, οι 20 μόνο έχουν προβεί σε αναφορά περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας. Η εξαρτημένη μεταβλητή, η οποία μετράει την υποβολή αναφοράς περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων από τους εκπαιδευτικούς, είναι το «Ναι». Το «Ναι» είναι ισούται με 1 αν ο εκπαιδευτικός έχει αναφέρει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής του καριέρας ετών και 0=Όχι αν δεν έχει αναφέρει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής του καριέρας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο το μοντέλο με την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων όσο και το τελικό μοντέλο δεν είναι στατιστικά σημαντικό με $\chi^2(8, N=153)=13,868, p=,085$ και $\chi^2(12, N=153) = 17,763, p= ,123$ αντίστοιχα, γεγονός που δεν επιτρέπει την περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων.

Πίνακας 9

Αποτελέσματα Logistic Regression για Αναφορά περιστατικών Κα-Πα

	Block 1			Block 2		
	Chi-square	df	Sig.	Chi-square	df	Sig.
Omnibus Tests	13,868	8	,085	17,763	12	,123
Of Model coef						
Hosmer & Lemeshow	3,565	8	,894	5,000	8	,758

4.3.3. Για τον Εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης παραμέλησης αλλά την απόφαση της Μη-Αναφοράς τους (detect but not report)

Από το συνολικό δείγμα των 153 εκπαιδευτικών, οι 20 έχουν εντοπίσει περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης αλλά αποφάσισαν να μην την αναφέρουν κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Η εξαρτημένη μεταβλητή, η οποία μετράει τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων αλλά την απόφαση της μη αναφοράς τους από τους εκπαιδευτικούς, είναι ΝΑΙ. Το Ναι ισούται με 1 αν ο εκπαιδευτικός έχει εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης αλλά αποφάσισε να μην την αναφέρει κατά την διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών και 0=Όχι αν δεν έχει εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης την οποία αποφάσισε να μην αναφέρει κατά τη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών.

Τα αποτελέσματα για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού) έδειξαν ότι το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό με $\chi^2 (8, N=153)= 25,751$, $p=,001$. Το μοντέλο μπορεί να προβλέψει σωστά το 99,2% από αυτούς που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν και το 14,3% από αυτούς που εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν, με συνολικό ποσοστό επιτυχίας 87,6%. Το Hosmer & Lemeshow goodness of fit είναι $\chi^2 (8, N=153)= 13,767$, $p=$,

ECAQ Γνώση	,054	,214	,643	1,055	,047	,158	,691	1,049
Διαδικασιών Αναφοράς								
ECAQ Αντιλήψεις σχετικά με επιβολή πειθαρχίας	,264	3,199	,074	1,303	,240	2,260	,133	1,271
Εκτιμώμενη σοβαρότητα					-,431	2,184	,139	,650
Κα-Πα								
Τοποθεσία σχ.					,097	,007	,932	1,102
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο μαθητών σχ..					-,484	,501	,479	,616
Αριθμός Μαθητών Σχ					,361	,122	,727	1,435
		Chi-square	df	Sig.	Chi-square	Df	Sig	
Omnibus Tests	25,751		8	,001	28,838	12	,004	
Of Model coef								
Hosmer & Lemeshow	13,767		8	,088	16,693	8	,033	
% Correct Predictions	87,6				89,5			
-2 Log likelihood	96,634				93,547			
Nagelkerke R Square	,281				,312			

Συγκεκριμένα οι μεταβλητές που είναι στατιστικά σημαντικές και τα odds ratio της κάθε μεταβλητής, παρουσιάζονται στον πίνακα 10, τόσο για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων (Block 1) όσο και για την δεύτερη (Block 2). Με κριτήριο το 0,5 της στατιστικής σημαντικότητας, η μόνη ανεξάρτητη μεταβλητή που είναι στατιστικά σημαντική, για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων είναι τα χρόνια εμπειρίας.

Τα odds ratio για τα χρόνια εμπειρίας ως εκπαιδευτικός είναι 0,911 γεγονός που δείχνει ότι μία αύξηση των χρόνων εμπειρίας (π.χ. από 20 σε 21 χρόνια) μειώνει την πιθανότητα εντοπισμού αλλά

μη αναφοράς περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων κατά 0.911. Δηλαδή διαπιστώνεται ότι όσο πιο νέος είναι ο εκπαιδευτικός, τόσο πιο πιθανό, κατά 1,09 (1/0,911), είναι να εντοπίσει μια περίπτωση αλλά να μην την αναφέρει, συγκριτικά με τους πιο έμπειρους εκπαιδευτικούς. Σε ποσοστό, εκπαιδευτικοί με λιγότερη επαγγελματική εμπειρία, είναι 9% (1-1,09) πιο πιθανό να εντοπίσουν μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης και να αποφασίσουν να μην προβούν σε αναφορά της, συγκριτικά με τους πιο έμπειρους εκπαιδευτικούς.

5. Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη, ελέγχθηκε το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων εκπληρώνουν τον υποχρεωτικό τους ρόλο να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων υποπτευθούν ή διαπιστώσουν. Επιπλέον διερευνήθηκαν οι γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων και ειδικότερα οι γνώσεις τους για τις ενδείξεις των διαφορετικών τύπων κακοποίησης. Στη συνέχεια ελέγχθηκε η προβλεπτική ικανότητα 12 ανεξάρτητων μεταβλητών, χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και χαρακτηριστικών του σχολείου, στην ικανότητα και απόφαση των εκπαιδευτικών για εντοπισμό, αναφορά αλλά και εντοπισμό και την απόφαση της μη αναφοράς περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων.

Το δείγμα αποτελούσαν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς ο πρόσφατος νόμος 3500/2006 (ΦΕΚ/232/Α'/24-11-06) στην Ελλάδα, αφορά αυτή την ομάδα επαγγελματιών και απαιτεί από αυτούς να αναφέρουν στο διευθυντή του σχολείου, οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου υποπτευθούν ή διαπιστώσουν. Η συμπεριφορά του

εντοπισμού και της αναφοράς, μελετήθηκε ξεχωριστά, θεωρώντας τες δύο μέρη/τιμήματα της συνολικής συμπεριφοράς που απαιτεί από αυτούς ο νόμος, εφόσον πρώτα οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εντοπίσουν μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης και στη συνέχεια να την αναφέρουν.

Ένα βασικό εύρημα της παρούσας μελέτης που επιβεβαιώνει την σχετική βιβλιογραφία (Alvarez et al., 2005; Beck et al., 1994; Crenshaw et al., 1995; Greytak, 2009; Goebbeles et al., 2008; O'Toole et al., 1999; Reiniger, Robison & McHugh, 1995; Walsh et al, 2008) είναι ότι οι εκπαιδευτικοί πολλές φορές δεν είναι συνεπείς με την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν. Διαπιστώνεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό περιπτώσεων που υποπτεύονται δεν αποφασίζουν ή δεν καταφέρνουν να το αναφέρουν. Συγκεκριμένα, 44 (28,8%) εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων τα τελευταία 2 χρόνια ενώ μόνο οι 20 (13,1%) εκπαιδευτικοί έχουν προβεί σε αναφορά κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας (13 από αυτούς που έχουν εντοπίσει τα τελευταία δύο χρόνια και 7 από το υπόλοιπο δείγμα των εκπαιδευτικών). Τέλος, 20 (13,1%) εκπαιδευτικοί αποφάσισαν να μην προβούν σε αναφορά των περιπτώσεων που υποπτεύθηκαν ή διαπίστωσαν. Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι *οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα, παρά τα όσα προβλέπει η σχετική νομοθεσία, δεν αναφέρουν όλες τις περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης που υποπτεύονται ή διαπιστώνουν, δεν εκπληρώνουν, δηλαδή, τον υποχρεωτικό τους ρόλο να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν ή διαπιστώσουν. Διαπιστώνουμε, επομένως, ότι πολλές περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης, πολλά ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, δεν καταφέρνουν να αναγνωριστούν ή/και να αναφερθούν, όπως ορίζει ο νόμος.*

Το εύρημα της μειωμένης υποβολής αναφοράς (underreporting) από τους εκπαιδευτικούς, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, συμφωνεί με τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών (Alvarez et al., 2005; Beck et al., 1994; Crenshaw et al., 1995; Greytak, 2009; Goebbeles et al., 2008; O'Toole et al., 1999; Reiniger, Robison & McHugh, 1995; Walsh et al, 2008). Ωστόσο, η μειωμένη υποβολή αναφοράς στην παρούσα μελέτη όπως και σε άλλες (Goebbeles et al., 2008; Greytak, 2009), μπορεί

επιπλέον να υποτιμά τα πραγματικά δεδομένα της μειωμένης αναφοράς περιστατικών κακοποίησης- παραμέλησης. Συγκεκριμένα, η παρούσα μελέτη βασίζεται στις αναδρομικές ανακλήσεις του εντοπισμού και της αναφοράς. Αν και η αναφορά μιας περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου είναι ένα γεγονός που οι εκπαιδευτικοί είναι δύσκολο να ξεχάσουν, ωστόσο είναι πιθανό ψευδείς απαντήσεις (recall biases) να ενυπάρχουν εξαιτίας της ‘κοινωνικής επιθυμητότητας’, που ενδέχεται να οδηγεί σε υποτίμηση της ‘μη επιθυμητής’ συμπεριφοράς, που στην προκειμένη περίπτωση είναι η αποτυχία αναφοράς.

Όσον αφορά στις γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης (π.χ. ορισμός, αναγνώριση, νομικά θέματα, διαδικασία αναφοράς), διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, το 66,7%, αξιολογεί το επίπεδο γνώσεών τους ως μικρό, ενώ μόνο το 33,3% δήλωσε ότι έχει ικανοποιητικό/επαρκές επίπεδο γνώσεων. Το αποτέλεσμα αυτό, συμφωνεί με την σχετική βιβλιογραφία, ως προς την *ανεπάρκεια των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης*. (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Kenny, 2001; Kenny 2004; Tite, 1993; Walsh et al., 2005). Ειδικότερα ως προς τις κύριες πηγές πληροφόρησης των εκπαιδευτικών, αυτές φαίνεται να προέρχονται κυρίως μέσα από την τηλεόραση (80,4%), ακολουθεί η ανάγνωση βιβλίων, άρθρων και εφημερίδων (78,4%), η συζήτηση με τους συναδέλφους (56,9%), τα σεμινάρια/εργαστήρια (17,6%) και τελευταία ακολουθούν τα σχετικά με τη κακοποίηση μαθήματα στο πανεπιστήμιο (13,1%). Το γεγονός αυτό δείχνει *την ελλιπή κατάρτιση και προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση θεμάτων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων*. Τα ευρήματα αυτά, επίσης συμφωνούν με τη σχετική βιβλιογραφία, ότι *η παιδική κακοποίηση-παραμέληση δεν καλύπτεται επαρκώς ως θέμα στα προπτυχιακά μαθήματα των εκπαιδευτικών*. (Kenny, 2001; O’Toole et al., 1999).

Όσον αφορά, συγκεκριμένα, τη γνώση των ενδείξεων των διαφόρων τύπων της κακοποίησης, στην παρούσα μελέτη ερευνήθηκε η γνώση των ενδείξεων της σωματικής κακοποίησης, της παραμέλησης και της σεξουαλικής κακοποίησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι *οι εκπαιδευτικοί*

διαθέτουν καλύτερη γνώση για τις ενδείξεις της παραμέλησης, ακολουθούμενων των ενδείξεων της σωματικής κακοποίησης και τελευταίας αυτών της σεξουαλικής κακοποίησης. Το συνολικό επίπεδο γνώσεων των ενδείξεων αξιολογείται από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών ως μέτριο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχέση που διαφαίνεται μεταξύ των γνώσεων των εκπαιδευτικών για τις ενδείξεις των διαφόρων τύπων κακοποίησης και του εντοπισμού περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης. Συγκεκριμένα η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών ως προς τις γνώσεις τους για τις ενδείξεις των τύπων κακοποίησης-παραμέλησης, παρουσιάζει μια συμφωνία με τον τύπο της κακοποίησης-παραμέλησης που τείνουν να εντοπίζουν, καθώς οι εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει περισσότερες περιπτώσεις παραμέλησης, εν συνεχεία περιπτώσεις συναισθηματικής και σωματικής κακοποίησης και λιγότερες περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης (37 περιπτώσεις παραμέλησης, 23 περιπτώσεις συναισθηματικής κακοποίησης, 22 περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης και μόνο 3 περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης). Από τα παραπάνω, διαφαίνεται ότι πιθανόν όσο πιο καλή γνώση των ενδείξεων μιας μορφής κακοποίησης έχουν οι εκπαιδευτικοί τόσο πιο πολλές είναι οι πιθανότητες εντοπισμού αυτής της μορφής, γεγονός που φαίνεται και πάλι να επιβεβαιώνει την σχετική βιβλιογραφία (Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000), ενώ όπως διαπιστώνεται σε μια μελέτη της Walsh και των συνεργατών της (2005) οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν ελλιπή γνώση των ενδείξεων και αβεβαιότητα σχετικά με τον εντοπισμό και την αναφορά κυρίως των περιπτώσεων σεξουαλικής κακοποίησης. Συμπερασματικά, διαφαίνεται πως πιθανόν εξαιτίας της ελλιπούς εκπαίδευσης και εξάσκησης σε θέματα κακοποίησης-παραμέλησης, αρκετοί εκπαιδευτικοί δεν γνωρίζουν τα κύρια συμπτώματα και τις σημαντικότερες ενδείξεις όλων των τύπων της κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Επομένως είναι πιθανόν ορισμένες μορφές κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων (όπως φαίνεται στη παρούσα εργασία κυρίως η σεξουαλική κακοποίηση) να μην εντοπίζονται και να μην αναφέρονται.

Όσον αφορά στην υποβολή αναφοράς, οι εκπαιδευτικοί που υπέβαλαν αναφορά κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, ήταν 20 (13,1%), από το

συνολικό δείγμα των 153 εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, ανέφεραν περισσότερες περιπτώσεις παραμέλησης (35 περιπτώσεις), ακολουθούμενες από περιπτώσεις σωματικής και συναισθηματικής κακοποίησης (16 και 10 περιπτώσεις αντίστοιχα) και τέλος μία μόνο αναφορά αφορούσε περίπτωση σεξουαλικής κακοποίησης. Από τον τύπο της κακοποίησης των περιπτώσεων που δηλώνουν ότι ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί, παρατηρείται η ίδια αναλογία με την αξιολόγηση των γνώσεών τους σχετικά με τις ενδείξεις του κάθε τύπου κακοποίησης. Παράλληλα, ωστόσο διαπιστώνεται η ίδια αναλογία και στις περιπτώσεις όπου οι εκπαιδευτικοί εντόπισαν αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν (13 περιπτώσεις παραμέλησης, 13 και 9 περιπτώσεις σωματικής και συναισθηματικής κακοποίησης αντίστοιχα και μόνο 2 περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης). Συνεπώς, *η σχέση μεταξύ της γνώσης των ενδείξεων και της υποβολής αναφοράς, πιθανόν να οφείλεται, στο μεγαλύτερο ποσοστό εντοπισμού αυτών των περιπτώσεων και όχι σε κάποια επίδραση της γνώσης των ενδείξεων στην αναφορά.*

Διαπιστώνεται, επομένως, ότι οι εκπαιδευτικοί αν και αναφέρουν συχνότερα περιπτώσεις παραμέλησης, σωματικής ή συναισθηματικής κακοποίησης, παρά σεξουαλικής κακοποίησης, επίσης αποφασίζουν να μην αναφέρουν περισσότερες περιπτώσεις παραμέλησης, σωματικής ή συναισθηματικής κακοποίησης. Συνεπώς η σχέση των γνώσεων των ενδείξεων και της αναφοράς ίσως να είναι απλά απόρροια του συχνότερου εντοπισμού_αυτών των περιπτώσεων, παρά κάποιας επίδρασης της γνώσεως των ενδείξεων του κάθε τύπου κακοποίησης στην υποβολή αναφοράς. Το γεγονός αυτό πιθανόν να δείχνει ότι υπάρχουν άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση για αναφορά μιας περίπτωσης, από την απλή γνώση των ενδείξεων των τύπων_κακοποίησης-παραμέλησης ή την γενικότερη επίδραση του τύπου κακοποίησης στην υποβολή αναφοράς. Δηλαδή, ενώ διαφαίνεται ότι *η ικανότητα και απόφαση του εντοπισμού επηρεάζεται από τις ειδικότερες γνώσεις των μορφών κακοποίησης-παραμέλησης, η απόφαση για αναφορά φαίνεται να μην επηρεάζεται απόλυτα και αποκλειστικά από αυτό, αλλά πιθανόν άλλοι, διαφορετικοί παράγοντες, επιδρούν σε αυτήν την_δεύτερη απόφαση.* Επιπλέον, διαπιστώνεται, σε αντίθεση με την σχετική βιβλιογραφία όπου οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν πιο συχνά περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης (Crenshaw et al., 1995; Kenny, 2001; Tite,

1993), ότι στην παρούσα μελέτη οι περιπτώσεις παραμέλησης είναι αυτές που εντοπίζονται αλλά και αναφέρονται συχνότερα και εν συνεχεία ακολουθούν οι περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης.

Όσον αφορά στη γνώση των εκπαιδευτικών σχετικά με το που πρέπει να υποβάλλουν την αναφορά, από τους 20 εκπαιδευτικούς οι οποίοι έχουν προβεί σε αναφορά έστω μία περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας, οι 10 (50%) δήλωσαν ότι την ανέφεραν στο διευθυντή του σχολείου (ένας από αυτούς το ανέφερε και στους συναδέλφους του). Δύο άλλοι εκπαιδευτικοί το ανέφεραν στον Σχολικό Σύμβουλο, δύο στον Σύλλογο Διδασκόντων, δύο στην Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ένας στον Εισαγγελέα Ανηλίκων (ο οποίος είναι διευθυντής) και τέλος ένας στο Κοινωνικό Λειτουργό του σχολείου. Οι υπόλοιποι 2, από τους 20 εκπαιδευτικούς, δεν απάντησαν/δεν συμπλήρωσαν την ερώτηση 'σε ποιον αναφέρατε τη κακοποίηση-παραμέληση'.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι οι μισοί εκπαιδευτικοί (οι 10 από τους 20) ανέφεραν στο διευθυντή, έτσι όπως προβλέπει ο σχετικός νόμος. Ωστόσο, οι υπόλοιποι φαίνεται να μην έχουν καλή γνώση των υποχρεώσεών τους για το που θα πρέπει να υποβάλλουν την αναφορά. Το γεγονός αυτό, πιθανόν να λειτουργεί ανασταλτικά στην απόφαση αναφοράς μιας περίπτωσης ή παρά την πρόθεση του εκπαιδευτικού να αναφέρει μια περίπτωση, πιθανόν να μην επιτυγχάνεται η επιτυχής αναφορά της. Επιπροσθέτως, στις ερωτήσεις για τις γνώσεις τους για το σχετικό νόμο, τις υποχρεώσεις που αυτός επιβάλλει και τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί για την υποβολή αναφοράς καθώς και τις νομικές συνέπειες που θα υπάρχουν σε περίπτωση εσφαλμένης αναφοράς, σε αντίθεση με τη σχετική βιβλιογραφία όπου ένα μικρό μόνο ποσοστό των εκπαιδευτικών φαίνεται να έχει καλή γνώση αυτών (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Kenny, 2001; Kenny 2004), στη παρούσα μελέτη η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, δήλωσε ότι έχει μέτρια προς καλή γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής μιας αναφοράς. Εξαιτίας αυτού και σε συνδυασμό με το ότι το 50% των εκπαιδευτικών που έχουν υποβάλλει αναφορά κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας ακολούθησαν τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος (υποβολή στο διευθυντή του σχολείου), διαπιστώνεται ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί γνωρίζουν το νόμο που αφορά την υποχρεωτική αναφορά

περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, τις διαδικασίες που αυτός προβλέπει για την υποβολή αναφοράς αλλά και τις πιθανές νομικές συνέπειες σε περίπτωση εσφαλμένης αναφοράς.

Ειδικότερα για τους εκπαιδευτικούς που κατείχαν διευθυντική θέση την σχολική χρονιά όπου διενεργήθηκε η παρούσα μελέτη, αυτοί ήταν μόνο 12 (7,8%) από το σύνολο των 153 εκπαιδευτικών. Από αυτούς τους 12, μόνο οι 4 έχουν εντοπίσει περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Όσον αφορά στην υποβολή αναφοράς, από τους 12 διευθυντές που συμμετείχαν στην μελέτη, μόνο δύο δήλωσαν ότι έχουν αναφέρει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης, ενόσω κατείχαν τη διευθυντική θέση, και μόνο ο ένας διευκρίνισε το που υπέβαλε την αναφορά, στον εισαγγελέα ανηλίκων, όπου είναι και ο σωστός σύμφωνα με το νόμο τρόπος υποβολής μιας αναφοράς. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται πως οι διευθυντές των σχολείων *δε φαίνεται να είναι ικανοί ούτε στο να εντοπίσουν περιπτώσεις κακοποίησης*, καθώς μόνο 4 από τους 12 έχουν εντοπίσει, *αλλά ούτε και στο να αναφέρουν τις περιπτώσεις που εντοπίζουν*, καθώς μόνο οι 2 έχουν αναφέρει, ένας εκ των οποίων δεν διευκρινίζει το που υπέβαλλε την αναφορά. Επιπλέον, *διαπιστώνεται ότι και οι διευθυντές των σχολείων δεν είναι συνεπείς με τον υποχρεωτικό τους ρόλο να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπευθούν ή διαπιστώσουν*. Ενδιαφέρον, δε, έχει το ότι μόνο ένας από τους 12 διευθυντές φάνηκε να γνωρίζει το που πρέπει να υποβάλλει μία αναφορά, γεννώντας αμφιβολίες για το κατά πόσο οι διευθυντές γνωρίζουν το νόμο και τις διαδικασίες που αυτός προβλέπει για την υποβολή αναφοράς.

Ένα άλλο στοιχείο που διαπιστώνεται από τις περιπτώσεις που συνολικά οι εκπαιδευτικοί έχουν εντοπίσει ή/και αναφέρει ή/και εντοπίσει αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν, είναι ότι παρά την ελλιπή γνώση των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης, *αρκετοί φαίνεται να γνωρίζουν την ύπαρξη του φαινομένου του 'πολυθυματοποιημένου παιδιού'*, των παιδιών δηλαδή που υφίστανται περισσότερων μορφών κακοποίησης παράλληλα. Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί εντόπισαν 15 περιπτώσεις συνύπαρξης δύο ή περισσότερων μορφών κακοποίησης-παραμέλησης, ανέφεραν συνολικά 5 περιπτώσεις συνύπαρξης δύο ή περισσότερων μορφών κακοποίησης και

εντόπισαν αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν 8 περιπτώσεις συνύπαρξης δύο ή περισσότερων μορφών κακοποίησης-παραμέλησης.

Όσον αφορά στα αποτελέσματα των τριών μοντέλων που μελετήθηκαν, δεδομένων των αντικρουόμενων αποτελεσμάτων των σχετικών ερευνών, τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης άλλοτε επιβεβαιώνουν και άλλοτε αμφισβητούν τα συμπεράσματα των άλλων ερευνών.

Συγκεκριμένα για το πρώτο μοντέλο, τον εντοπισμό δηλαδή περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης, διαπιστώθηκε ότι από τις 12 ανεξάρτητες μεταβλητές που ελέγχθηκαν (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και των χαρακτηριστικών του σχολείου), στατιστικά σημαντικές ήταν μόνο τέσσερις. Ωστόσο, το μοντέλο, δεδομένου ότι από αυτό απουσιάζουν τα χαρακτηριστικά της περίπτωσης, που στη σχετική βιβλιογραφία καταφέρνουν να ερμηνεύσουν το μεγαλύτερο ποσοστό στον εντοπισμό, ερμηνεύει ένα σχετικά σημαντικό ποσοστό και συγκεκριμένα το 37,5%.

Συγκεκριμένα, μόνο με τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού, το μοντέλο ερμηνεύει το 30,9% της συνολικής διακύμανσης, με τρεις στατιστικά σημαντικές ανεξάρτητες μεταβλητές, ενώ από τα χαρακτηριστικά του σχολείου, μόνο μία στατιστικά σημαντική ανεξάρτητη μεταβλητή, ερμηνεύει ένα ποσοστό της τάξης του 6,6%, βελτιώνοντας το ποσοστό ερμηνείας του μοντέλου.

Το μοντέλο για τον εντοπισμό, με την πρώτη εισαγωγή δεδομένων (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού) επιτυγχάνει να προβλέψει σωστά το 89% των εκπαιδευτικών που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης τα τελευταία δύο χρόνια και το 47,7% των εκπαιδευτικών που εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης. Το συνολικό ποσοστό 'προβλεπτικής επιτυχίας' του μοντέλου, με τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού ως ανεξάρτητες μεταβλητές, είναι 77,1%. Μετά τη δεύτερη εισαγωγή των υπόλοιπων ανεξάρτητων μεταβλητών, των χαρακτηριστικών δηλαδή του σχολείου, η προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου βελτιώνεται. Συγκεκριμένα το τελικό μοντέλο επιτυγχάνει να προβλέψει το 92,7% των εκπαιδευτικών που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης τα τελευταία δύο χρόνια, βελτιώνοντας την προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου κατά 3,7%. Όσον αφορά στους εκπαιδευτικούς που εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης τα τελευταία δύο χρόνια, το μοντέλο επιτυγχάνει να προβλέψει σωστά το 54,5% από αυτούς, βελτιώνοντας τη προβλεπτική

ικανότητα του μοντέλου κατά 6,8%. Το συνολικό ποσοστό επιτυχίας του μοντέλου, με όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές, είναι 81,7%, βελτιώνοντας την συνολική προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου κατά 4,6%.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι *τα χαρακτηριστικά του σχολείου βελτιώνουν το μοντέλο και την προβλεπτική του ικανότητα για τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς*. Ωστόσο, καταφέρνουν να ερμηνεύσουν ένα μικρό μόνο ποσοστό της διακύμανσης.

Από τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού, το φύλο του εκπαιδευτικού δεν εμφάνισε κάποια προβλεπτική σχέση με τον εντοπισμό, επιβεβαιώνοντας ορισμένες από τις σχετικές μελέτες (Crenshaw et al., 1995; Webster et al., 2005) και αναιρώντας άλλες που εμφάνιζαν τις γυναίκες να είναι πιο πιθανό να εντοπίσουν περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης από τους άντρες (Beck et al., 1994; Kenny 2001) ή τη μελέτη του O'Toole που υποστήριξε ότι οι άντρες είναι πιο πιθανό να εντοπίσουν και να αναφέρουν περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Στο παρόν πολιτισμικό πλαίσιο, τουλάχιστον, διαπιστώνεται πως το φύλο του εκπαιδευτικού δεν επιδρά στον εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης.

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση (ανύπαντρος-παντρεμένος) των εκπαιδευτικών, διαπιστώθηκε ότι ένας ανύπαντρος εκπαιδευτικός είναι 3 φορές πιο πιθανό να εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης από ένα παντρεμένο εκπαιδευτικό, αναιρώντας τα αποτελέσματα του O'Toole και των συνεργατών του (1999) όπου δε βρήκε σχέση μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης των εκπαιδευτικών. Στην παρούσα μελέτη, ωστόσο, η οικογενειακή κατάσταση των επαγγελματιών φαίνεται να επηρεάζει τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, πιθανόν εξαιτίας της μεγαλύτερης ανοχής σε 'ελαφρά' περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας που μπορεί να έχει ένας παντρεμένος εκπαιδευτικός, πιθανόν εξαιτίας της προσωπικής του εμπειρίας ως γονέα. Οι ανύπαντροι εκπαιδευτικοί, καθώς οι ίδιοι δεν έχουν παιδιά, ίσως είναι πιο 'αυστηροί' στις συμπεριφορές που θεωρούν κακοποίηση-παραμέληση συγκριτικά με τους παντρεμένους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι ορισμένες ήπιες μορφές κακοποίησης πιθανόν να τις ερμηνεύουν ως τρόπους επιβολής της πειθαρχίας.

Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των εκπαιδευτικών, τα αποτελέσματα της εν λόγω μελέτης, έδειξαν ότι αυτό δεν επιδρά στον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, επιβεβαιώνοντας ορισμένες από τις σχετικές μελέτες (O'Toole et al., 1999; Walsh et al., 2008). Αυτό που στην παρούσα μελέτη φάνηκε να προβλέπει την ικανότητα του εντοπισμού από τους εκπαιδευτικούς, ήταν η γνώση τους σχετικά με τις ενδείξεις της κακοποίησης και όχι το γενικότερο μορφωτικό τους επίπεδο, το οποίο μπορεί και να μην είχε καμία σχέση με το ζήτημα της κακοποίησης και παραμέλησης των ανηλίκων.

Συγκεκριμένα για τη μεταβλητή 'γνώση των ενδείξεων και συμπτωμάτων της κακοποίησης-παραμέλησης' διαπιστώνουμε ότι όσο πιο καλή γνώση έχει ο εκπαιδευτικός σχετικά με τις ενδείξεις και τα συμπτώματα της κακοποίησης-παραμέλησης, τόσο πιο πιθανό είναι να εντοπίσει μια τέτοια περίπτωση, σε σχέση με έναν εκπαιδευτικό που δεν έχει καλή γνώση των ενδείξεων. Τα αποτελέσματα αυτά αναιρούν το παράδοξο αποτέλεσμα της Walsh και των συνεργατών της (2008), που υποστήριξε ότι οι εκπαιδευτικοί με μικρότερο επίπεδο γνώσεων των θεμάτων κακοποίησης ήταν πιθανότερο να εντοπίσουν και να αναφέρουν περιπτώσεις κακοποίησης, ενώ συμφωνούν με τα ευρήματα της μελέτης του O'Toole και των συνεργατών του (1999). Η επίδραση των γνώσεων των ενδείξεων και των συμπτωμάτων της κακοποίησης-παραμέλησης στον εντοπισμό τέτοιων περιστατικών, σε συνάρτηση με τα όσα ειπώθηκαν παραπάνω για τη σχέση που παρατηρείται μεταξύ της ειδικότερης γνώσης του κάθε τύπου κακοποίησης και του εντοπισμού αυτού του τύπου, φαίνεται να δείχνει ότι *όσο μεγαλύτερη γνώση για τις ενδείξεις ενός τύπου κακοποίησης-παραμέλησης έχει ο εκπαιδευτικός, τόσο πιθανότερος είναι ο εντοπισμός μίας τέτοιας περίπτωσης. Αντίθετα ελλιπέστερη γνώση ενός τύπου κακοποίησης οδηγεί σε λιγότερες πιθανότητες εντοπισμού αυτού του τύπου.* Οι εκπαιδευτικοί στο εν λόγω δείγμα, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, έχουν καλύτερη γνώση των ενδείξεων της παραμέλησης, ακολουθώντας η γνώση των ενδείξεων της σωματικής κακοποίησης και τελευταίας της σεξουαλικής, ενώ πράγματι φαίνεται να εντοπίσουν περισσότερες περιπτώσεις παραμέλησης, ακολουθούμενες από τις περιπτώσεις σωματικής και συναισθηματικής κακοποίησης, με λιγότερες αυτές της σεξουαλικής κακοποίησης. Η ύπαρξη περισσότερων γνώσεων για κάποιον τύπο κακοποίησης, φαίνεται να

διευκολύνει την αναγνώριση αυτού του τύπου κακοποίησης και να βοηθάει στην πολυπλοκότητα της απόφασης του κατά πόσο τα σημάδια και οι ενδείξεις προέρχονται από κακοποίηση ή από άλλες παιδικές και αναπτυξιακές δυσκολίες. *Τα αποτελέσματα αυτά, είναι ιδιαίτερος ενθαρρυντικά για την επίδραση που μπορεί να έχει η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων.*

Τα χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας, στην εν λόγω μελέτη, δεν εμφάνισαν προβλεπτική σχέση με την ικανότητα εντοπισμού των εκπαιδευτικών, επιβεβαιώνοντας ορισμένες μελέτες (Kenny, 2004; Webster et al., 2005) και αναιρώντας άλλες (Goebbeles et al., 2008; Kenny, 2001; Walsh et al., 2008) που έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη επαγγελματική εμπειρία είναι πιο πιθανό να εντοπίσουν μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης, συγκριτικά με τους εκπαιδευτικούς με μικρή επαγγελματική εμπειρία, καθώς και τη μελέτη του O'Toole και των συνεργατών του (1999) όπου τα χρόνια εμπειρίας συσχετίζονταν αρνητικά με τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης. Τα αντικρουόμενα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών, πιθανόν να οφείλονται στους διαφορετικούς πληθυσμούς όπου πραγματοποιείται η εκάστοτε μελέτη και στα ειδικά διαφορετικά πληθυσμιακά χαρακτηριστικά που ενυπάρχουν σε αυτούς. Για παράδειγμα, σημαντικό ρόλο ίσως διαδραματίζει το κατά πόσο στην εκάστοτε χώρα πραγματοποιούνται επιμορφωτικά και εκπαιδευτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς, σχετικά με τα θέματα της παιδικής κακοποίησης. Στις χώρες όπου διενεργούνται συχνά τέτοια προγράμματα, η αύξηση των χρόνων επαγγελματικής εμπειρίας πιθανόν να οδηγεί και σε εμπλουτισμό των γνώσεων και των εμπειριών των εκπαιδευτικών σχετικά με τη κακοποίηση-παραμέληση ανηλίκων. Αντιθέτως, στα ελληνικά σχολεία, όπου σπανίως διενεργούνται τέτοια προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς, η αύξηση των χρόνων επαγγελματικής τους εμπειρίας δεν φαίνεται να οδηγεί απαραίτητα και στην ύπαρξη περισσότερων γνώσεων και εμπειριών σχετικών με το φαινόμενο της παιδικής κακομεταχείρισης. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο ίσως διαδραματίζει και το χρονικό διάστημα ύπαρξης του σχετικού νόμου στις εκάστοτε χώρες. Αυτό πιθανόν να επηρεάζει το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί έχουν βιώσει στο παρελθόν εμπειρίες εντοπισμού και αναφοράς. Δηλαδή, στα κράτη όπου ο νόμος για την υποχρέωση της αναφοράς είναι αρκετά παλαιός, ίσως έχει δοθεί η

δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να βιώσουν περισσότερες εμπειρίες εντοπισμού και αναφοράς, αυξάνοντας έτσι τις γνώσεις τους με την παράλληλη αύξηση των χρόνων επαγγελματικής τους εμπειρίας. Αντιθέτως, η πρόσφατη εγκαθίδρυση του σχετικού νόμου στην Ελλάδα, ίσως δεν έχει δώσει ακόμη τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να βιώσουν αρκετές παρελθοντικές εμπειρίες εντοπισμού και αναφοράς, με αποτέλεσμα η μεγαλύτερη επαγγελματική εμπειρία να μην οδηγεί σε περισσότερες εμπειρίες σε θέματα εντοπισμού και αναφοράς.

Το πλαίσιο εργασίας των εκπαιδευτικών, αν είναι δηλαδή εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δεν φάνηκε να επηρεάζει την απόφαση εντοπισμού περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης από τους ίδιους, δείχνοντας ότι *οι εκπαιδευτικοί δεν ακολουθούν στερεότυπα που περιορίζουν τη κακοποίηση σε μικρής ηλικίας παιδιά και μπορούν να εντοπίσουν περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης ανεξάρτητα από την ηλικία των ανήλικων θυμάτων*. Το συμπέρασμα αυτό, φαίνεται να συμφωνεί με το συμπέρασμα του O'Toole και των συνεργατών του (1999) όπου οι εκπαιδευτικοί αναγνώρισαν την ύπαρξη κακοποίησης ακόμη και σε παιδιά 16 ετών, κι όχι μόνο στις νεαρές ηλικίες.

Όσον αφορά στη γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής μιας αναφοράς, αν και η πλειοψηφία των σχετικών μελετών υποστηρίζει ότι ένα μικρό μόνο ποσοστό των εκπαιδευτικών γνωρίζει το νόμο, τις υποχρεώσεις και τις διαδικασίες που αυτός προβλέπει (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Hinson & Fossey, 2000; Kenny, 2001; Kenny 2004), όπως ειπώθηκε και παραπάνω, στη παρούσα μελέτη *η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, δήλωσε ότι έχει μέτρια προς καλή γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής μιας αναφοράς*. Ωστόσο, η γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής αναφοράς δεν φάνηκε να έχει κάποια επίδραση στον εντοπισμό μιας περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης, γεγονός που συμφωνεί με τις μελέτες των Goebbeles και των συνεργατών του (2008) και του Greytak (2009).

Τέλος, σχετικά με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον τρόπο επιβολής πειθαρχίας, φαίνεται ότι *η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών είναι αντίθετοι με την χρήση σωματικής τιμωρίας από*

τους γονείς αλλά και τους εκπαιδευτικούς. Η επίδραση της μεταβλητής ‘αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας’ φάνηκε να έχει στατιστικά σημαντική επίδραση στην ικανότητα εντοπισμού περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης. Συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι όσο πιο πολύ πιστεύει ο εκπαιδευτικός ότι δεν είναι επιτρεπτή η χρήση σωματικής τιμωρίας και ότι οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να πειθαρχούν τα παιδιά τους με όποιο τρόπο θέλουν, τόσο πιο πιθανό είναι, κατά 2,45 φορές, να εντοπίσει περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης. Το αποτέλεσμα αυτό, δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί επηρεάζονται από τις προσωπικές και επαγγελματικές τους αντιλήψεις στις αποφάσεις τους για εντοπισμό ενός περιστατικού, όπως υποστηρίζει στην μελέτη της και η Beck και οι συνεργάτες της (1994). Πιθανόν οι εκπαιδευτικοί που είναι αντίθετοι στη χρήση σωματικής τιμωρίας να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σε θέματα κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, να αποδοκιμάζουν τέτοιες μεθόδους διαπαιδαγώγησης, να τις θεωρούν μορφή κακοποίησης και συνεπώς να τις εντοπίζουν συχνότερα. Εν αντιθέσει, οι εκπαιδευτικοί που συμφωνούν με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας, πιθανόν ορισμένες συμπεριφορές να τις ερμηνεύουν ως ήπιες μορφές διαπαιδαγώγησης και συνεπώς να μην τις θεωρούν κακοποίηση-παραμέληση, ώστε να τις εντοπίσουν και εν συνεχεία να τις αναφέρουν.

Από τα χαρακτηριστικά του σχολείου, μόνο η περιοχή/τοποθεσία όπου βρίσκεται το σχολείο (αγροτική- αστική) φάνηκε να έχει επίδραση στον εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε αγροτικές περιοχές είναι 45% (1,5 φορά) πιο πιθανό, να εντοπίσουν ένα περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης, συγκριτικά με αυτούς που εργάζονται σε αστικές περιοχές. Πιθανόν, στις αγροτικές περιοχές, λόγω των κλειστών και μικρών κοινωνιών, οι εκπαιδευτικοί έχουν καλύτερη γνώση των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών μέσα στις οικογένειές τους και παράλληλα περισσότερες δυνατότητες παρατήρησης της συμπεριφοράς των παιδιών και περισσότερες δυνατότητες αλληλεπίδρασης με τα παιδιά, παράγοντες που πιθανόν να διευκολύνουν τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων. Το εύρημα αυτό διευρύνει τις σχετικές έρευνες, καθώς

υπάρχουν ελάχιστες μελέτες που να συνδέουν τη γεωγραφική τοποθεσία του σχολείου με την τάση για εντοπισμό (Greytak, 2009; O'Toole, 1999; Walsh et al, 2006; Walsh et al, 2008).

Όσον αφορά στα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του σχολείου που ελέγχθηκαν ως προς την επίδρασή τους στον εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, κανένα από αυτά δεν κατάφερε να εμφανίσει στατιστικά σημαντική επίδραση. Σε αντίθεση με τις μελέτες που υποστηρίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε μεγαλύτερα σχολεία εντοπίζουν πιο συχνά περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης (O'Toole et al., 1999; Walsh et al, 2008), στην παρούσα μελέτη το μέγεθος του σχολείου δε φάνηκε να επιδρά στον εντοπισμό τέτοιων περιστατικών. Σχετικά με την εκτιμώμενη, από τους εκπαιδευτικούς, συχνότητα κακοποίησης στη σχολική κοινότητα, σε αντίθεση με τη σχετική μελέτη όπου διαπιστώθηκε πως υψηλότερα επίπεδα εκτιμώμενης συχνότητας κακοποίησης στο σχολείο προωθούν τον εντοπισμό και την αναφορά υποπτευόμενων περιστατικών από τους εκπαιδευτικούς (Walsh et al, 2008), στην παρούσα εργασία δε φάνηκε κάποια σχέση μεταξύ αυτής και του εντοπισμού. Τέλος, το κύριο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών, επίσης, δε φάνηκε να επιδρά στην απόφαση και ικανότητα του εκπαιδευτικού για τον εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκων, δείχνοντας ότι οι εκπαιδευτικοί στα ελληνικά σχολεία εντοπίζουν περιπτώσεις κακοποίησης ανεξαρτήτου της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των μαθητών και της οικογένειάς τους.

Όσον αφορά στον έλεγχο του δεύτερου μοντέλου, για την αναφορά περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης από τους εκπαιδευτικούς, αυτό δεν κατάφερε να δώσει στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα. Τόσο για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού) όσο και για το τελικό μοντέλο (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και των χαρακτηριστικών του σχολείου) τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά, γεγονός που δεν επιτρέπει την περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων.

Η έλλειψη δυνατότητας στατιστικά σημαντικών αποτελεσμάτων ίσως να οφείλεται στο μικρό αριθμό των εκπαιδευτικών που δήλωσαν ότι έχουν αναφέρει έστω μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους καριέρας. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί που

δήλωσαν ότι έχουν αναφέρει έστω μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, είναι μόνο 20 από το συνολικό δείγμα των 153 εκπαιδευτικών. Επιπλέον, οι παράγοντες που μελετήθηκαν στην παρούσα μελέτη πιθανόν να μην επιδρούν στην απόφαση για υποβολή αναφοράς μιας περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης ανηλίκου. Το γεγονός αυτό φαίνεται να επιβεβαιώνει την άποψη ότι η ικανότητα και απόφαση του εντοπισμού και της αναφοράς αποτελούν δύο διαφορετικές συμπεριφορές που, αν και επιτελούν έναν κοινό σκοπό, επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες και θα πρέπει να μελετώνται χωριστά, ως δύο ανεξάρτητες αποφάσεις και συμπεριφορές.

Τέλος, όσον αφορά στον έλεγχο του τρίτου μοντέλου, τον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης αλλά την απόφαση της μη αναφοράς τους, τα αποτελέσματα ήταν στατιστικά σημαντικά μόνο για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων, των χαρακτηριστικών δηλαδή του εκπαιδευτικού. Μετά την δεύτερη εισαγωγή και των χαρακτηριστικών του σχολείου, τα δεδομένα σταμάτησαν να κάνουν καλή εφαρμογή στο μοντέλο. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η δεύτερη εισαγωγή των δεδομένων, δηλαδή των χαρακτηριστικών του σχολείου, δε βελτιώνει την προβλεπτική ικανότητα του μοντέλου. Συνεπώς, διαφαίνεται πως τα χαρακτηριστικά του σχολείου που ελέγχθηκαν στην παρούσα μελέτη, δε φαίνεται να επηρεάζουν τους εκπαιδευτικούς ως προς τον εντοπισμό μιας περίπτωσης κακοποίησης-παραμέλησης αλλά την απόφαση της μη αναφοράς του.

Συγκεκριμένα για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων, το μοντέλο μπορεί να προβλέψει σωστά το 99,2% από τους εκπαιδευτικούς που δεν εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν και μόνο το 14,3% από αυτούς που εντόπισαν περιστατικό κακοποίησης-παραμέλησης το οποίο αποφάσισαν να μην αναφέρουν, με συνολικό ποσοστό επιτυχίας 87,6%. Σύμφωνα με το Nagelkerke R Square το ποσοστό που ερμηνεύεται από τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού είναι 28,1%.

Συγκεκριμένα, η μόνη ανεξάρτητη μεταβλητή που είναι στατιστικά σημαντική, για την πρώτη εισαγωγή των δεδομένων (των χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού) είναι τα χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας. Διαπιστώνεται ότι εκπαιδευτικοί με λιγότερη επαγγελματική εμπειρία, είναι 9% πιο πιθανό

να εντοπίσουν μία περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης και να αποφασίσουν να μην προβούν σε αναφορά της, συγκριτικά με τους πιο έμπειρους εκπαιδευτικούς. Η μικρότερη επαγγελματική εμπειρία πιθανόν να συνδέεται με έλλειψη αυτοπεποίθησης, εμπιστοσύνης και βεβαιότητας στον εντοπισμό αυτών των περιστατικών αλλά και με τον φόβο της έλλειψης κοινωνικής υποστήριξης από τους συναδέλφους και διευθυντή του σχολείου, ώστε οι εκπαιδευτικοί να εντοπίζουν περιστατικά κακοποίησης-παραμέλησης, να μην προβαίνουν, ωστόσο, σε αναφορά αυτών.

Το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση, το αν είναι εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η γνώση των ενδείξεων των μορφών κακοποίησης-παραμέλησης, οι αντιλήψεις σχετικά με την επιβολή πειθαρχίας καθώς και η γνώση του νόμου και των διαδικασιών υποβολής αναφοράς δεν έδειξαν στατιστικά σημαντική επίδραση στον εντοπισμό μιας περίπτωσης αλλά την απόφαση της μη αναφοράς της.

Εν κατακλείδι, τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, δείχνουν ότι η απόφαση και συμπεριφορά του εντοπισμού ενός περιστατικού κακοποίησης-παραμέλησης, της αναφοράς του αλλά και της απόφασης της μη αναφοράς του, αποτελούν σύνθετες αποφάσεις και συμπεριφορές. Παρά τον κοινό σκοπό που επιτελούν, φαίνεται να αποτελούν τρεις διαφορετικές αποφάσεις και συμπεριφορές των εκπαιδευτικών, που επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες. Ανάλογα δε με τη χώρα στην οποία πραγματοποιείται η εκάστοτε μελέτη, την ιδιαίτερη πολιτισμική της ταυτότητα, τη νομοθεσία και τις διαδικασίες αναφοράς της, φαίνεται να διαφοροποιούνται οι παράγοντες που επιδρούν στην κάθε απόφαση-συμπεριφορά. Πιθανόν, επομένως, να πρέπει να ελεγχθούν διαφορετικές ανεξάρτητες μεταβλητές τόσο για την επίδρασή τους στη κάθε απόφαση-συμπεριφορά (εντοπισμός, αναφορά) όσο και για την εκάστοτε χώρα στην οποία πραγματοποιείται η έρευνα.

5.1. Προτάσεις

Τα αποτελέσματα της εν λόγω μελέτης, υπογραμμίζουν την *ανάγκη εκπαίδευσης και εξάσκησης των εκπαιδευτικών, τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην αναγνώριση*

των ενδείξεων και των συμπτωμάτων των διαφόρων τύπων της κακοποίησης-παραμέλησης αλλά και σε γενικότερης φύσης θέματα σχετικά με τη κακοποίηση-παραμέληση ανηλίκων (π.χ. ορισμός, αναγνώριση, νομικά θέματα κλπ.), καθώς αυτά αξιολογούνται από τους ίδιους ως ελλιπή ενώ παράλληλα φαίνεται να επιδρούν και στον εντοπισμό περιπτώσεων κακοποίησης ανηλίκων. Συγκεκριμένα, διαφαίνεται η ανάγκη εκπαίδευσής τους: α) στις ενδείξεις και τα σημάδια των διαφόρων μορφών της κακοποίησης-παραμέλησης, β) τις διαφορετικές επιπτώσεις του κάθε τύπου της κακοποίησης-παραμέλησης στο παιδί και γ) τις κατάλληλες συμπεριφορές από τους εκπαιδευτικούς προς το παιδί-θύμα, συμπεριλαμβανομένων και των κατάλληλων αντιδράσεων σε πιθανές αποκαλύψεις της κακοποίησης. (Lowenthal, 2004; Walsh et al, 2008) Παράλληλα, η εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνει συζητήσεις σχετικά με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας, τις αρνητικές συνέπειες που αυτή επιφέρει αλλά και την εκμάθηση εναλλακτικών πειθαρχικών μέτρων για τα παιδιά και νέους τρόπους αντιμετώπισης και επίλυσης πιθανών προβλημάτων μέσα στην τάξη. (Abrahams et al., 1992)

Η βελτίωση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα κακοποίησης-παραμέλησης και η ικανότητα ορθής και συνεπής αντίδρασης σε αυτά, θα πρέπει να συνοδεύεται από τη μελέτη περιπτώσεων (case studies). Μέσω της μελέτης αυτών των περιπτώσεων, θα παρέχονται στους εκπαιδευτικούς πληροφορίες για το σωστό τρόπο αντίδρασής τους στα ανήλικα θύματα της κακοποίησης-παραμέλησης, συμπεριλαμβανομένων και των περιπτώσεων αποκάλυψης, ενώ παράλληλα θα δίνεται και η δυνατότητα εξάσκησης της επιθυμητής συμπεριφοράς. (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Lowenthal, 2004; Trudell & Whatley, 1988) Επιπλέον, η εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνει την εκμάθηση τρόπων παροχής υποστήριξης στα ανήλικα θύματα της κακοποίησης και στην οικογένειά τους (Abrahams et al., 1992) καθώς και 'εικονικές' εμπειρίες για την ανάπτυξη αυτών συμβουλευτικών δεξιοτήτων από τους εκπαιδευτικούς (James & DeVaney, 1994). Ένας βιωματικός τρόπος μάθησης δε, θα μπορούσε να ενισχύσει την εκμάθηση γνωστικών πληροφοριών (κατανόηση πληροφοριών/ιδεών), συμπεριφορικών (ανάπτυξη δεξιοτήτων) και συναισθηματικών (εξέταση πεποιθήσεων) (Silberman, 2007). Θα πρέπει, τέλος, τα προγράμματα αυτά

να προωθούν τις σύγχρονες αντιλήψεις και το σύγχρονο τρόπο κατανόησης και σκέψης των θεμάτων κακοποίησης. (Beck et al., 1994)

Επιπροσθέτως, διαφαίνεται η *ανάγκη εκπαίδευσης και εξάσκησης των εκπαιδευτικών στη διαδικασία της αναφοράς περιπτώσεων υποπτευόμενης ή διαπιστωμένης παιδικής κακοποίησης και των σχετικών με αυτό το θέμα νόμων*, καθώς ενώ οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι έχουν μέτρια προς καλή γνώση του νόμου και των διαδικασιών που αυτός προβλέπει, δεν φαίνεται να εκπληρώνουν τον υποχρεωτικό τους ρόλο να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν ή διαπιστώσουν. Οι εκπαιδευτικοί, συνεπώς, *πρέπει να εξασκηθούν στην κατανόηση και συνειδητοποίηση του ρόλου τους, των καθηκόντων τους και των νομικών τους υποχρεώσεων να αναφέρουν, μέσα από συγκεκριμένες και προκαθορισμένες διαδικασίες, οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης ανηλίκου υποπτευθούν*. Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η εκπαίδευση θα πρέπει να περιλαμβάνει τη χρήση εμπειρικών ασκήσεων, βιωματικών δραστηριοτήτων και υποθετικών καταστάσεων, βοηθώντας τους εκπαιδευτικούς να αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες για την αναφορά περιστατικών κακοποίησης. Επιπλέον θα πρέπει να στοχεύει στην επίλυση πιθανών ανησυχιών και φόβων σχετικά με την πιθανότητα υποβολής εσφαλμένης αναφοράς (Kenny, 2001) και να αντιμετωπίζει προσωπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις σχετικά με την αναφορά (Abrahams et al., 1992). Τέλος, είναι σημαντικό να γίνει σαφές ότι δεν εμπίπτει στο ρόλο του εκπαιδευτικού να αποδείξει ή να επιβεβαιώσει μια υποπτευόμενη περίπτωση κακοποίησης. Πρέπει απλά να την αναφέρει (Beck et al., 1994).

Επιπλέον, εξαιτίας της τάσης των εκπαιδευτικών να εντοπίζουν πιθανές περιπτώσεις κακοποίησης-παραμέλησης, να μην προβαίνουν όμως σε αναφορά αυτών, διαφαίνεται η *ανάγκη ενθάρρυνσης της υποβολής αναφοράς όχι μόνο μέσα από την αύξηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τα θέματα της κακοποίησης και την ισχύουσα νομοθεσία, αλλά και μέσα από την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των εκπαιδευτικών ως προς τις ικανότητές τους για τον εντοπισμό και την αναφορά αλλά και την ενδυνάμωση των σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων και των διαθέσιμων υπηρεσιών στην κοινότητα*. Στη σχετική βιβλιογραφία, υποστηρίζεται ότι υπάρχει εντυπωσιακή έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των σχολείων και των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και γνώση των

αρμοδιοτήτων τους αλλά και των προσδοκιών που έχει η μία από την άλλη (Zellman, 1990b). Συγκεκριμένα, τα προγράμματα θα πρέπει να εστιάζουν και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των εκπαιδευτικών σχετικά με την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν και να εντοπίζουν πιθανές περιπτώσεις κακοποίησης αλλά και να προβαίνουν σε αναφορά αυτών (Lowenthal, 2004; Yanowitz et al., 2003). Επιπλέον, η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων και των διαθέσιμων υπηρεσιών στην κοινότητα, θα βοηθήσει στην ύπαρξη διαθέσιμων και προσβάσιμων, ανά πάσα στιγμή, ειδικών σε περίπτωση που οι εκπαιδευτικοί έχουν ανάγκη από εξειδικευμένη βοήθεια ή συμβουλές, ενώ παράλληλα θα κάνει εφικτή και τη δυνατότητα συμπερίληψης των εκπαιδευτικών στη διενέργεια των παρεμβάσεων από τις εκάστοτε υπηρεσίες (π.χ. μέσω της διαλεκτικής συμβουλευτικής), βοηθώντας περισσότερο το παιδί και την οικογένειά του (Goldam & Salus, 2003). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα θα πρέπει να δώσουν έμφαση στην γενικότερη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των διευθυντών, των εκπαιδευτικών, των συμβούλων, των διάφορων υπηρεσιών που παρέχονται στην κοινότητα, των παιδιών και των γονέων (Beck et al., 1994).

Η εκπαίδευση, αυτή, μπορεί να πραγματοποιείται σε πολλά επίπεδα παράλληλα, ξεκινώντας από την ενίσχυση των προπτυχιακών μαθημάτων των εκπαιδευτικών και συνεχίζοντας στην εκπαίδευση και εξάσκησή τους και κατά τη διάρκεια της άσκησης του επαγγέλματός τους (Kenny, 2004).

Δεδομένου, ότι στην παρούσα μελέτη διαπιστώνεται σαφή έλλειψη ικανοτήτων και γνώσεων από τους διευθυντές των σχολείων σχετικά με τον εντοπισμό και την αναφορά, ειδική εκπαίδευση και εξάσκηση θα πρέπει να στοχεύει στους διευθυντές. Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις παραπάνω παραμέτρους που αναφέρθηκαν για τους εκπαιδευτικούς (γνώση θεμάτων κακοποίησης, των ενδείξεων και συμπτωμάτων, ανάπτυξη σύγχρονων αντιλήψεων, γνώση του νόμου και των διαδικασιών αναφοράς). Παράλληλα, όμως, θα πρέπει να δίνεται έμφαση και στη σπουδαιότητα της διευθυντικής τους θέσης, μέσω της οποίας μπορούν να ασκήσουν σημαντική επιρροή στο υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου. Οι διευθυντές μπορούν να λειτουργήσουν

υποστηρικτικά και ενθαρρυντικά προς την αναφορά περιπτώσεων από τους εκπαιδευτικούς. Μπορούν επίσης να βοηθήσουν στη δημιουργία του κατάλληλου σχολικού κλίματος σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης ανηλίκων. Με κατάλληλη εκπαίδευση, οι διευθυντές θα είναι σε θέση, είτε μόνοι τους είτε σε συνεργασία με άλλες υπηρεσίες, να παρέχουν τη κατάλληλη εκπαίδευση και υποστήριξη στο προσωπικό του σχολείου ενώ παράλληλα μπορούν να βοηθήσουν στην πρόληψη της περαιτέρω θυματοποίησης του παιδιού, μέσω της σωστής και συνεπής διενέργειας των διαδικασιών αναφοράς. Λειτουργώντας ως πρότυπο για τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς, η συμπεριφορά και οι αντιλήψεις των διευθυντών μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο που προσεγγίζει η ευρύτερη σχολική κοινότητα το φαινόμενο της παιδικής κακομεταχείρισης (Abrahams et al., 1992; Kenny, 2001).

Επιπρόσθετα με την παροχή εκπαίδευσης μέσα στο σχολείο, σε όλους τους εκπαιδευτικούς θα ήταν χρήσιμο να μοιραστούν, από τις σχολικές περιφέρειες, γραπτά κείμενα και γραπτές οδηγίες σχετικά με την ισχύουσα νομοθεσία για τη κακοποίηση-παραμέληση ανηλίκων, τη διαδικασία αναφοράς τέτοιων περιστατικών από τους ίδιους, τη πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσουν τα σχολεία σύμφωνα με τις νομικές τους υποχρεώσεις, καθώς και μια λίστα (η οποία θα ανανεώνεται συχνά) με όλες τις τοπικές υπηρεσίες αρμόδιες για την παρέμβαση και την πρόληψη της παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης. (Abrahams et al., 1992; Beck et al., 1994; Zellman, 1990b) Οι οδηγίες αυτές θα πρέπει να είναι ξεκάθαρες και προσβάσιμες από όλους τους εκπαιδευτικούς. (Lowenthal, 2004)

Προηγούμενες μελέτες υποστηρίζουν ότι μετά από κατάλληλη εκπαίδευση, οι εκπαιδευτικοί κέρδισαν περισσότερες γνώσεις σχετικά με την κακοποίηση ανηλίκων και ενισχύθηκε η αυτοπεποίθησή τους, νιώθοντας καλύτερα εξοπλισμένοι και προετοιμασμένοι στην αντιμετώπιση των προκλήσεων του εντοπισμού και της αναφοράς των περιστατικών κακοποίησης (Baginsky, 2003; Baginsky & Macpherson, 2005; Campbell & Macdonald, 1996;). Ακόμη και ένα σύντομο, διαδικτυακό (online web-based) εκπαιδευτικό πρόγραμμα διάρκειας μία ώρας, ήταν σημαντικό στην αύξηση των γνώσεων των μελλοντικών εκπαιδευτικών και συμβούλων σχετικά με τη κακοποίηση ανηλίκων

(Kenny, 2007). Σε μια άλλη μελέτη (Hawkins & McCallum, 2001b) ενισχύθηκε η αυτοπεποίθηση των συμμετεχόντων ως προς την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν τις ενδείξεις της κακοποίησης- παραμέλησης ενώ παράλληλα αυξήθηκαν οι γνώσεις τους για τον σχετικό νόμο και τον τρόπο αντίδρασής τους σε περίπτωση αποκάλυψης της κακοποίησης από το παιδί. Συνειδητοποιώντας την υποχρέωσή τους για την υποβολή αναφοράς, το πρόγραμμα αυτό οδήγησε στην γενικότερη αποδοχή της σοβαρότητας της παιδικής κακομεταχείρισης και της ύπαρξης τέτοιων περιστατικών στο χώρο του σχολείου.

Όπως υποστήριξαν οι Zellman και Bell (1990), η κατάλληλη εκπαίδευση, τουλάχιστον ως κάποιο βαθμό, είναι αποτελεσματική για την προώθηση της συμπεριφοράς του εντοπισμού και της αναφοράς. Ωστόσο καμία μελέτη, δεν ήλεγξε το κατά πόσο η εκπαίδευση αυτή, ο εμπλουτισμός δηλαδή της γνώσης σχετικά με τα θέματα της κακοποίησης, τις ενδείξεις των διαφόρων τύπων και της ισχύουσας νομοθεσίας και διαδικασίας υποβολής αναφοράς, οδηγεί πράγματι σε αύξηση των ποσοστών εντοπισμού και αναφοράς από τους εκπαιδευτικούς. Για την διερεύνηση αυτού, θα πρέπει να πραγματοποιηθούν μακροχρόνιες έρευνες. Μελλοντικές έρευνες απαιτούνται επίσης και για τον προσδιορισμό των θεμάτων, της φύσης και της διάρκειας των κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς των Ελληνικών σχολείων ειδικότερα (Walsh et al, 2008).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, πως οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη του φαινομένου της παιδικής κακομεταχείρισης και σε ευρύτερο επίπεδο, πέραν του εντοπισμού και της αναφοράς. Εξαιτίας της στενής σχέσης που μπορεί να αναπτυχθεί μεταξύ του εκπαιδευτικού και του μαθητή, δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να παρέχουν καθοδήγηση και υποστήριξη στο παιδί σε περιόδους κρίσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτή η υποστήριξη μπορεί να προσφερθεί και στις οικογένειες των παιδιών. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διενεργήσουν σεμιναριακά μαθήματα για τους μαθητές, σχετικά με τη παιδική κακοποίηση, με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων αυτό-προστασίας αλλά την ενίσχυση του γενικότερου αισθήματος ασφάλειας των μαθητών μέσα στο σχολείο. Τέλος, η πρόληψη της παιδικής κακοποίησης μπορεί να επιτευχθεί και μέσα από την ίδια τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού στην τάξη, καθώς αυτός

λειτουργεί ως πρότυπο για τους μαθητές του. Μέσω της ανάπτυξης ενός μη-βίαιου τρόπου επίλυσης των διαφορών, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον που να συντελεί στην ευημερία του παιδιού. (Abrahams et al., 1992)

Ο εντοπισμός και η αναφορά περιστατικών κακοποίησης, μπορεί να θεωρηθεί το πρώτο βασικό βήμα για την αντιμετώπιση των μακροχρόνιων επιπτώσεων της κακοποίησης αλλά και για την ευρύτερη πρόληψη του φαινομένου της παιδικής κακομεταχείρισης. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση και συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντι στις περιπτώσεις της θυματοποίησης των παιδιών, αποτελούν ένα γόνιμο πεδίο έρευνας. Μέσα από την καλύτερη κατανόηση αυτών των παραγόντων μπορούμε να γίνουμε ικανότεροι στην αντιμετώπιση της κακοποίησης και της παραμέλησης των ανηλίκων. (Walsh et al, 2006)

5.2. Περιορισμοί

Η παρούσα μελέτη διαφωτίζει περαιτέρω τους παράγοντες που επιδρούν στην απόφαση του εντοπισμού και της αναφοράς περιστατικών κακοποίησης από τους εκπαιδευτικούς. Διερευνά, επίσης, τις γνώσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο της παιδικής κακομεταχείρισης και την πρόσφατα ισχύουσα νομοθεσία (Ν.3500/2006), για την υποχρέωση της αναφοράς αυτών των περιστατικών. Επιπλέον, εξετάζει το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί εκπληρώνουν την υποχρέωσή τους να αναφέρουν οποιαδήποτε περίπτωση κακοποίησης-παραμέλησης υποπτευθούν ή διαπιστώσουν, σύμφωνα με την εν λόγω νομοθεσία. Ωστόσο, η παρούσα μελέτη έχει μεθοδολογικά πλεονεκτήματα αλλά και περιορισμούς.

Πρώτον, εμφανίζει ορισμένους από τους περιορισμούς των survey μελετών, όπως είναι ο περιορισμός στις επιλογές των απαντήσεων του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε στους εκπαιδευτικούς περιελάμβανε μόνο κλειστές ερωτήσεις περιορίζοντας έτσι τις

πιθανές δυνατότητες απάντησης των συμμετεχόντων. Ωστόσο, μέσω της χρήσης κλειστών ερωτήσεων επιτεύχθηκε η δημιουργία ενός σύντομου ερωτηματολογίου, εύκολου και γρήγορου στην συμπλήρωσή του, γεγονός που βοήθησε στη μεγαλύτερη δυνατότητα συμμετοχής των εκπαιδευτικών. Συνέπεια αυτού, πιθανόν να είναι και τα υψηλά ποσοστά απάντησης των εκπαιδευτικών, τα οποία ήταν μεγαλύτερα συγκριτικά με αυτά των σχετικών ερευνών. (Abrahmas et al., 1992; Coebbels et al., 2008; Walsh et al., 2005)

Ωστόσο, το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε ζητούσε από τους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν οι ίδιοι το επίπεδο των γνώσεών τους σχετικά με τη παιδική κακοποίηση, τις ενδείξεις των διαφόρων μορφών της και την ισχύουσα νομοθεσία. Δηλαδή, δε μετρήθηκε η πραγματική τους γνώση, αλλά μετρήθηκε η αυτοαξιολόγηση των γνώσεών τους. Επομένως οι πραγματικές τους γνώσεις, στην ουσία, παραμένουν άγνωστες. Παράλληλα, δεν υπάρχει τρόπος επιβεβαίωσης της αξιοπιστίας των απαντήσεων των εκπαιδευτικών για τις περιπτώσεις που δήλωσαν ότι έχουν υποβάλει αναφορά. Δηλαδή, δεν μπορεί να αποδειχθεί η ειλικρίνεια των απαντήσεών τους, καθώς τα αρχεία των αναφορών είναι απόρρητα. Ωστόσο η ανωνυμία των ερωτηματολογίων και η τήρηση του απόρρητου διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς στο να είναι περισσότερο ειλικρινείς και να παρουσιάζουν λιγότερο κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις.

Επιπροσθέτως, εξαιτίας του μικρού αριθμού των συμμετεχόντων, του σύντομου ερωτηματολογίου που χορηγήθηκε και του μεθοδολογικού σχεδιασμού που επιλέχθηκε, δεν έγινε εφικτός ο έλεγχος των χαρακτηριστικών της περίπτωσης και ορισμένων επιπλέον χαρακτηριστικών του εκπαιδευτικού και του σχολείου. Ωστόσο, η μέθοδος που επιλέχθηκε, σε αντίθεση με αυτή των υποθετικών ιστοριών, μετράει την πραγματική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών σε πραγματικές, ρεαλιστικές συνθήκες, κι όχι απλά για τις προθέσεις τους σε φανταστικές, υποθετικές ιστορίες.

Επιπλέον, ορισμένα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού και του σχολείου, τα οποία μπορεί να επιδρούν στον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης, δεν έχουν ελεγχθεί στην παρούσα μελέτη. Για παράδειγμα, μελλοντικές έρευνες μπορούν να εξετάσουν την

επίδραση των αξιών και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο της κακοποίησης, τη σχετική νομοθεσία και την υποχρέωσή τους για υποβολή αναφοράς, καθώς και των αντιλήψεών τους σχετικά με το κοινωνικό υποστηρικτικό πλαίσιο.

Είναι δύσκολος ο έλεγχος όλων των πιθανών παραγόντων που ίσως επηρεάζουν την απόφαση και συμπεριφορά του εντοπισμού και της αναφοράς. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ένα μακροσκελές ερωτηματολόγιο αλλά και μεγάλο αριθμό δείγματος, καθιστώντας τη μελέτη ιδιαίτερα δαπανηρή και χρονοβόρα. Επιπλέον ένα μεγάλο ερωτηματολόγιο συνεπάγεται πολύ χρόνο από τους συμμετέχοντες για τη συμπλήρωσή του γεγονός που δυσχεραίνει την εύρεση μεγάλου δείγματος.

Επιπλέον το δείγμα των εκπαιδευτικών προήλθε από τα πρώτα 17 σχολεία που ανταποκρίθηκαν στη συμμετοχή τους στην παρούσα μελέτη. Το γεγονός αυτό μπορεί να επηρέασε τα αποτελέσματα. Πιθανόν δηλαδή οι εκπαιδευτικοί που δέχτηκαν να συμμετάσχουν και να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο, να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι με το εν λόγω θέμα. Ωστόσο, τα υψηλά ποσοστά απάντησης των εκπαιδευτικών, τα οποία όπως ειπώθηκε και παραπάνω ήταν αρκετά υψηλότερα από αυτά των σχετικών ερευνών, σε συνδυασμό με την επιλογή εκπαιδευτικών τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενισχύουν την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και την εξωτερική εγκυρότητα (external validity) της μελέτης. (Abrahmas et al., 1992; Coebbels et al., 2008; Walsh et al., 2005)

Τέλος, ένα άλλο μειονέκτημα της παρούσας μελέτης, είναι η χρήση ενός ερωτηματολογίου-το ECAQ του Kenny (2004)-που ερμηνεύει το 62% της συνολικής διακύμανσης, αφήνοντας ανεξηγήτο ένα ποσοστό της τάξης του 38%. Ωστόσο, αποτελεί ένα από τα λίγα ερωτηματολόγια που έχει ελεγχθεί τόσο ως προς την εγκυρότητά του, όσο και ως προς την αξιοπιστία του. Ένα μειονέκτημα, επομένως, τόσο της παρούσας μελέτης όσο και των λοιπών σχετικών ερευνών, είναι η έλλειψη ενός ψυχομετρικά ορθού ερωτηματολογίου, το οποίο καλύπτει πλήρως το θέμα και το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την πραγματοποίηση μεγάλων, μακροχρόνιων και διαπολιτισμικών μελετών. Η

έλλειψη ενός κοινού, ψυχομετρικά ορθού εργαλείου, καθιστά τις σχετικές μελέτες δύσκολα συγκρίσιμες.

Παρ' όλους τους περιορισμούς, η παρούσα μελέτη διαφωτίζει περαιτέρω τους παράγοντες που επιδρούν στον εντοπισμό και την αναφορά των περιστατικών κακοποίησης, από τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκαν παράγοντες που μπορούν να τροποποιηθούν μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα η γνώση των ενδείξεων των μορφών της κακοποίησης και η γνώση των διαδικασιών αναφοράς. Με τον κατάλληλο χειρισμό αυτών των παραγόντων, μπορεί να επιτευχθεί η μεταβολή της συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών ως προς τον εντοπισμό και την αναφορά περιστατικών κακοποίησης. Μακροχρόνιες μελέτες (longitudinal studies), με μεγάλα αντιπροσωπευτικά δείγματα, λαμβάνοντας υπόψη περισσότερους παράγοντες, μπορούν να συνεισφέρουν ακόμη περισσότερο σε αυτόν τον τομέα της έρευνας.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. & Μαραγκός, Χ. (1995). Η Κακοποίηση των Παιδιών μέσα στην οικογένεια ως πρόβλημα υγείας. Στο Ι. Κυριόπουλος, Ε. Γεωργούση, Β. Μαργαριτίδου, Χ. Συμεωνίδου (επιμ.), *Υγεία, Κοινωνική Προστασία και Οικογένεια*. Αθήνα: Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας
- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. & Γεωργούδη, Ν. (2010). Σεξουαλική Παραβίαση. Στο Γ. Νικολαΐδης και Μ. Σταυριανάκη (επιμ.), *Βία στην Οικογένεια – Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική* (σελ. 88-105). Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.
- Αγγελοπούλου, Ν. (2010). Ενδοοικογενειακή Βία: Ενδοοικογενειακή Υπόθεση: Μια κριτική Προσέγγιση. Στο Γ. Νικολαΐδης και Μ. Σταυριανάκη (επιμ.), *Βία στην Οικογένεια – Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική* (σελ. 254-265). Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.
- Δαφέρμος, Β. (2005). Κοινωνική Στατιστική με το SPSS. *ZHTH*, Θεσσαλονίκη
- Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (1998). *Οδηγός για Αναγνώριση και Αντιμετώπιση της Κακοποίησης και Παραμέλησης του παιδιού*. Αθήνα: Κέντρο Μελέτης και Πρόληψης της Κακοποίησης και Παραμέλησης του παιδιού.
- Μηλιώνη, Α. Φ. (2010). Το Νέο Νομικό Πλαίσιο για την Ενδοοικογενειακή Βία. Στο Γ. Νικολαΐδης και Μ. Σταυριανάκη (επιμ.), *Βία στην Οικογένεια – Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική* (σελ. 242- 253). Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.
- Νικολαΐδης, Γ. (2010). Μορφές και Χαρακτηριστικά της Βίας κατά των Παιδιών: Θεωρητικοί Μετασχηματισμοί και Σύγχρονα Δεδομένα. Στο Γ. Νικολαΐδης και Μ. Σταυριανάκη (επιμ.), *Βία στην Οικογένεια – Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική* (σελ. 11-68). Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Abrahams, N., Casey, K. & Daro, D. (1992). Teacher's Knowledge, Attitudes, and Beliefs about Child Abuse and its Prevention. *Child Abuse & Neglect*, 16, 229-238.
- Alvarez, K. M., Kenny, M. C., Donohue, B. & Carpin, K.M. (2005). Why are professionals failing to initiate mandated reports of child maltreatment, and are there any empirically based training programs to assist professionals in the reporting process? *Aggression and Violent Behavior* 9, 563–578.
- Baginsky, M. (2003). Newly qualified teachers and child protection: A survey of their views, training and experiences. *Child Abuse Review*, 12(2), 119–127.
- Baginsky, M., & Macpherson, P. (2005). Training teachers to safeguard children: Developing a consistent approach. *Child Abuse Review*, 14(5), 317–330.
- Bavolek, S. (1983). Why aren't school personnel reporting child abuse in Wisconsin? *Teacher Education and Special Education*, 6 (1), 33–38.
- Beck, A.K., Ogloff, J.R.P. & Corbishley, A. (1994). Knowledge, Compliance and Attitudes of Teachers toward Mandatory Child Abuse Reporting in British Columbia. *Canadian Journal of Education*, 19 (1), 15-29.
- Behling, O., & Law, K.S. (2000). Translating Questionnaires and Other Research Instruments: Problems and Solutions. *London: Sage Publications*.
- Besharov, J.D. (1978). The Legal Aspects of Reporting known and suspected child abuse and neglect. *Villanova Law Review*, 23, 445-521.

- Bonomi, A.E., Celia, D. F., Hahn, E. A., Bjordai, K., Sperner-Unterweger, B., Gangeri, L., Bergman, B., Wiliems-Groot, J.A., Hanquet, I. & Zittoun, R. (1996). Multilingual translation of the Functional Assessment of Cancer Therapy (FACT) quality of life measurement system. *Quality of Life Research*, 5, pp. 309-320.
- Campbell, H. & Wigglesworth, A. (1993). Child Protection in Schools" A Survey of the Training Needs of Fife Schoolteachers. *Public Health*, 107, 413-419.
- Campbell, H., & Macdonald, S. (1996). Child protection in schools: An evaluation of a training course for Fife schools' co-ordinators of child protection. *Public Health*, 110, 37-40.
- Child Welfare Information Gateway (2010). Cross-Reporting Among Responders to Child Abuse and Neglect: Summary of State Laws
http://www.childwelfare.gov/systemwide/laws_policies/statutes/xreportingall.pdf
- Crenshaw, W. B., Crenshaw, L. M., & Lichtenberg, J. W. (1995). When educators confront child abuse: An analysis of the decision to report. *Child Abuse and Neglect*, 19(9), 1095-1113.
- Cuttler-Naroba, M. (2006). Child Abuse Prevention in New Zealand: Legislative and Policy Responses within an Ecological Framework. Unpublished doctoral dissertation, University of Waikato.
- English, J.D. (1998). The Extent and Consequences of Child Maltreatment. *The Future of Children: Protecting Children from Abuse and Neglect*, 8(1), 39-53.
- Engu, L. C. & Weis, J. D.(2003). The Role of Race and Severity of Abuse in Teachers' Recognition or Reporting of Child Abuse. *Journal of Child and Family Studies*,. 12(4), 465-474.
- Finkelhor, D., Ormrod, R.K., & Turner, H.A., (2009). "Lifetime assessment of poly-victimization in a national sample of children and youth", *Child Abuse & Neglect*, 33, 403-411.
- Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., & MacMillan L.H. (2009). Child Maltreatment 2: Recognising and responding to child maltreatment. *Lancet*, 373, 167-80.

- Glaser, D. (2008). Child Maltreatment. *Psychiatry*, 7, 295-298.
- Goebbeles, A.F.G., Nicholson, J.M., Walsh, K. & De Vries, H. (2008). Teacher's reporting of suspected child abuse and neglect: behavior and determinants. *Health Education Research*.
- Goldam, J., Salus, K.M., Wolcott, D. & Kennedy, Y.K. (2003). *A Coordinated Response to Child Abuse and Neglect: The Foundation for Practice*. U.S. Department of Health and Humman Services.
- Greytak, E. A. (2009). Are Teachers Prepared? Predictors of Teachers' Readiness to Serve as Mandated Reporters of Child Abuse. *Publicly accessible Penn Dissertations*.
<http://repository.upenn.edu/edissertations/57>
- Harkness, J. (2003). Questionnaire Translation. In J. Harkness, F.J.R., Van de Vijver, and P. Mohler 2003 (eds). *Cross-Cultural Survey Methods*. *New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.*
- Hawkins R., & McCallum, C. (2001a). Effects of Mandatory Notification Training on the Tendency to Report Hypothetical Cases of Child Abuse and Neglect. *Child Abuse Review*, 10, 301–322.
- Hawkins R., & McCallum, C. (2001b). Mandatory notification training for suspected child abuse and neglect in South Australian schools. *Child Abuse & Neglect*, 25 (12),1603-25.
- Hazzard A., & Rupp, G. (1986). A Note on the Knowledge and Attitudes of Professional Groups Toward Child Abuse. *Journal of Community Psychology*, 14.
- Hinson, J. & Fossey R. (2000). Child Abuse: What Teachers in the '90s Know, Think, and Do. *Journal of Education for Students placed ata risk*, 5(3), 251–266.
- Hoffmeyer-Zlotnik, J. H. P., & Harknes, J. (2005). Methodological Aspects in Cross-National Research. *ZUMA, Mannheim*.
- Hosmer, W. D., & Lemeshow, S. (2000). *Applied logistic regression* (2nd ed.). JOHN WILEY & SONS, INC, New York.

- James, S. & DeVaney, S. (1994). Reporting suspected sexual abuse: a study of counselor and counselor trainee responses. *Elementary School Guidance & Counseling*, 28, 257–263.
- Kempe, C. H., Silverman, F., Droegemuller, W., & Silver, M. (1962). “The battered child syndrome”, *J.A.M.A.*, 181, 17-24.
- Kenny, M. C. (2001). Child abuse reporting: teachers’ perceived deterrents. *Child Abuse and Neglect*, 25, 81-92.
- Kenny, M. C. (2004). Teacher’s attitudes toward and knowledge of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1311-1319.
- Kenny, M. C. (2007). Web-based training in child maltreatment for future mandated reporters. *Child Abuse & Neglect*, 31, (6), 671-678.
- Krug, E. G., Sharma, G. K., & Lorano, R. (2000). “The global burden of injuries”, *American Journal of Public Health*, 90(4), 523-526.
- Leech, L. N., Barrett, C. K., & Morgan, A. G. (2005). *SPSS for Intermediate Statistics; Use and Interpretation (Second Edition.*, LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES, New Jersey, London
- Lowenthal, B. (2004). Teaching Strategies for Maltreated Students With Learning Disabilities. *Illinois Child Welfare*, 1, 90-98.
- Mathews, B. & Walsh, K. (2004). Queensland teachers’ new legal obligation to report child sexual abuse. *Australia & New Zealand Journal of Law & Education* 9(1):pp. 25-40.
- Maynard, C. & Wiederman, M. (1997). Undergraduate students ' perceptions of child sexual abuse: Effects of age, sex, and gender-role attitudes. *Child Abuse & Neglect*, 21 (9), 833 844.
- Melli, M.S. (1998). Protecting Children in Child Abuse and Neglect Proceedings. *Parenthood in America* <http://parenthood.library.wisc.edu/Melli/Melli.html>

- Menard, S. (1995). *Applied Logistic Regression Analysis*. Sage University Paper series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-106. Thousand Oaks, CA: Sage.
- McGorry, S. Y. (2000). Measurement in a cross-cultural environment: survey translation issues, *Qualitative Market Research: An International Journal*, 3(2), 74-81.
- Mok, J. Y. (2008). Non-accidental injury in children – An update. *Injury*, 39, 978-985.
- O’Toole, A. W., O’Toole, R., Webster, S., & Lucal, B. (1993). Nurses’ recognition and reporting of child abuse: A factorial survey. *Deviant Behavior*, 14, 341–363.
- O’Toole, R., Webster, W.S., O’Toole, W.A. & Lucal B. (1999). Teacher’s recognition and reporting of child abuse: A factorial survey. *Child Abuse & Neglect*, 23 (11), 1083-1101.
- Portwood, S.G. (1998). The impact of individuals’ characteristics and experiences on their definitions of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 22(5), 437-452.
- Reiniger, A., Robison E., & McHugh, M. (1995). Mandated training of professionals: A means for improving reporting of suspected child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 19(1), 63-69.
- Silberman, M. (2007). *The Handbook of Experiential Learning*. John Wiley & Sons, Inc.
- Shor, R. (1997). Identification and Reporting of Maltreated Children by Teachers in Israel. *Early Child Development and Care*, 134, 61-73.
- Smith, S.K. (2009). Mandatory reporting of child abuse and neglect.
http://www.smith-lawfirm.com/mandatory_reporting.htm
- Tite, R. (1993). How Teachers Define and Respond to Child Abuse: the distinction between theoretical and reportable cases. *Child Abuse & Neglect*, 17, 591-603.
- Trudell, B., & Whatley, M.H. (1988). School sexual abuse prevention: Unintended consequences and dilemmas. *Child Abuse & Neglect*, 12(1), 103-113.
- Walsh, K. M., Farrell, A., Schweitzer, R. & Bridgstock, R. S. (2005). *Critical factors in teachers’ detecting and reporting child abuse and neglect: Implications for practice*. A project funded by the Abused Child Trust.

- Walsh, K. M., Farrell, A., Bridgstock, R. S. & Schweitzer, R. (2006). The contested terrain of teachers detecting and reporting child abuse and neglect: The need for empirical research in an Australian state with unique reporting laws. *Journal of Early Childhood Research* 4(1), 65-76.
- Walsh, K.M., Bridgstock, R. S., Farrell, A., Rassafianib, M. & Schweitzer R. (2008). Case, teacher and school characteristics influencing teachers' detection and reporting of child physical abuse and neglect: Results from an Australian survey. *Child Abuse & Neglect* 32, 983–993.
- Warner-Rogers, J.E., Hansen, D.J., & Spieth, L.E. (1996). The influence of case and professional variables on identification and reporting of physical abuse: A study with medical students. *Child Abuse & Neglect*, 20(9), 851-864.
- Watkins, D. H. & Bradbard, R. M. (1982). Child Maltreatment: An Overview with Suggestions for Interventions and Research. *Family Relations*, 31 (3), 323-333.
- Webster, S. W., O'Toole, R., O'Toole, A. W., & Lucal, B. (2005). Overreporting and underreporting of child abuse: Teachers' use of professional discretion. *Child Abuse & Neglect*, 29, 1281-1296.
- World Health Organization, (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention* (Geneva, 29-31 March 1999). Geneva: W.H.O.
- World Health Organization, (2001). *Prevention of Child abuse and neglect: Making the links between human rights and public health*. Geneva: W.H.O.
- World Health Organization (2006). *Preventing Child Maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva: WHO & ISPCN.
- World Health Organization (2008). *Πρόληψη παιδικής κακοποίησης, οδηγός δράσης και τεκμηρίωσης*. Αθήνα: WHO.
- Yanowitz, K. L., Monte, E. & Tribble, J. R. (2003). Teachers' beliefs about the effects of child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27, 483–488.
- Zellman, G. L. & Bell, R. (1990). *The role of professional background, case characteristics and*

protective agency response in mandated child abuse reporting (R-3825-HHS). Santa Monica, CA: The RAND Corporation.

Zellman, G. L. (1990a). Report decision-making patterns among mandated child abuse reporters. *Child Abuse & Neglect*, 14, 325-336.

Zellman, G.L. (1990b). Linking Schools and Social Services: The Case of Child Abuse Reporting. *American Educational Research Association*, 12(1), 41-55.

Παράρτημα 1

Επιστολή ενημέρωσης των διευθυντών για την παρούσα μελέτη και ζήτηση της αρωγής τους.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Τετάρτη 12 Μαρτίου 2010

Αγαπητοί Διευθυντές/Εκπαιδευτικοί,

Στα πλαίσια έρευνας του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης τομέα, θα εξετάσουμε τις στάσεις, τις αντιλήψεις, τις γνώσεις αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι εκπαιδευτικοί όταν καλούνται να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης ανηλίκων.

Για τον λόγο αυτό σκοπεύουμε να διανεμήσουμε σχετικό ερωτηματολόγιο διαβεβαιώνοντας σας για την τήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων.

Γνωρίζοντας την ιδιαίτερη φύση του θέματος σας αποστέλλουμε την παρούσα επιστολή ζητώντας την αρωγή σας. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα σας γνωστοποιηθούν.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων, ελπίζοντας στην πολύτιμη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση,

Όλγα Θεμελή
Λέκτορας Εγκληματολογικής Ψυχολογίας
Τμήματος Ψυχολογίας
Πανεπιστημίου Κρήτης

Παράρτημα 2

Το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες της παρούσας μελέτης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Οδηγίες χορήγησης ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποσκοπεί στη διερεύνηση των αντιλήψεων και των γνώσεων σχετικά με τη κακοποίηση ανηλίκων. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα βοηθήσουν στην κατανόηση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν σήμερα οι εκπαιδευτικοί όταν καλούνται να αναφέρουν περιστατικά κακοποίησης. **Σας παρακαλούμε πολύ να απαντήσετε στο σύνολο των ερωτήσεων με ειλικρίνεια** γιατί η επιτυχία και η ακρίβεια της έρευνας εξαρτάται από εσάς. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου απαιτεί μόνο 5-7 λεπτά από το χρόνο σας. **Σας ευχαριστούμε θερμά για την πολύτιμη συνεργασία σας και σας διαβεβαιώνουμε ότι θα υπάρξει απόλυτη εχεμύθεια.**

Μέρος 1^ο-Παρακαλώ συμπληρώστε τα προσωπικά σας στοιχεία:

1. Φύλο :	α) Άντρας	β) Γυναίκα
2. Ηλικία :	_____ (σε χρόνια)	
3. Οικογενειακή κατάσταση:	α) Ανύπαντρος	β) Παντρεμένος
4. Αν είστε παντρεμένος, έχετε παιδιά;	α) Ναι	(Αν ναι, πόσα παιδιά _____)
	β) Όχι	
5. Μορφωτικό επίπεδο:	α) Μεταπτυχιακός Τίτλος σπουδών/ Διδακτορικό	
	β) Βασικός Τίτλος σπουδών	
6. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών σας, πόσα χρόνια εργάζεστε ως εκπαιδευτικός;	_____ (αριθμός σε χρόνια)	
7. Εργάζεστε ως:	α) Δάσκαλος/α	
	β) Καθηγητής/τρια (Παρακαλώ αναγράψτε την ειδικότητά σας _____)	
8. Την φετινή χρονιά (αυτή που διανύουμε), εργάζεστε ως:	α) Εκπαιδευτικός	
	β) Διευθυντής	
9. Αν εργάζεστε ως εκπαιδευτικός, παρακαλώ συμπληρώστε την τάξη/τις τάξεις στις οποίες διδάσκετε φέτος;	Τάξη/Τάξεις: _____	
10. Παρακαλώ αναγράψτε τον αριθμό των μαθητών της τάξης στην οποία διδάσκεται:	_____ (αριθμός μαθητών)	
11. Σε ποια περιοχή βρίσκεται το σχολείο στο οποίο διδάσκετε;	α) Αστική περιοχή	
	β) Αγροτική περιοχή	
12. Πόσους μαθητές, περίπου, έχει συνολικά το σχολείο στο οποίο εργάζεστε;	α) Λιγότερο από 200 μαθητές	
	β) 200 μαθητές και πάνω	
13. Εργάζεστε στην:	α) Ειδική αγωγή/Τμήμα ένταξης	
	β) Γενική αγωγή	
14. Ποιο είναι το κύριο κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο των μαθητών του σχολείου στο οποίο διδάσκετε;	α) Χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο	
	β) Μέτριο/Υψηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο	

<p>15. Σε γενικές γραμμές, πως θα χαρακτηρίζατε το επίπεδο των γνώσεων/πληροφοριών που έχετε σχετικά με θέματα κακοποίησης ανηλίκων (π.χ. ορισμός, αναγνώριση, νομικά θέματα, διαδικασία αναφοράς);</p> <p>α) Μικρό β) Ικανοποιητικό/Επαρκές</p>
<p>16. Ποιες είναι οι πηγές πληροφόρησης, αν υπάρχουν, που συμβάλλουν στο επίπεδο των γνώσεών σας σχετικά με θέματα της κακοποίησης ανηλίκων? Μπορείτε να κυκλώσετε περισσότερα από ένα:</p> <p>α) Εργαστήρια ή σεμινάρια β) Βιβλία, άρθρα περιοδικών, εφημερίδες γ) Συζήτηση με τους συναδέλφους δ) Μαθήματα σε πανεπιστήμιο ε) Μέσα μαζικής ενημέρωσης-Τηλεόραση στ) Άλλο</p>

Μέρος 2^ο-Παρακαλώ κυκλώστε την απάντηση που αντιπροσωπεύει την γνώμη/άποψή σας:

①	②	③	④	⑤
Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε διαφωνώ/ Ούτε συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα

1	Όλοι οι γονείς έχουν το δικαίωμα να πειθαρχούν τα παιδιά τους, με όποιο τρόπο θεωρούν καταλληλότερο.	①	②	③	④	⑤
2	Οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει να είναι υποχρεωμένοι να αναφέρουν την παιδική κακοποίηση.	①	②	③	④	⑤
3	Έχω επίγνωση των διαδικασιών που ακολουθεί το σχολείο στην περίπτωση αναφοράς παιδικής κακοποίησης.	①	②	③	④	⑤
4	Νιώθω ότι η διεύθυνση θα με υποστηρίξει αν αναφέρω τη κακοποίηση κάποιου παιδιού.	①	②	③	④	⑤
5	Η παιδική κακοποίηση είναι ένα σοβαρό πρόβλημα της κοινωνίας μας.	①	②	③	④	⑤
6	Η παιδική κακοποίηση είναι ένα σοβαρό πρόβλημα στο σχολείο μου.	①	②	③	④	⑤
7	Ως εκπαιδευτικός, θα πρέπει να έχω την υποχρέωση να αναφέρω την παιδική κακοποίηση στην Ελλάδα.	①	②	③	④	⑤
8	Αν αναφέρω ένα περιστατικό παιδικής κακοποίησης, χωρίς επαρκή στοιχεία, η οικογένεια μπορεί να με μηνύσει.	①	②	③	④	⑤
9	Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής παραμέλησης.	①	②	③	④	⑤
10	Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης.	①	②	③	④	⑤
11	Έχω επίγνωση των ενδείξεων παιδικής σωματικής κακοποίησης.	①	②	③	④	⑤
12	Θα έπρεπε να επιτρέπεται στους εκπαιδευτικούς η χρήση σωματικής τιμωρίας των μαθητών.	①	②	③	④	⑤

Μέρος 3^ο-Παρακαλώ υποδείξτε την απάντησή σας κυκλώνοντας το αντίστοιχο γράμμα:

1. Έχετε υποψιαστεί κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης μέσα στα 2 τελευταία χρόνια;
 α) Ναι (προσδιορίστε τον αριθμό των περιπτώσεων) .....
 β) Όχι

Αν Ναι

Τι είδους παιδικής κακοποίησης υποπτευθήκατε; Μπορείτε να κυκλώσετε παραπάνω από μια απαντήσεις.

- α) Σωματική κακοποίηση
 β) Σεξουαλική κακοποίηση
 γ) Συναισθηματική κακοποίηση
 δ) Παραμέληση
 ε) Άλλο (περιγράψτε) .....

2. Κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας, έχετε αναφέρει κάποια περίπτωση παιδικής κακοποίησης;
 α) Ναι (προσδιορίστε σε ποιόν το αναφέρατε).....
 β) Όχι

Αν Ναι

Πόσες μεμονωμένες περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης έχετε αναφέρει; .....

Τι είδους παιδικής κακοποίησης αναφέρατε; Μπορείτε να κυκλώσετε παραπάνω από μια απαντήσεις.

- α) Σωματική κακοποίηση
 β) Σεξουαλική κακοποίηση
 γ) Συναισθηματική κακοποίηση
 δ) Παραμέληση
 ε) Άλλο (περιγράψτε) .....

3. Υποπτευθήκατε κάποιο περιστατικό παιδικής κακοποίησης τους τελευταίους 12 μήνες, που να αποφασίσατε όμως να μην το αναφέρετε;
 α) Ναι
 β) Όχι

Αν Ναι

Πόσες μεμονωμένες περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης είχατε υποπτευθεί και αποφασίσατε να μην αναφέρετε;
 .....

Τι είδους παιδικής κακοποίησης υποπτευθήκατε αλλά αποφασίσατε να μην αναφέρετε; Μπορείτε να κυκλώσετε παραπάνω από μια απαντήσεις.

- α) Σωματική κακοποίηση
 β) Σεξουαλική κακοποίηση
 γ) Συναισθηματική κακοποίηση
 δ) Παραμέληση
 ε) Άλλο (περιγράψτε) .....

Σας ευχαριστούμε θερμά για την πολύτιμη συνεργασία σας

Παράρτημα 3

Πίνακας 11

Ο αριθμός και ο τύπος της κακοποίησης-παραμέλησης που οι εκπαιδευτικοί εντόπισαν, ανέφεραν ή/και εντόπισαν αλλά αποφάσισαν να μην αναφέρουν.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ-DETECT		ΑΝΑΦΟΡΑ-REPORT		ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΑΛΛΑ ΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ-DETECT BUT NOT REPORT	
(τα τελευταία 2 χρόνια)		(κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής σας καριέρας)		(τους τελευταίους 12 μήνες)	
Αρ. Περιπτ.	Τύπος Κα-Πα	Αρ. Περιπτ.	Τύπος Κα-Πα	Αρ. Περιπτ.	Τύπος Κα-Πα
1	Σωματική	0	-	1	Σωματική
1	Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	1	Συναισθηματική-Παραμέληση
1	Σωματική	0	-	1	Σωματική
1	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική-Παραμέληση
1	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική-Παραμέληση
1	Παραμέληση	1	Παραμέληση	0	-
1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση
2	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-	0	-
1	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική-Παραμέληση
1	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική-Παραμέληση
2	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Παραμέληση
1	Συναισθηματική-Παραμέληση	1	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-
1	Παραμέληση	0	-	0	-
1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	0	-
1	Παραμέληση	0	-	1	Παραμέληση
2	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	2	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέλ.	0	-
1	Παραμέληση	0	-	0	-
1	Σωματική-Συναισθηματική	0	-	0	-
2	Σωματική-Συναισθηματική	1	Σωματική	2	Σωματική-Συναισθηματική
1	Παραμέληση	1	Παραμέληση	0	-
1	Σωματική-Συναισθηματική	0	-	1	Σωματική-Συναισθηματική
2	Παραμέληση	0	-	0	-
1	Παραμέληση	0	-	1	Παραμέληση
2	Σωματική-Παραμέληση	0	-	1	Σωματική
4	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	0	-
1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	0	-
3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	1	Συναισθηματική-Παραμέληση
3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση

1	Παραμέληση	0	-	0	-
2	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-	0	-
2	Σεξουαλική-Παραμέληση	4	Σωματική-Σεξουαλ.-Παραμέλ.	2	Σεξουαλική-Παραμέληση
1	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-	0	-
1	Παραμέληση	0	-	0	-
2	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-	0	-
3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	3	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση
2	Παραμέληση	2	Παραμέληση	0	-
1	Συναισθηματική	0	-	0	-
1	Σεξουαλ.-Συναισθ.-Παραμέληση	0	-	1	Σεξουαλ.-Συναισθ.-Παραμέληση
1	Παραμέληση	1	Παραμέληση	0	-
2	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-	0	-
1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	2	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέλ.	0	-
5	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση	1	Σωματική-Παραμέληση	5	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέληση
1	Παραμέληση	1	Παραμέληση	0	-
3	Σωματική-Σεξουαλ.-Συναισθ.	2	Σωματική-Συναισθηματική	0	-
0	-	1	Συναισθηματική-Παραμέληση	0	-
0	-	1	Σωματική-Συναισθηματική	0	-
0	-	1	Παραμέληση	0	-
0	-	1	Παραμέληση	0	-
0	-	2	Σωματική	0	-
0	-	1	Παραμέληση	0	-
0	-	1	Σωματική-Συναισθ.-Παραμέλ.	0	-

Παράρτημα 4

Πίνακας 12

Ο έλεγχος της Πολυσυγγραμμικότητας (multicollinearity) των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Model	Coefficients ^a					Collinearity Statistics	
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Tolerance	VIF
	B	Std. Error	Beta				
1 (Constant)	,757	,218		3,479	,001		
Φύλο	,063	,075	,066	,836	,405	,860	1,163
Οικογενειακή κατάσταση	-,223	,083	-,233	-2,693	,008	,716	1,397
Μορφωτικό επίπεδο	,020	,106	,015	,194	,847	,907	1,102
Επαγγελματική εμπειρία	-,008	,004	-,188	-2,009	,046	,617	1,620
Δάσκαλος/καθηγητής	-,077	,073	-,085	-1,058	,292	,832	1,203
ECAQ Γνώση των ενδείξεων	-,046	,017	-,208	-2,659	,009	,880	1,136
ECAQ Γνώση διαδικασιών αναφοράς	,003	,015	,015	,184	,854	,843	1,186
ECAQ Αντιλήψεις για πειθαρχία	,040	,019	,155	2,075	,040	,963	1,038
2 (Constant)	,560	,295		1,897	,060		
Φύλο	,045	,076	,048	,602	,548	,827	1,210
Οικογενειακή κατάσταση	-,193	,086	-,202	-2,242	,027	,641	1,560
Μορφωτικό επίπεδο	,051	,105	,037	,484	,629	,891	1,122
Επαγγελματική εμπειρία	-,007	,004	-,160	-1,682	,095	,573	1,745
Δάσκαλος/καθηγητής	-,079	,082	-,087	-,968	,335	,640	1,562
ECAQ Γνώση των ενδείξεων	-,043	,018	-,193	-2,461	,015	,850	1,176
ECAQ Γνώση διαδικασιών αναφοράς	,000	,015	-,003	-,039	,969	,815	1,227
ECAQ Αντιλήψεις για πειθαρχίας	,045	,019	,178	2,356	,020	,914	1,095
Εκτιμώμενη συχνότητα Κα-Πα	-,039	,034	-,088	-1,139	,257	,884	1,132
Κοινωνικοοικονομικό επίπεδο μαθητών σχ.	,100	,087	,102	1,154	,251	,670	1,492
Αριθμός Μαθητών Σχ	,223	,114	,242	1,956	,052	,340	2,943
Τοποθεσία σχ.	,333	,136	,336	2,452	,015	,278	3,591

Παράρτημα 5

Πίνακας 13

Ο έλεγχος της ύπαρξης Ακραίων Τιμών στα δεδομένα.

Case Summaries														
id	Analog of Cook's influence statistics	Leverage value	DFBET A for Gender	DFBET A for Marital Status	DFBET A for Education	DFBET A for Experience	DFBET A for WorkAs	DFBET A for	DFBET A for	DFBET A for	DFBET A for	DFBET A for School Location	DFBET A for Socioeconomic Status	DFBET A for Number of Students
								ECQAQA	ECQAQK	ECQAQA	ECQAQS			
1	,02349	,06341	-,01084	,01288	,00271	-,00080	,01262	-,00261	-,00188	-,00727	-,01587	-,01146	-,05836	,01708
2	,04891	,11354	,06306	,02369	,02644	-,00112	,01348	,00192	,00879	,01316	-,00813	-,00970	-,05436	-,02118
3	,06636	,05852	,03074	-,00784	-,02205	,00190	-,02607	-,00799	,00622	,01064	-,01476	,02600	-,04408	-,00312
4	,15160	,07805	,06758	-,03819	-,03397	,00096	-,03865	,01880	-,00675	-,00168	-,05346	,03195	-,03810	,09435
4	,00802	,07280	-,02052	,02996	-,01079	,00124	,00016	-,00547	,00150	,00517	-,00611	,00995	-,00912	-,00810
6	,01501	,04670	-,02019	,01957	,00355	-,00005	,01104	-,00786	,00010	-,00190	-,00287	-,01353	-,04502	-,00810
7	,00793	,04396	-,00794	,01662	,00149	,00010	,01039	-,00518	,00395	,00236	-,00788	-,00708	-,02783	-,00716
8	,08703	,08940	,09587	,01470	,04832	-,00286	,01071	,01239	-,00085	,00782	,00600	-,01957	-,10061	-,02545
9	,03535	,10266	-,02519	-,04210	,00085	-,00167	-,00416	-,01315	-,00550	,00515	-,00093	-,03842	-,03249	-,03305
10	,13977	,13171	,04507	-,04693	,02470	,00097	-,01775	-,01723	-,00285	,02873	,01283	-,10560	,06116	-,11246
11	,05500	,13445	,02095	-,00345	-,00330	-,00235	,03948	-,00663	,00903	-,01246	,03069	,02547	-,00313	,03629
12	,00084	,02567	-,00583	,00026	-,00339	-,00033	,00197	-,00132	-,00160	,00053	,00063	,00086	,00208	-,00442
13	,00383	,03629	-,02101	,00791	-,01218	,00013	,00893	-,00219	-,00265	,00090	,00189	-,00222	,00749	-,00649
14	,00214	,03573	-,00302	,00554	-,00229	-,00062	-,00017	-,00096	,00001	,00227	-,00354	,01254	,01219	-,00512
15	,01248	,03707	-,01546	,02042	,00589	-,00006	,01514	-,00400	,00323	,00310	-,00279	-,01327	-,04456	-,01598
16	,05034	,06274	-,01053	,01329	,01530	-,00125	,02778	,01479	-,00021	,00021	-,00754	-,02261	,03832	-,00011
17	,06788	,08282	-,06138	-,02596	-,03214	,00033	-,00296	-,00065	,00743	,01328	-,00483	,02941	-,04240	-,03849
18	,03606	,07656	-,00996	,01214	,00304	-,00111	,00848	,00985	-,01008	,00188	-,02124	-,02266	,04527	,00416
19	,04116	,08519	-,01798	,01766	,03826	-,00023	-,06593	-,00742	,00113	,01029	,01044	-,06089	,00918	-,00369
20	,03446	,09197	-,05854	,05898	-,02030	,00201	-,00188	-,01040	-,00119	,00262	,00630	,03434	-,02685	-,01345
21	,05914	,14202	-,01297	-,03320	,10713	-,00305	-,03754	-,00304	-,00430	,00644	-,01327	,02671	-,01047	-,02209
22	,48049	,02739	,02062	-,16946	,10563	-,00615	-,07556	,06398	-,00206	-,01652	,03190	,02511	-,05840	-,01510
23	,04497	,10349	-,03355	-,07609	-,03462	-,00287	,03218	,00816	-,00279	-,00475	-,00423	-,01588	,03008	,01679
24	,00687	,04108	,01940	-,00125	-,00694	-,00140	,01489	,00342	-,00016	-,00142	-,00542	,00890	,00752	,02808
25	,00172	,02689	,00824	,00232	-,00370	-,00048	,00730	-,00084	,00161	-,00020	-,00444	,00451	,00089	,01286
26	,31428	,02655	-,08722	-,02757	,03667	,00773	-,10777	,02786	-,02252	-,00128	-,01322	-,06913	,00185	-,02718
27	,00464	,03924	-,01057	,00173	-,01259	-,00052	,01414	,00204	-,00055	-,00211	-,00699	,00370	,00827	,02421

28	,00867	,04361	,01421	,00896	-,00817	-,00052	,01827	,00326	,00182	,00500	,00118	,00378	,00403	-,00431
29	,17740	,10300	,01110	-,06162	-,06163	,00557	,07442	,00905	,02238	-,00208	,01248	-,08178	,05612	,05447
30	,04930	,07741	-,01074	-,03206	-,04226	,00256	,02689	-,01187	,00210	-,00008	,00706	-,05137	,04661	,00871
31	,00210	,02461	,00688	,00302	-,00343	-,00060	,00739	-,00048	,00036	,00295	,00069	,00343	,00114	-,00627
32	,00958	,03473	,00182	,02754	-,01795	,00134	,02276	-,00274	,00218	,00018	,00172	-,00445	,01447	,01883
33	,47894	,07525	,11209	-,06891	,36859	,00003	-,11580	,02677	-,00224	-,01594	,02280	,04047	,31387	,11989
34	,06359	,08502	,02894	,07864	-,01429	,00146	-,01979	,00416	-,00931	-,00095	-,01917	,05854	-,03907	,05418
35	,27784	,07111	-,09967	-,11520	,00409	,00387	,03432	-,00807	,00967	-,02935	,03406	-,14714	,10866	,02173
36	,05694	,06832	-,04177	,03112	,01372	,00067	,02985	-,00882	,00515	-,01221	,01518	-,02511	,03729	,01151
37	,24321	,17296	,07517	,00511	,19027	,00098	,08049	,01160	,00901	,01365	-,03827	,10428	,00545	-,07038
38	,14406	,13870	-,05541	,01464	-,17012	,00120	-,06691	,00778	-,00853	,00572	,00645	-,10589	,00174	,05446
39	,02640	,04736	-,01894	,02190	,00910	-,00017	,02458	-,00293	,00499	-,00601	-,00412	-,01581	,02850	,01549
40	,13365	,07186	,03203	-,03886	-,03294	,00079	-,05437	-,00192	-,01838	-,01216	-,02293	,02740	-,02667	,07944
41	,08064	,10790	-,09017	,00316	-,04325	,00328	-,00632	-,02151	,00747	,00119	-,00342	,01651	-,03749	-,01396
42	,03746	,08218	,01377	,06223	-,00443	,00098	-,00664	-,01382	,00441	-,00197	,00330	,05291	-,04156	,01808
43	,04864	,12084	-,01287	,02346	,03598	,00027	-,05098	-,00774	,00927	,01608	,01061	-,05221	-,00260	-,02196
44	,16296	,12412	,00873	-,02033	-,07990	,00028	,08900	,00857	-,02624	,00247	-,02262	,08849	,00569	-,06845
45	,03325	,07206	,02030	-,06123	-,02859	-,00191	,01637	,00026	-,00641	-,00637	-,00979	-,02390	-,06849	,02591
46	,14320	,12259	-,02725	,06003	-,18590	-,00149	,00678	,00636	-,00131	,00299	-,01691	,07299	,11397	-,00318
47	,01567	,08318	-,02516	-,01361	,04372	,00024	,00297	-,00572	,00199	,00645	,00094	-,01949	-,01979	-,01843
48	,01290	,04562	,00132	,02397	-,01396	,00084	,02176	-,00118	,00117	,00568	,01124	-,00408	-,04072	-,01241
49	,03679	,08315	,01413	,03491	-,02217	,00175	,03672	,00988	,00434	,00863	,00161	-,00795	,01517	,00429
50	,26493	,28895	,12528	-,05666	-,15209	-,00557	-,00245	-,02139	,03164	,01558	-,03626	,06040	,08223	-,02648
51	,07251	,11232	-,01494	,04609	,03367	-,00264	-,05055	-,00582	-,01756	,00749	-,00834	,04079	-,02120	-,04148
52	,07075	,10326	,00116	,05755	,04273	-,00187	-,02902	-,00087	,00373	,01982	-,00563	,05018	-,03627	-,05496
53	,02529	,09746	-,00462	,02051	-,02116	,00063	,00529	,00237	-,01399	,00395	-,00126	-,01412	,03503	-,00176
54	,28558	,04536	-,04153	,10621	,08045	,00201	-,06136	,02446	-,01092	-,03273	,02122	,07424	-,05847	,06962
55	,08621	,11537	-,08343	-,05616	-,06653	,00226	,04771	,01258	-,00136	,00530	-,00686	-,06046	-,08065	-,01551
56	,03759	,06894	,00676	,02924	-,03065	,00137	,02657	,01122	-,01116	-,00194	-,00064	-,01454	-,07527	,02399
57	,00584	,09339	-,01675	,00760	-,01069	,00028	-,00013	-,00023	-,00668	,00340	-,00236	-,00709	,01083	-,01177
58	,22085	,14957	,03615	-,06654	,21069	,00225	-,01337	,01581	-,00660	,01741	,01592	-,09967	-,08956	-,04362
59	,00122	,02399	,00507	,00170	-,00152	-,00048	,00543	-,00137	,00133	,00193	,00071	,00366	-,00904	-,00342
60	,20554	,09539	,11191	,00391	,07185	-,00364	,01221	,00973	-,00758	-,02426	,03992	-,02551	-,16606	,03223
61	,00950	,03605	-,01702	,01818	,00309	-,00007	,00791	-,00501	-,00097	,00360	-,00277	-,01374	,01695	-,01996
62	,11351	,14806	,06043	,01289	-,16233	-,00144	,03884	,01066	-,01000	-,00359	-,02250	-,01978	,02918	,04710
63	,03437	,10159	-,01090	,01706	,00120	-,00048	,00407	,00872	-,00910	,01172	-,01714	-,02374	,02982	-,03059
64	,06433	,05239	,03654	-,02569	-,02085	,00042	-,02995	-,01004	,00208	-,00301	-,01555	,03623	-,04509	,03820

65	,01856	,07546	,03647	,01046	,01110	-,00138	-,00230	-,00310	-,00442	,00057	-,01513	-,00745	,02809	,01402
66	,00887	,06532	-,02348	,02008	-,01946	,00133	,01560	,00154	,00011	,00434	-,00810	-,00785	,00058	-,02181
67	,00637	,03632	,01173	,00296	-,00738	-,00098	,01538	-,00227	,00079	-,00389	,00144	,00833	,00690	,02743
68	,00226	,02923	-,01047	,00204	-,00646	-,00040	,01040	-,00251	,00145	-,00064	,00215	,00423	-,00003	-,00055
69	,38434	,06163	-,09122	-,06902	-,32647	,00343	-,01760	,02061	-,00898	-,00230	-,02129	-,01734	-,07659	-,02694
70	,02859	,07112	,00195	,01663	-,01223	-,00014	,02736	-,00281	-,00045	,00023	,02755	,00199	,01156	-,00942
71	,00099	,02050	,00526	,00336	-,00334	-,00025	,00469	-,00033	,00058	,00170	-,00357	,00182	,00128	,00069
72	,00268	,03033	-,00026	,01341	-,00662	,00048	,00828	-,00352	,00182	,00383	,00100	-,00153	,00183	-,00804
73	,21393	,04499	,15350	-,05666	,09558	-,00187	-,12151	,00272	-,00687	,01261	-,02058	-,00322	-,03181	-,04074
74	,00226	,02769	-,01386	,00646	-,00806	,00004	,01095	-,00312	,00183	,00048	,00226	,00178	,00052	-,00381
75	,00939	,06952	,00376	,01743	,03973	,00033	,00052	-,00733	,00068	,00020	,00295	-,00208	,01737	,00290
76	,00294	,02987	,00652	,00027	-,00465	-,00093	,00542	-,00088	-,00272	,00036	,00035	,00375	,00639	,00128
77	,00100	,02040	,00562	,00240	-,00318	-,00035	,00517	-,00122	,00095	,00005	-,00347	,00315	,00114	,00811
78	,00047	,01594	,00113	,00373	-,00288	-,00002	,00232	-,00186	,00015	,00044	-,00214	,00049	,00182	,00204
79	,00073	,02069	-,00727	,00412	-,00468	,00007	,00386	-,00244	,00012	,00018	-,00051	,00013	,00156	-,00117
80	,03617	,11965	-,06054	,04221	-,03391	,00348	,03896	-,00951	,00861	-,00483	,00700	-,00977	,01108	,02333
81	,34217	,10554	,06744	,01774	,07781	,00439	-,13464	-,03752	-,00884	,03561	,01798	-,04307	-,02432	-,15184
82	,48994	,09974	,04892	-,04453	-,27033	,00187	-,07541	-,01407	-,02017	,03225	,04399	-,02397	-,07419	-,17218
83	,00347	,04115	,00912	,00475	,02706	-,00059	-,00058	-,00213	-,00096	,00053	-,00178	,00189	,01223	,00445
84	,01108	,06330	,01797	,01295	,05206	-,00038	,00491	-,00320	,00299	-,00186	-,00283	,00363	,00154	-,03628
85	,00221	,02388	,00137	,00955	-,00823	,00011	,00558	-,00244	-,00167	,00079	-,00327	-,00130	,00906	,00590
86	,00141	,02685	-,00971	,00710	-,00647	,00026	,00776	-,00304	,00199	,00050	-,00052	,00052	,00022	-,00096
87	,02411	,08687	-,01922	,00563	,06694	-,00094	,00840	,00573	-,00443	-,00422	-,00273	,00023	,04087	,03274
88	,00295	,03203	,00433	,00309	-,00325	-,00065	,00626	-,00136	-,00091	,00361	,00429	,00265	,00180	-,01141
89	,03365	,09633	,03785	,01009	,09274	-,00141	,00229	,00811	-,00401	-,00230	-,00748	,00204	,05027	,05529
90	,00077	,02509	-,00475	,00505	,00782	,00011	,00125	-,00229	,00049	,00055	-,00128	-,00047	,00354	-,00121
91	,13701	,02496	-,03787	-,04746	,05798	,00218	-,06686	,00111	,01524	-,00062	-,00346	-,00614	-,05299	-,04140
92	,00643	,03969	-,01619	,00114	-,01472	-,00069	,01896	,00244	-,00044	-,00276	-,00306	,00502	,00808	,02011
93	,00343	,04145	-,01043	,01142	,02057	,00037	,00432	-,00264	,00127	,00051	-,00359	-,00177	,00078	-,01637
94	,00170	,02668	,00218	,00782	-,00366	,00006	,00713	-,00292	,00237	,00271	,00098	,00139	-,00050	-,00585
95	,02932	,06693	,01072	-,04867	-,03155	-,00081	,01199	-,00021	-,00883	-,00134	-,01001	-,03206	,00567	-,08654
96	,00391	,02903	,01374	,00340	-,00643	-,00078	,01370	,00035	,00185	-,00073	-,00402	,00683	,00375	,02003
97	,10459	,10277	-,00335	,06448	,03932	-,00188	-,04235	-,00719	-,00496	-,01397	-,03133	,06403	-,04305	,04761
98	,05498	,11792	-,00541	,06002	,00247	-,00072	,06800	-,00788	,01277	,00224	-,01655	,08637	-,02263	-,03943
99	,00317	,02904	-,01121	,00261	-,00348	-,00028	-,01275	,00041	-,00136	,00273	-,00231	-,01133	,00158	,01450
100	,23709	,11189	-,07969	,11928	,00016	,00095	,11084	-,00518	-,01669	-,02024	,01853	,14783	-,01625	-,09696
101	,13295	,03703	-,07958	-,01587	-,01929	,00256	,11664	-,00194	,00065	,00068	-,00494	,07769	-,00590	-,16290

102	,01904	,05132	,00869	,02821	-,00163	,00175	-,04097	-,00374	-,00008	,00135	,00159	-,04128	,01243	,09111
103	,02927	,10129	-,01367	,00995	,08823	-,00021	-,04037	,00106	,00311	-,00057	-,00144	-,02642	,02039	,08300
104	,38798	,10383	-,02319	-,15000	,02528	-,01135	,11669	,00205	-,01262	-,03439	,03221	,16120	-,02255	-,13648
105	,00340	,02744	,00971	,00593	,00023	-,00026	-,01754	-,00262	-,00057	,00080	-,00401	-,01144	,00337	,04387
106	,06356	,12172	-,04747	-,02629	-,04852	-,00164	,08354	,00202	,00421	,00863	-,00364	,07535	,08830	-,08409
107	,05482	,08333	,03226	,05280	,00861	-,00121	-,00600	-,00759	,00557	-,00027	,02172	,07973	,09232	,01707
108	,12449	,11745	,02576	,07215	,01447	-,00070	-,01191	-,00947	,00348	,00019	,05199	,09757	,11788	-,00719
109	,00197	,05118	,00247	,00051	-,00386	-,00026	,00771	-,00417	,00203	,00184	-,00199	,00974	,00628	-,00942
110	,00499	,04276	,00610	,01334	-,00076	,00052	-,01290	-,00564	,00374	,00109	-,00299	-,01178	-,00086	-,02428
111	,02922	,06946	,02099	,00802	,00310	-,00030	-,04651	-,00331	-,00329	-,01052	,00158	-,03219	,00027	-,10096
112	,00418	,03789	-,01286	,00999	-,00620	,00050	-,01045	-,00050	,00112	,00274	-,00633	-,01391	,00129	,02570
113	,15279	,11751	,03295	,11263	,02216	,00741	,00844	-,01173	,00167	,00966	,00767	-,08001	,07034	-,01820
114	,02523	,08799	,02733	,02544	-,00120	-,00164	-,01442	,00414	-,00784	,00808	-,01008	,03888	-,02023	-,00681
115	,38436	,07508	-,13083	-,09620	,01156	,00718	,04332	-,00768	,01937	-,00874	,07577	-,17290	,09649	-,08028
116	,41564	,21053	-,05629	-,00465	,01616	-,00860	,01644	,03835	-,00403	-,01346	,08175	,17278	-,11357	-,01982
117	,00130	,02231	-,00867	,00424	-,00264	,00003	-,00679	-,00289	,00027	,00081	-,00091	-,00615	-,00025	,01008
118	,00110	,02122	-,00681	,00445	-,00310	,00008	-,00641	-,00134	-,00024	,00176	-,00315	-,00650	,00103	,00805
119	,00061	,01768	-,00551	,00283	-,00167	-,00002	-,00476	-,00186	-,00025	,00147	-,00061	-,00407	-,00810	-,00044
120	,00022	,01401	-,00225	,00161	-,00053	-,00003	-,00164	-,00139	,00057	,00092	-,00012	-,00129	-,00015	-,00248
121	,25937	,04046	,08940	,01063	,02843	,00463	,11953	-,01479	,02231	,00066	,02307	,09323	,00393	1,31084
122	,00400	,03534	-,00685	,00164	-,00352	-,00037	-,00944	,00027	,00166	-,00031	-,00630	-,00807	-,00425	-,01448
123	,00072	,01968	,00388	,00263	-,00015	-,00016	-,00577	-,00127	,00000	,00173	-,00273	-,00340	,00000	,00619
124	,00184	,02467	,00708	,00305	,00083	-,00036	-,01051	-,00290	,00048	,00070	-,00225	-,00535	-,00077	,02412
125	,11725	,02507	-,03353	-,06380	,05858	-,00008	-,07285	-,00477	,00797	-,00931	-,00363	,00418	,24532	,00164
126	,06009	,15548	,01687	,03485	-,00961	-,00241	,06292	-,00263	,00174	,01005	,02792	,09560	-,01889	-,04577
127	,01677	,05196	,01311	,02777	-,02090	,00133	,03157	,00038	,00623	-,00464	-,00843	,00001	-,06891	,03933
128	,00059	,01443	,00235	,00377	-,00288	-,00015	,00323	-,00132	,00010	,00181	-,00132	,00083	,00118	-,00327
129	,00237	,02616	,00471	,00668	-,00678	-,00021	,00534	,00040	-,00210	,00332	-,00345	-,00072	,00655	-,00357
130	,01556	,08607	,02026	-,03992	-,00873	-,00261	,00602	,00278	-,00427	,00433	-,00483	-,00487	,01379	-,01065
131	,00701	,04238	,00072	,02454	-,01454	,00133	,01632	-,00450	,00352	,00062	-,00462	-,00369	,00931	,01888
132	,00838	,03770	-,00237	,02655	-,01660	,00136	,01722	-,00458	,00077	,00099	,00141	-,00586	-,03811	,00220
133	,02706	,06874	,02092	-,05694	-,01713	-,00226	,02262	-,00439	,00335	-,00208	,00576	-,01199	-,06226	-,00148
134	,01088	,05079	,02468	-,00255	,00391	-,00135	-,02543	-,00034	-,00022	-,00472	-,00647	-,01137	-,00095	-,05225
135	,01772	,06958	,01789	,02455	-,00461	,00145	-,02485	-,00121	,00493	-,00018	-,01609	-,02751	,00695	,13289
136	,01050	,03678	,01638	,01503	-,01745	,00005	,02242	,00518	-,00091	-,00175	-,00890	,00052	,00147	-,05631
137	,00024	,01455	,00056	,00278	-,00156	,00002	,00176	-,00155	,00067	,00051	-,00108	,00050	,00003	-,00023
138	,36372	,23275	,09869	,04884	-,00477	,00528	-,05256	,02913	,03288	-,04047	-,05552	-,07739	-,00753	-,36172

139	,03819	,08474	-,03263	,00395	-,01091	,00024	-,02729	,00448	,00411	-,01424	-,00648	-,03111	-,00198	-,10520
140	,05103	,18821	,02041	-,05955	,01456	-,00353	-,03769	-,01491	,00464	,00151	,02526	-,02426	-,00160	-,03926
141	,02904	,06686	,01872	,02624	-,00484	,00167	-,04448	-,00117	-,00058	-,00744	-,01192	-,04289	,00125	-,10615
142	,10929	,10745	,05717	-,01320	,01094	-,00186	-,08140	,01976	-,01283	-,02481	-,00013	-,05527	,00426	-,24520
143	,25944	,04900	-,04024	-,04367	-,00100	,00093	,16402	,01297	,02957	-,00823	-,00151	,11796	-,03890	-,14270
144	,11224	,13774	,06845	-,12642	,00638	-,00499	-,08149	,00477	-,00257	-,01731	-,01354	-,07364	,03868	,25777
145	,01723	,08322	-,02383	-,03701	-,00516	-,00126	-,02815	-,00352	-,00176	,00695	,00567	-,03368	,00485	-,00910
146	,01630	,10910	-,01826	-,02993	-,00992	-,00116	-,02893	-,00175	-,00911	,00098	-,00849	-,02897	-,03137	,01410
147	,01254	,05437	-,01976	,00340	-,00175	-,00029	-,01448	-,00108	,00614	-,00056	,00537	-,01504	-,01020	,04746
148	,00126	,02268	-,00835	,00485	-,00265	,00009	-,00695	-,00173	-,00018	,00265	-,00103	-,00712	-,00019	-,00968
149	,14541	,17712	-,07814	,01298	,00062	,00129	-,04870	,01561	,00275	,01510	,05261	-,06731	-,00676	,00312
150	,19617	,13194	-,05722	-,01196	-,02161	,00027	,09673	-,03282	,00873	-,01791	-,02812	,08726	-,01186	-,07336
151	,01116	,05172	-,02506	,00128	-,00523	-,00047	-,02578	,00242	-,00574	,00264	,00295	-,02299	,00003	-,04119
152	,01185	,07027	-,00060	,01475	,00030	,00044	-,02829	-,00434	-,00442	,00775	,00674	-,02418	,00616	-,00233
153	,00352	,02862	-,01030	,00057	-,00289	-,00051	-,01277	,00055	-,00045	,00138	-,00237	-,01028	-,00012	,02581
Min	,00022	,01401	-,13083	-,16946	-,32647	-,01135	-,13464	-,03752	-,02624	-,04047	-,05552	-,17290	-,16606	-,36172
Max	,48994	,28895	,15350	,11928	,36859	,00773	,16402	,06398	,03288	,03561	,08175	,17278	,31387	1,31084